

Förvaltningsplan för vargstammen i Finland

Jord- och skogsbrukministeriet 11a/2005

Publikation:

Förvaltningsplan för vargstammen i Finland

Utgivare:

Jord- och skogsbrukministeriet

Foto:

Seppo Ronkainen, Ilpo Kojola

ISBN 952-453-247-6

ISSN 1238-2531

Grafisk design: Z Design Oy

Ombrytning: Vammalan Kirjapaino Oy

Tryckeri: Vammalan Kirjapaino Oy, 2006

Innehåll

1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Beredning av förvaltningsplanen	6
1.3 Målen och åtgärderna i planen	7
DEL 1 BAKGRUND	8
2. Vargens biologi och vargstammens livskraft	8
2.1 Vargstammens status och utveckling i Finland (Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)	8
2.1.1 Bakgrund	8
2.1.2 Metoder för uppföljning av stammens storlek	8
2.1.3 Variationer i vargstammen på 1800- och 1900-talet	8
2.1.4 Utvecklingen av vargstammen under de senaste åren	9
2.1.5 Vargstammens struktur	9
2.1.6 Förökning, dödlighet och stammens utbredning	11
2.1.7 Föda och bytesdjur	11
2.1.8 Livsmiljöer	12
2.2 Vargstammarna i Finlands närområden (Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)	14
2.3 Hotklassificering (Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)	14
2.4 Vargstammens livskraft (Jouni Aspi, Uleåborgs universitet & Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)	15
3. Ekonomiska skador i Finland orsakade av vargar	17
3.1 Vargen som skadegörare (Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)	17
3.2 Skadeobjekt, skadornas antal och förekomst (Jukka Bisi, Helsingfors universitet)	17
4. Nationell lagstiftning, internationella förpliktelser och internationellt samarbete (Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)	20
4.1 Vargens ställning i den nationella lagstiftningen	20
4.1.1 Sammanfattning av vargens förändrade ställning i lagstiftningen sedan år 1973	20
4.1.2 Gällande lagstiftning angående vargen	20
4.2 Europeiska gemenskapens lagstiftning	20
4.2.1 Naturdirektivet	20
4.2.2 CITES-förordningen	22
4.3 Internationella fördrag	22
4.3.1 Bernkonventionen	22
4.3.2 CITES-konventionen (Veijo Miettinen, Finlands miljöcentral)	23
4.3.3 Biodiversitetskonventionen	23
4.4 Nordiskt samarbete	23
4.4.1 Myndighetssamarbete	23
4.4.2 Nordiska rådet och ministerrådet	23
4.4.3 Nordkalotträdet	24
4.4.4 Koordineringsgruppen för nordisk forskning om stora rovdjur	24
4.5 Annat internationellt samarbete	24
5. Åtgärder vidtagna för skötseln av vargstammen	25
5.1 Målen för arbetsgruppen för stora rovdjur 1996–2010 (Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)	25
5.2 Informationscentralen för stora rovdjur (Samuli Sillman, Forststyrelsen)	26
5.2.1 Bakgrund	26
5.2.2 Petola naturum en del av den landsomfattande informationsspridningen om stora rovdjur	26
5.3 Den regionala samarbetsmodellen i Norra Karelen, Kajanaland och Norra Savolax (Jukka Bisi, Helsingfors universitet)	27
5.4 Jord- och skogsbruksministeriets jaktlicenssystem (Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)	27
5.4.1 Allmänt	27
5.4.2 Jaktlicenser, samt styrning och fokusering av licensbeviljandet	27
5.4.3 Beslut om undantagstillstånd och lagstiftningen	28
5.4.4 Europeiska kommissionens tillsynsförfarande	29
5.4.5 Jaktens inverkan på vargstammen	29

6. Skötsel av vargstammen – finländarnas förväntningar och mål	30
6.1 Den finländska vargpolitikens historia (Sakari Mykrä & Mari Pohja-Mykrä, Satakuntas miljöforskningsinstitut vid Åbo universitet)	30
6.1.1 Vargen fredlös sedan 1300-talet	30
6.1.2 Intensivjakt på 1800-talet	30
6.1.3 Skadorna som grund för förföljelsen	31
6.1.4 Pressen uppviglade till förföljelse	31
6.2 De färskaste åsiktsundersökningarna (Jukka Bisi, Helsingfors universitet)	31
6.2.1 Opinionsbildare och media stärker motståndet mot stora rovdjur	32
6.2.2 Vargen väcker rädsla	32
6.2.3 Nordkarelare oroliga för de växande stammarna av stora rovdjur	32
6.2.4 Rädslan för rovdjur har ökat	33
6.2.5 Över 80 % av finländarna stöder regleringen av storrovdjursstammarna	33
6.2.6 Vidtagna politiska åtgärder gällande stora rovdjur förorsakar frustrationer	33
6.2.7 Stora rovdjur kan godkännas i renskötselområden med vissa ramvillkor	34
6.3 Remissbehandling som stöd för utarbetandet av förvaltningsplanen (Jukka Bisi, Helsingfors universitet)	34
6.3.1 Bakgrund	34
6.3.2 Sammandrag av rapporten "Susipuhetta Suomessa"	34
6.3.3 Slutsatser angående den praktiska skötseln av vargstammen enligt undersökningen "Susipuhetta Suomessa"	36
DEL 2 MÅL OCH ÅTGÄRDER	37
7. RIKTLINJER FÖR SKÖTSELN AV VARGSTAMMEN	37
7.1 Utgångspunkter och ramvillkor	37
7.2 Gynnsam bevarandestatus	37
7.3 Regional förvaltning av vargstammen	38
7.3.1 Nya förvaltningsområden för vargstammen	38
7.3.2 Regionala mål	39
7.3.3 Regionala specialmål och åtgärder	39
7.4 Förebyggande och kostnader av skador	40
7.4.1 Allmänt	40
7.4.2 Stängsel	41
7.4.3 Vallhundar	42
7.4.4 Skydd av hundar	42
7.4.5 Principer för användningen av anslag för förebyggande av skador	43
7.5 Ersättning av skador	44
7.6 Undantag från fredning av varg och jakt på varg i renskötselområdet	44
7.7 Uppföljning av vargstammen, forskning och utveckling av forskningen	46
7.7.1 Uppföljning av vargstammen	46
7.7.2 Övrig forskning	46
7.8 Utbildning, rådgivning och information	47
7.8.1 Petola naturum och webbplatsen www.suurpedot.fi	47
7.8.2 Jägarorganisationen	47
7.9 Övervakning av jakt	48
7.10 Utplantering av vargar	48
7.11 Varghybrider	49
7.12 Nyttjande av vargen inom naturturismen	49
7.13 Sjukdomar	49
7.13.1 Sjukdomar som smittar från djur till människa	49
7.13.2 Övriga sjukdomar	50
7.14 Samarbete mellan olika instanser	51
7.14.1 Regionalt samarbete	51
7.14.2 Nationellt samarbete	51
7.14.3 Internationellt samarbete	51
7.15 Ansvar för skötseln av vargstammen	52
7.16 Uppdatering av förvaltningsplanen	53
7.17 Vargstammens fortbestånd, möjligheter och hot	53
Litteraturförteckning	54
Bilagor	59
Sammanfattning	64

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Den finländska vargstammen var relativt stor fram till 1880-talet men den systematiska förföljelsen som sedan följde ledde till att vargen nästan helt utplånades i Finland. Vargstammen har repat sig på senare tid och under de senaste åren har den stärkts avsevärt främst tack vare ökningen av antalet valpkullar. År 1996 räknades fyra kullar, medan antalet kullar hade ökat till 16 år 2004. Därtill fanns det 4–5 valpkullar på den ryska sidan och valparna rörde sig också på den finska sidan av gränsen. I slutet av år 2004 beräknades den finländska vargstammen omfatta 185–200 individer.

Den finländska vargstammen längs östgränsen är en del av vargpopulationen i Ryssland. Den finländska vargpopulationen kan anses vara gränspopulationen av en vargstam om sammanlagt 25 000–30 000 individer.

Vargstammens tillväxt och vargens utbredning till nya områden i Finland har under de senaste åren konkretiserat utmaningarna i anslutning till skötseln av vargstammen. Den finländska vargstammen har senast varit lika stor på 1800-talet. Frågan om skötseln av vargen har under de senaste åren väckt starkt divergerande åsikter om målsättningen. Befolkningen i glesbygden har krävt att storrovdjursstammarnas, speciellt vargstammens, tillväxt begränsas genom jakt. I Finland finns dock flera naturskyddsaktörer som efterlyser skydd för de stora rovdjuren och i synnerhet skydd för vargen. Jord- och skogsbruksministeriet har försökt beakta dessa starkt divergerande åsikter och krav i förvaltningsplanen. Detta präglar också den nationella vargpolitiken.

I Finland betraktas vargen som en viltart. Jord- och skogsbruksministeriet bär ansvaret för att vargstammen sköts och bevaras. På landskapsnivå ansvarar jaktvårdsdistrikten för skötseln av viltstammarna. Jaktvårdsdistrikten fungerar som jägarorganisationens och viltförvaltningens regionala administrativa enheter. Distriktens ställning och uppgifter stipuleras i jaktlagen (615/1993). Miljöministeriet, som innehar en myndighetsroll, fastställer arternas hotklassificering och inverkar därmed i väsentlig omfattning på vargdebatten i Finland och på internationell nivå.

I samband med att Finland anslöt sig till EU blev vargen klassificerad som en art på vilken jakten är kraftigt reglerad på grund av kravet om skydd. Utanför renskötselområdet omfattas vargen av bilaga IV till rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (det s.k. naturdirektivet) 92/43/EEG som är bindande för Finland. Enligt bilagan betraktas vargen som en strikt skyddad art. Undantag från skyddet kan endast accepteras enligt vissa noggrant preciserade villkor. Befolkningen inom vargområdena har haft svårt att acceptera de här EU-relaterade förändringarna. Inom renskötselområdet omfattas vargen av bilaga V till naturdirektivet, vilket ger myndigheterna friare händer.

År 2000 färdigställde Europeiska rådet artspecifika handlingsplaner för skötseln av varg, lodjur, järv och björn. Målet var att medlemsländerna utarbetar förvaltningsplaner för alla terrestriska stora rovdjur. Utarbetandet av förvaltningsplanen hör också ihop med jord- och skogsbruksministeriets åtgärder för att tillämpa de beslut om förnybara naturresurser och landsbygden som ingår i handlingsplanen om hållbar utveckling från toppmötet i Johannesburg.

Jord- och skogsbruksministeriets naturresursstrategi slår fast målen för hållbar användning av förnybara naturtillgångar, sektorernas gemensamma mål och handlingssätten fram till år 2010. Strategin förverkligas primärt av sektorerna med hjälp av olika strategier och program. Jord- och skogsbruksministeriets verksamhets- och ekonomiplanering samt resultatstyrningen av den förvaltning som lyder under ministeriet, bidrar till förverkligandet av strategin. Förvaltningsplanen för vargstammen ingår i viltförvaltningens verksamhet för realisering av naturresursstrategin.

1.2 Beredning av förvaltningsplanen

Arbetet med att uppgöra förvaltningsplanen inleddes vid jord- och skogsbruksministeriet med en omfattande remissbehandling år 2002. Ministeriet började samtidigt samla in bakgrundsmaterial och statistik. För att kunna beakta invånarnas åsikter vid utarbetandet av förvaltningsplanen bad jord- och skogsbruksministeriet i slutet av år 2003 Helsingfors universitets enhet Landsbygdsens forsknings- och utbildningsinstitut göra upp en forskningsplan om de socioekonomiska frågorna som anknyts till förvaltningsplanen. I början av år 2004 inledde Helsingfors universitet ett projekt med mål att komma med ett förslag till en nationell förvaltningsplan, baserat på en stor utfrågning. Invånarnas åsikter betonas också i det förslag som ingår i det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet. Enligt förslaget ska man i de artspecifika planer som rör skötseln av stammar av stora rovdjur lägga tillräckligt stor vikt vid befolkningens och näringsverksamhetens åsikter. Detta ska dock ske utan att vi äventyrar den gynnsamma skyddsstatusen för dessa djurbestånd.

Målet för den första fasen av projektet "Suomen susikannan hoidon kriteerit" (Kriterierna för skötseln av den finländska vargstammen) var att landskapsvis kartlägga befolkningens inställning till vargen och vargpolitiken samt de rådande förväntningarna och kraven. Som målgrupp valdes främst den del av befolkningen som berörs av vargen i sin vardag och de organisationer och myndigheter som är engagerade i naturskyddet, nyttjandet av naturen och övervakningen av nyttjandet. Uppfattningen att skötseln av vargstammen är en fråga som handlar mer om sociologi än biologi bidrog till att samrådsförandet blev så omfattande.

I samband med utarbetandet av förvaltningsplanen arrangerades 30 öppna informationsmöten runt om i Finland. Det var sammanlagt 1 617 personer som uttryckte sina åsikter om förvaltningsplanen. Därtill fick 220 regionala intressentgrupper ett frågeformulär med frågor om skötsel av vargstammen. Omkring 1 000 personer besvarade frågorna. Proceduren upprepades bland 14 nationella intressentgrupper. Med alla de organisationer som definierades som intressentgrupper ordnades 16 separata möten med sammanlagt över 200 deltagare. Den flera månader långa processen och de viktigaste resultaten beskrivs i en forskningsrapport som ingår i publikationsserien för Landsbygdsens forsknings- och utbildningsinstitut vid Helsingfors universitet. Därtill sammanställdes de senaste årens forskningsmaterial, baserat på slumpmässig insamling av data, som återspeglar finländarnas inställning till stora rovdjur och förväntningar på stammarnas utveckling.

Landsbygdsens forsknings- och utbildningsinstitut vid Helsingfors universitet överlämnade 18.8.2005 ett utkast till förvaltningsplan för Finlands vargstam till jord- och skogsbruksministeriet. Utgående från utkastet utarbetade ministeriet en förvaltningsplan för Finlands vargstam (daterad 5.9.2005) som skickades för utlåtande 9.9.2005.

Det gavs 61 utlåtanden. Enligt utlåtandena är det viktigt att planen har utarbetats med beaktande av de internationella förpliktelserna och nationella särdragen samt av de åsikter som de lokala invånarna, regionala aktörerna och nationella intressentgrupperna har kommit med. Planens första del ansågs allmänt vara ett utomordentligt informationspaket. De som gav utlåtanden hade inte så många kommentarer, förslag eller preciseringar till den första delen. Även planens andra del fick ett förhållandevis positivt mottagande. Största delen av de åtgärder som presenteras i planens andra del, godkändes. Många ändringar föreslogs dock i den andra delen som i synnerhet rör den gynnsamma skyddsstatusen, områdena för skötseln av vargstammen, storleken på stammarna inom dessa områden samt undantag från skyddet av varg. Därtill var det många i Västra Finland som ställde sig mycket kritiskt till målet som gäller utvecklingen av vargstammen inom deras område.

Förvaltningsplanen har finslipats utgående från utlåtandena. Kommentarer, förslagen och preciseringarna har beaktats i den mån de inte äventyrar förvaltningsplanens måluppställning eller genomförande. I planen beaktas också den ständiga kommitténs rekommendation nr 59 (1997) och nr 74 (1999) i konventionen om skydd av europeiska djur och växter, Det internationella naturskyddsförbundets (IUCN) principer för hållbart nyttjande samt kraven i naturdirektivet så att de internationella skyldigheter om skötseln av vargstammen som har ställts på Finland uppfylls.

1.3 Målen och åtgärderna i planen

Förvaltningsplanen för vargstammen i Finland är tudelad. Den första delen presenterar bakgrunden till jord- och skogsbruksministeriets vargpolitik. Den beskriver vargens biologi och vargstammens tillstånd samt jämför Finlands situation med internationella forskningsresultat. Därtill handlar den första delen bland annat om nationell lagstiftning, internationella förpliktelser och samarbetsformer, ekonomisk skada orsakad av vargar, vargens och människans gemensamma historia, tidigare mål för vargstammens skötsel och genomförd skötsel av stammen samt den sociologiska och samhällsmässiga forskningen kring stora rovdjur. Vidare innehåller den första delen socioekonomiskt forskningsmaterial som är baserat på samrådsförfarande, och som hör nära ihop med den egentliga förvaltningsplanen.

Den andra delen är den egentliga åtgärdsdelen som presenterar de grundläggande riktlinjer som baserar sig på vargens biologi och på frågor som anses socioekonomiskt viktiga. Genom att följa dessa principer fortsätter Finland att systematiskt förvalta vargstammen och att permanent etablera vargstammen i vår natur och som en del av dess mångfasetterade biosamhälle.

Det grundläggande målet för vargstammens skötsel och skydd är att bevara stammens gynnsamma skyddsstatus. Detta nås genom olika åtgärdsdelar, bl.a. genom skötsel av varg på regionnivå, förebyggande av skador och deras kostnader, ersättning av skador, undantag från skyddet av varg, uppföljning av vargstammen, forskning och dess utveckling, rådgivning, information, övervakning av jakt, samt genom samarbete och ansvar för skötseln av vargstammen mellan olika instanser.

I den här förvaltningsplanen beskrivs de åtgärder som jord- och skogsbruksministeriet kommer att driva igenom för skötseln av vargstammen. Avsikten är att ministeriet följer upp utfallet av planen och vid behov vidare utvecklar den.

Helsingfors den 19 december 2005

jord- och skogsbruksminister

Juha Korkeaoja

avdelningschef

Seppo Havu

DEL 1 BAKGRUND

2. Vargens biologi och vargstammens livskraft

2.1 Vargstammens status och utveckling i Finland

(Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)

2.1.1 Bakgrund

Trots att vargen tidigare utrotades från största delen av USA och Västra Europa, är dess utbredningsområde i världen i dag större än de flesta andra vilda landlevande däggdjurs. Vargen är mycket anpassningsbar och påträffas i alla växtlighetszoner på norra halvklotet (Mech & Boitani 2003b). Vargen förökar sig effektivt och sprider sig snabbt till nya områden.

Vargen bildar fasta par som i allmänhet förökar sig årligen. Vargflocken utgörs normalt av en familj som består av det ursprungliga paret (alfaparet) och dess ättlingar. Även andra flockstrukturer förekommer men de är betydligt ovanligare (Mech & Boitani 2003b).

Vargens föda utgörs av andra däggdjur, i allmänhet av klövdjur. I barrträdszonen är älgen vargens viktigaste bytesdjur (Pulliainen 1965, Olsson & al. 1997, Gade-Jørgensen & Stagegaard 2000, Kojola & al. 2004a). Inom renskötselområdet är renen det viktigaste bytesdjuret (Pulliainen 1965, 1985).

Konflikten mellan människan och vargen härrör främst från att vargen river husdjur. Vargen åstadkommer i snitt mångfalt större skada på husdjuren än till exempel björnen och lodjuret (Kojola 2005). Vargen är därtill det enda rovdjuret i Finland som river hundar för föda. Ungfår var tredje finländare är rädd för vargen, vilket innebär att vargen allmänt anses vara farlig för människan (Lumiaro 1997). Människan har blivit angripen av varg i några sällsynta fall (Linnell & al. 2002).

2.1.2 Metoder för uppföljning av stammens storlek

Bytesstatistiken ger en grov bild av vargstammens storlek och utveckling sedan 1840-talet (Ermala 2003). Den egentliga stamuppföljningen inleddes år 1968 då gränsbevakningsväsendet, på professor Erkki Pulliainens initiativ, började registrera vargarnas gränsövergångar. På basen av dessa uppgifter har vargstammens storleks-

förändringar i gränsområdet kunnat följas och nettoinflyttningen uppskattas (Pulliainen 1974, 1980, Pulliainen & Rautiainen 1999). Gränsbevakningsväsendets verksamhetsdistrikt har gjort distriktsspecifika antalsuppskattningar (Pulliainen & Rautiainen 1999).

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets minimiuppskattningar grundar sig på observationer gjorda av ett nätverk av frivilliga kontaktpersoner. Observationer har registrerats sedan år 1978 (Nyholm 1995). Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet effektiviserade sin datainsamling år 1998 genom att börja förse vargar med radio- och satellithalsband. Antalet märkta vargar är idag 82 (situationen efter våren 2005). Vargarna har märkts inom det forskningsområde som omfattar Södra Kajanaland, Norra Karelen och Norra Savolax. Uppgifterna om vargarnas rörelser och livsmiljöer ger värdefull information om vargantalet inom det finländska kärnområdet och hjälper till att tolka kontaktpersonernas observationsmaterial.

Vargstammen utgörs av familjeflockar, par och ensamma vargar. De ensamma vargarna är oftast unga individer som söker en ny livsmiljö eller en partner. Familjeflockarna och paren har egna revir. De kartkoncentrationer som bildas av reviriakttagelserna representerar enskilda flockar och par. De ensamma, revirlösa individerna utgör ca 15–25 % av vargstammen.

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet har sedan år 1996 följt upp stammens förökning i Finland. Den finländska vargstammens status återspeglas bäst av antalet reproduktiva individer och det årliga antalet valpkullar (Kojola 2003). Antalet reproduktiva djur, den så kallade effektiva populationsstorleken, har uppskattats även utgående från stammens genetiska sammansättning (Aspi & m.m. 2006).

2.1.3 Variationer i vargstammen på 1800- och 1900-talet

Under två decennier, omkring 1850–1860, fälldes cirka 400 vargar per år (jfr Ermala 2003). Med beaktande av exempelberäkningar av den hållbara beskattningen av vargstammen (29–34 %; Keith 1983, Fuller 1989, Smietana & Wajda 1997), kan man anta att den finländska vargstammen som bäst uppgick till över 1 000 individer. Mellan slutet av 1870-talet och medlet av 1890-talet skedde en avsevärd förändring eftersom antalet årligen fällda vargar då sjönk från 300–400 till några tiotal individer (Teperi 1977, Ermala 2003).

Under det senaste seklet förekom vargen permanent endast i norra och Östra Finland (Pulliainen & Rautiainen 1999). Antalsvariationerna reflekterades av vargstammens förändringar i nordvästra Ryssland, speciellt i Karelen (Pulliainen 1965, 1974, 1980, 1985). Vargstammens expansion från områdena bakom vår östgräns var mera omfattande än normalt bland annat under åren 1959–1963, 1975–1979 ja 1982–1985 (Pulliainen 1985).

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet uppskattar att vargstammen ökade från 80 till 300 individer under perioden 1978–1984, för att åter minska till cirka 100 individer under åren 1985–1987 (Nyholm 1996). Ökningen under perioden 1978–1984 korrelerar tidsmässigt väl med expansionen i början av 1980-talet (jfr Pulliainen 1985, Pulliainen & Rautiainen 1999). Uppskattningen av antalet vargar till minst 300 år 1984 verkar dock hög, eftersom antalet fällda djur under åren 1984–1986 (21, 15 och 12 individer) endast är en bråkdel av den ekologiskt hållbara beskattningen. På basen av den antecknade avskjutningen borde antalet vargar ha ökat under åren 1984–1987, men antalet minskade till cirka en tredjedel. Den ringa avskjutningen under åren 1984–1986 och den samtidiga kraftiga minskningen av vargstammen, antyder att antalet vargar år 1984 var betydligt mindre än uppskattat.

2.1.4 Utvecklingen av vargstammen under de senaste åren

Antalet årliga valpkullar ökade mer än trefalt under perioden 1996–2004 (figur 1). Under åren 1996–1998 registrerades omkring fem kullar per år. Under innevarande decennium har antalet kullar ökat från 10 år 2000 till minst 16 år 2004 (figur 1). Enligt uppskattningen av minimiantalet kullar (λ) var vargstammens årliga tillväxt 1,17 eller 17 % under perioden 1996–2004.

Den reproduktiva vargstammen har brett ut sig västerut i takt med att stammen har vuxit (figur 1). Under 1990-talet registrerades valpkullar endast inom Kajana-lands, Norra Karelen och Kymmene jaktvårdsdistrikt, men under de senaste åren har kullar registrerats även i Södra och Norra Savolax. För första gången på över ett hundra år har enstaka kullar även registrerats i det västra kustområdet (Pyhäjoki 2002 och Kristinestad 2004, se fig. 1) (Kojola & al. 2005c).

I slutet av år 1999 uppskattades vargstammens minimiantal till 98 individer (Kojola 2000b). Motsvarande uppskattning för år 2003 var 150 individer (Kojola &

Määttä 2004). I slutet av år 2004 uppgick antalet vargar till minst 185–200 (Kojola & al. 2005d). Dessa uppskattningar grundar sig på utgångspunkten att vargstammens storlek kan uppskattas genom att multiplicera antalet familjeflockar med faktorn 10 (H. Sand & al., opublicerat material). Vid uppskattningen av den finländska vargstammens storlek bör man därtill beakta att en del av valpflockarna rör sig mellan Finland och Ryssland. När det gäller uppskattningen av dessa djur används faktorn 5.

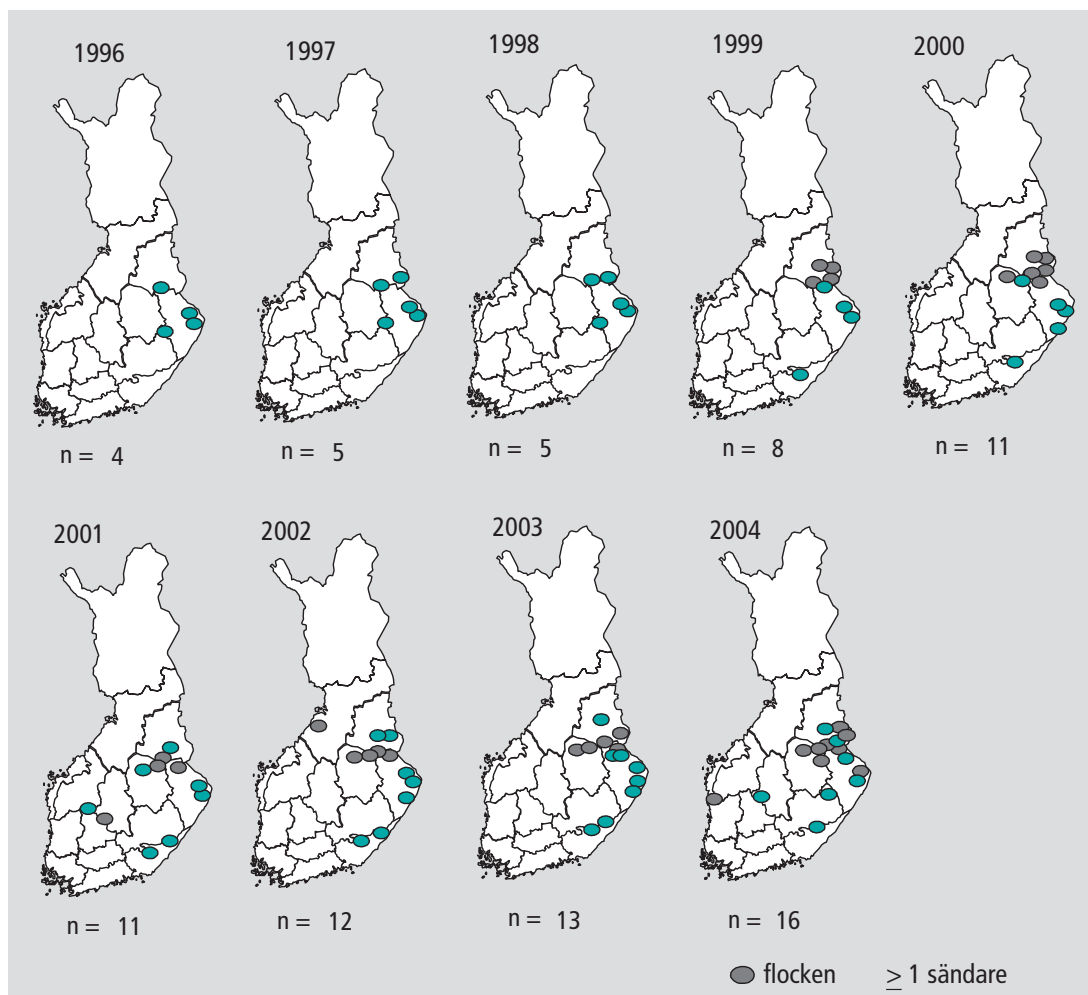
Vargstammens miniminivå kan även uppskattas med hjälp av forskningsresultaten om den finländska vargstammens struktur och de genomsnittliga valpkullarnas storlek. Minimiindividalet uppskattas genom att multiplicera antalet kullar med den genomsnittliga kullstorleken (Kojola & al. 2005a, 4,37, se "Reproduktion") och därefter multiplicera produkten med faktorn 2,5, som grundar sig på att andelen valpar av den finländska vargstammen är cirka 40 % (se "Stammens struktur"). De minst 16 kullarna år 2004 innebär att antalet vargar uppgår till 175. Utöver de 16 kullarna påträffades ytterligare fem kullar nära östgränsen, som anses härstamma från Ryssland.

2.1.5 Vargstammens struktur

De familjeflockar som undersöktes i Östra Finland under åren 1999–2004 omfattade i genomsnitt 7,0 individer vintertid. Flockstorleken motsvarar den som uppskattats i Skandinavien (i genomsnitt 6,7; H. Sand, muntliga uppgifter 2004), men större än i bland annat Polen och Italien (Ciucci & Boitani 1999, Jedrzejewski & al. 2000, Apollonio & al. 2004). En av orsakerna till detta kan vara att de viktigaste bytesdjuren är mindre i lövträdszonen (jfr Mech & Boitani 2003a). I Fennoskandien är flockstorleken lika stor som i Alaska, där älgen är vargens huvudsakliga föda (jfr Fuller & al. 2003). Enligt undersökningen bestod de största familjeflockarna i Östra Finland av 12 individer, medan de minsta bestod av tre individer.

Flockstorleken sammanhänger med flockens historia. Snittstorleken under vintern hos flockar bestående av ett par och den första valpkullen, var 5,4 individer (variationsintervall 4–7 individer, $n = 14$). Efter senare valpningar uppgick flockarnas snittstorlek till 8,4 individer (variationsintervall 3–12 individer, $n = 21$).

Könsfördelningen inom den finländska vargstammen har jämnat ut sig från att tidigare ha varit handjursdominerad. Under perioden 1969–1979 var andelen fällda

Figur 1. Vargens valpkullar under perioden 1996–2004 (Kojola & al. 2005b)

hannar betydligt större än andelen honor (65,8 %, $n=123$ individer, Pulliainen 1980), medan motsvarande andel under perioden 1996–2004 var 47,7 % ($n=108$ individer, Kojola & al. 2005a).

Den tidigare dominansen av handjur antyder att fler hanner än honor vandrade över gränsen från Ryssland. En analys av historiskt material om den skandinaviska vargstammens sammansättning ger vid handen att varghannarna, i genomsnitt, vandrar längre sträckor än honorna (Flagstad & al. 2003). Informationen från de sändarförsedda vargarna ger dock inga belägg för könsrelaterade skillnader ifråga om utflyttningsbeteendet eller vandringsdistanserna (Boyd & Pletcher 1999, Kojola & al. 2005b).

Enligt uppgifterna om den finländska vargstammens storlek, antalet valpkullar och kullarnas snittstorlek kan valparnas andel av vargstammen uppskattas till cirka 40 %. Situationen i Kuhmo efter reproduktionsperioden år 2000, då andelen individer som var yngre än ett år uppgick till 57 % i tre flockar ($n=$ sammanlagt 35 individer), är ett ytterlighetsexempel på vargens reproduktivitet. I de nordamerikanska vargflockarna har andelen valpar vintertid varierat mellan 29 och 67 % beroende på område (Fuller & al. 2003). Av de vargar som fälldes i Finland under perioden 1996–2004 var 42 % under ett år gamla individer ($n=72$ individer, åldern bestämdes odontologiskt på Matson Laboratory i Montana). Andelen ettåringar var 28 % och andelen äldre individer 30 % (Kojola & al. 2005a). En jämförelse med uppföljning-

en av den skandinaviska vargstammen (P. Wabakken, muntliga uppgifter 2005) visar att åldersfördelningen i Finland och i Skandinavien är ungefär motsvarande, och är typisk för en expanderande vargstam.

2.1.6 Förokning, dödlighet och stammens utbredning

Förokning

Varghonorna får i allmänhet sina första valpar vid två årsåldern. Informationen baserar sig på det enda tillgängliga material om finländska vargar i naturligt tillstånd som tills vidare omfattar åtta honor. Av honorna valpade fem första gången när de var två år, medan de tre övriga fick sina första kullar som treåringar.

Valpkullarnas storlek har uppskattats på senhösten. Valpflockarna i Östra Finland har omfattat i snitt 4,3 stycken under ett år gamla individer (variansintervall 1–8 valpar, $n = 27$ kullar). Snittantalet valpar i de första kullarna var 3,4 ($n = 11$) och i de senare 5,1 ($n = 16$) (Kojola & al. 2004a).

De första kullarna är lika stora som i den skandinaviska vargstammen (3,5; O. Liberg, muntliga uppgifter 2005). Jämfört de nordamerikanska vargpopulationerna är antalet valpar i snitt större i de finländska vinterflockarna (4,3). I endast 21 % av flockarna i Fuller & al:s (2003) material ($n = 14$) var antalet valpar i Nordamerika större än i flockarna i Östra Finland.

Dödlighet

I de nordamerikanska vargstammarna ($n =$ nio populationsundersökningar) har den årliga dödligheten bland vuxna vargar varierat mellan 14 och 44 % (Fuller & al. 2003). Populationerna minskade endast i de fall då dödligheten bland vuxna djur översteg 40 % (Fuller & al. 2003). Minimidödligheten i den finländska vargstammen har uppskattats med hjälp av information från de sändarförsedda vargarna. Med hjälp av Kaplan-Meier estimeringen har minimidödligheten uppskattats till $17,5 \pm 6$ % ($n = 40$ individer, Kojola & al. 2005b).

Utanför skyddsområdena är vargarnas dödlighet efter den tidiga valpåldern främst förorsakad av människan (Fuller & al. 2003). Enligt Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets forskningsmaterial har dödsorsaken fastställts eller bedömts för 25 sändarförsedda vargar. Majoriteten (80 %) har fallit vid tillåten jakt eller har på annat sätt dödats av människan. Enstaka vargar har dödats i trafiken, av sjukdomar och av älgar eller andra vargar.

Stammens utbredning

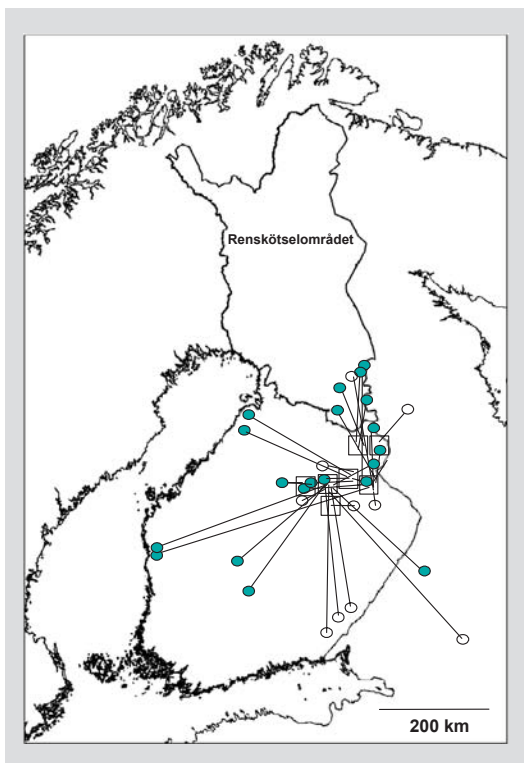
De unga vargarna lämnar i allmänhet sina ursprungliga revir i Östra Finland under perioden april–maj, då de är 11–12 månader gamla. De individer som lämnar reviret senare utgör en minoritet. Snittåldern hos vargarna då de lämnar sitt ursprungsrevir är 13,5 månader (Kojola & al. 2005b). Avståndet till det nya reviret (genomsnitt 150 km, variationsintervall 35–445 km, $n = 20$ individer) skiljer sig inte nämnvärt mellan hannar och honor. De flesta nya reviren ligger inom ett avstånd på under 100 km från ursprungsreviren. Utbredningen är ganska jämnt fördelad mellan de olika väderstrecken (figur 2). Valet av väderstreck betingas sannolikt också av att ungvargarna undviker grannflockarnas revir (Kojola & al. 2005b).

Unga vargars vandring till nya områden har även följts upp i Nordamerika på motsvarande sätt som i Finland. Utvandringen i Nordamerika sker i allmänhet i senare ålder än i Östra Finland (jfr Kojola & al. 2005b). I Minnesota frigjorde sig dock de unga vargarna från moderflocken redan som valpar eller i ettårsåldern under perioden 1969–1989 (Gese & Mech 1991). En av orsakerna till den tidiga utvandringen bland vargarna i Östra Finland är förmodligen att det finns lediga revir i flera riktningar från ursprungsreviren (se Wolff 1997).

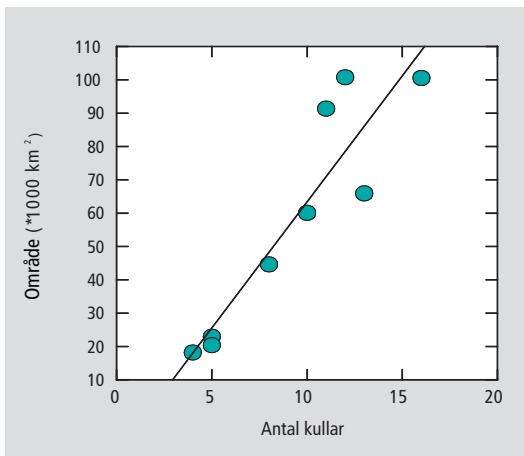
Utbredningsområdet för den finländska reproduktiva vargstammen ökade från knappt 20 000 km² till drygt 100 000 km² (figur 3) under perioden 1996–2004. Området ökade alltså femfaldigt i storlek. Antalet valpkullar ökade fyrfaldigt. Förhållandet mellan den reproduktiva vargstammens utbredningsområde och antalet kullar är lineärt (figur 3).

2.1.7 Föda och bytesdjur

Älgen är den finländska vargens huvudföda (Pulliainen 1965, Gade-Jørgensen & Stagegaard 2000, Kojola & al. 2004a). Inom forskningsområdet i Norra Karelen utgör älgen drygt 90 % av födans biomassa (Gade-Jørgensen & Stagegaard 2000). Inom skogsrensområdet i Kajana utgör älgen 75 % och skogsrenen 20 % av vargens föda (Kojola & al. 2004a). Resterande 5 % fördelar sig på mindre bytesdjur. Överlag prioriterar vargen inte älgen framför skogsrenen, eftersom bytesvalet rätt väl motsvarar det lokala förhållandet mellan älg- och skogsrensstammarna. Fördelningen mellan älg och skogsren är årstidsbunden. Under perioden januari–mars ingår skogsrenen knappast alls i vargarnas föda, medan den under hösten och senhösten utgör ett viktigt bytesdjur (Kojola & al. 2004a).

Figur 2. De unga vargarnas utbredning från ursprungsreviren. De mörka symbolerna anger de nya revirens uppskattade läge (Kojola & al. 2005b).

Figur 3. Förhållandet mellan antalet kullar per år och den reproduktiva vargstammens utbredningsområde under åren 1996–2004 (Kojola & al. 2005a)

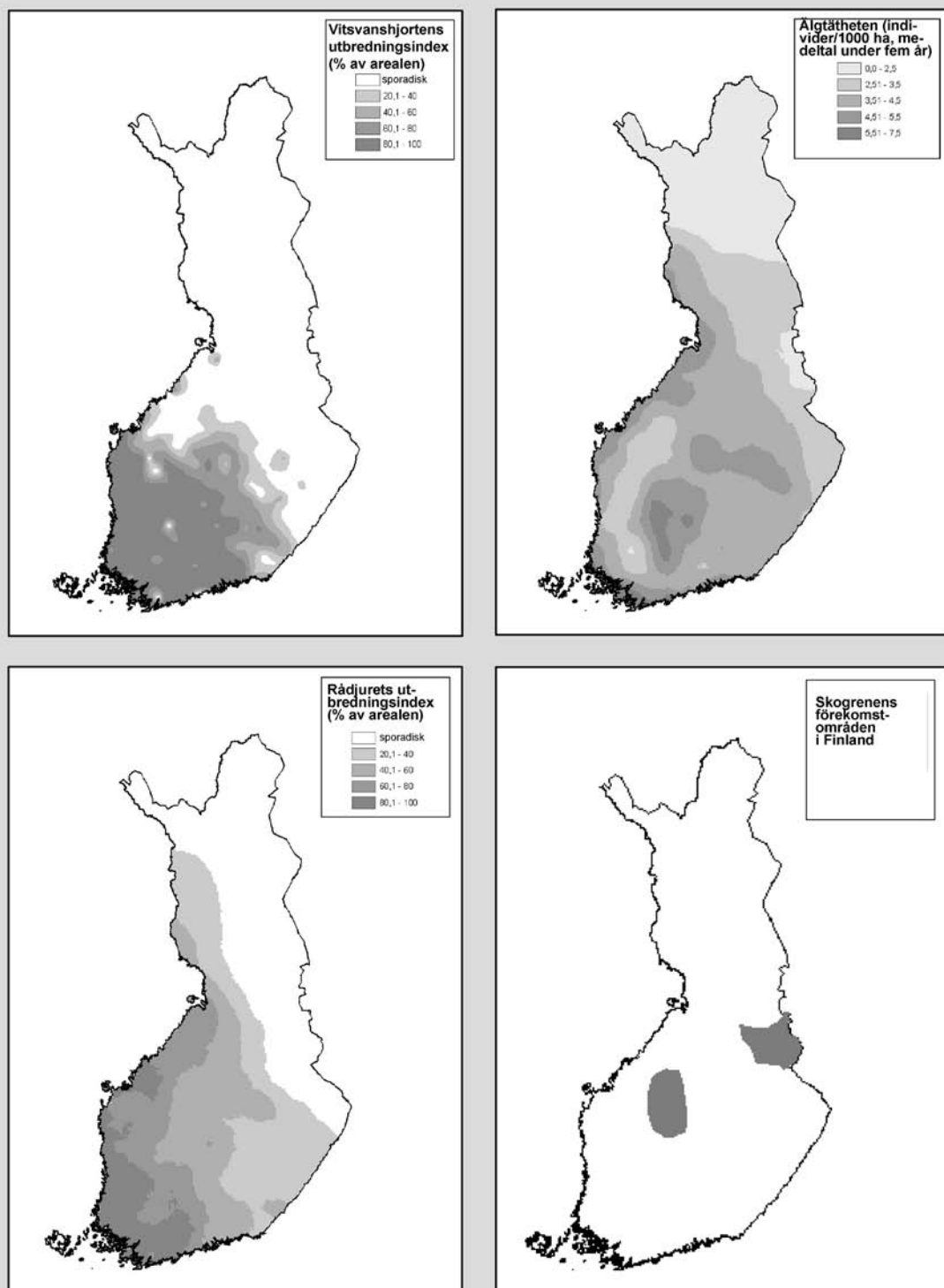
Före jaktsäsongen uppgår den finländska älgstammen till cirka 150 000 individer. Vintertid är antalet älgar cirka 90 000–100 000 (V. Ruusila, muntlig uppgift 2005). Älgen förekommer i hela Finland. Under de senaste åren har älgstammen varit tätast i Mellersta Finland och i kustområdena (figur 4). Vitsvanshjort och rådjur förekommer i landets västra och södra delar (figur 4). Antalet vitsvanshjortar uppskattas till 35 000–40 000 och antalet rådjur till 15 000–20 000 (V. Ruusila, muntlig uppgift 2005). Skogsrenen förekommer i Kajana-land och Suomenselkä -området (figur 4). Enligt en flyginventering uppgick antalet skogsrenar i Kajana-land till ungefär 1 000 år 2005. Stammen har minskat kraftigt under de senaste åren. Antalet skogsrenar i Suomenselkä var cirka 1 000 år 2003, varefter stammen antas ha ökat.

Människan inverkar både direkt och indirekt på vargstammen. Skogsbruket har inverkat på näringstillgången för vargens bytesdjur, bland annat för älgens del (Seip 1992, Heikkilä & Härkönen 1996, Rempel & al. 1997). Å andra sidan ligger älgtätheten i vårt land under näringstillgångens bärkraft (V. Ruusila, muntlig uppgift 2005).

Vargarnas tillgång till föda kan uppskattas med hjälp av ett klövdjursbiomassa -index. Indexet lämpar sig främst för en jämförelse av födotillgången mellan olika områden (Keith 1983, Fuller 1989, Fuller & al. 2003). Vid indexberäkningen beaktas att den europeiska älgen är mindre än den nordamerikanska, vilket ger vid handen referenstalet 5 för storleken i stället för det amerikanska talet 6 (Keith 1983; Fuller 1989). Uppskattningen av födotillgången per varg på forskningsområdet om 20 000 km² i Östra Finland (antalet vargar 3,7 och älgar 350/1000 km²) gav indexet 470 (älgstamuppgifterna av V. Ruusila/Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet). Indexet är högre än medeltalet för de nordamerikanska forskningsområdena (271, variansintervall 97–659; Fuller & al. 2003). Älgtätheten i Finland är ungefär hälften av tätheten inom de skandinaviska vargområdena och mindre än inom de flesta nordamerikanska älgområdena (jfr Fuller & al. 2003). Älgtätheten verkar dock möjliggöra en relativ hög förökning hos den nuvarande vargstammen (se avsnittet Förökning).

2.1.8 Livsmiljöer

I Södra Finland, liksom på många andra håll i Europa, lever vargen i blandskogar som har splittrats upp av vägar och bebyggelse (jfr Linnell & al. 2000). I Östra Finland består livsmiljön främst av enhetliga skogsområ-

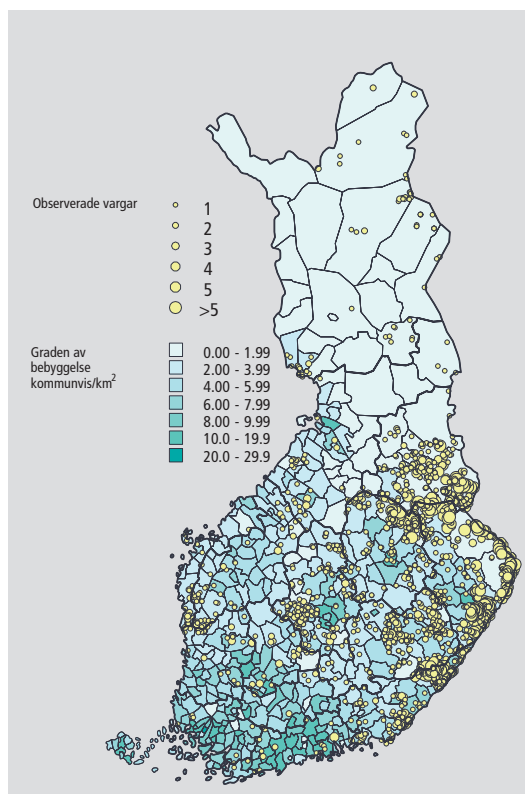

Figur 4. Vitsvanshjortens utbredningsindex (% av arealen), älgtheten (individer/1 000 ha, medeltal under fem år), rådjurets utbredningsindex (% av arealen) och skogsgrenens förekomstområden i Finland (Ruusila & Kojola 2005, opublicerade uppgifter)

den med ringa bebyggelse och få vägar (Kaartinen & al. 2005). Vid valet av boendeplats spelar trädvegetationens täthet och ålder ingen roll (Kaartinen & al. 2005). Uppgifterna från vargar med radiosändare antyder att de vargar som lever inom etablerade revir undviker eventuell bebyggelse och all mänsklig aktivitet, även inom reviret (Kaartinen & al. 2005). För att få en bättre bild av vargarnas nattliga rörelser, kommer GPS-teknik att användas i vandringsundersökningarna i framtiden.

Vargen verkar undvika såväl bebyggelse som vägar (Kaartinen & al. 2005). Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets vargobservationer har jämförts med graden av bebyggelse i Finland. Resultaten tyder på att vargen i princip undviker bebyggelse (figur 5). Trots detta påträffas den ibland i närheten av bebyggelse och även på gårdar, vilket i sin tur påverkar människornas inställning till vargen.

Figur 5. Graden av bebyggelse i Finland och vargobservationerna år 2003 (källa: Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets vargobservationer och kommunal statistik)

2.2 Vargstammarna i Finlands närområden

(Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)

Under det senaste decenniet har vargen blivit allmänare och brett ut sig på ett större område i Europa (Boitani 2003). Vargen har nyligen spritt sig till bland annat Frankrike och Tyskland (Boitani 2003). Inom Finlands närområden har vargstammen både vuxit och minskat.

Den nuvarande skandinaviska vargstammen härstammar från den utökning som skedde år 1983 (Wabakken & al. 2001). År 1991 utökades ättlingarna till det ursprungliga vargparet med en hane (Vila & al. 2003). Genetiska analyser visade att de tre stamindividerna härstammade från den finsk-ryska vargstammen (Vila & al. 2003). Man har även senare konstaterat ett samband mellan den skandinaviska och den östra stammen. Bland annat härstammade en varghanne som föllades i Jämtland under vintern 2004/2005 från den finsk-ryska populationen, medan en hona som föllades i Östra Lappland var märkt i Södra Norge (O. Liberg, muntliga uppgifter, P. Wabakken, muntliga uppgifter).

På grund av att en del av de skandinaviska vargparen är nära släkt med varandra är deras första valpkullar mindre än normalt (Liberg & al. 2005). Den skandinaviska vargstammen har ändå vuxit snabbt (se bland annat Aronson & al. 1999, 2004). Den genomsnittliga årliga nettoantalsökningen har varit 29 % (Wabakken & al. 2001). Dagens skandinaviska vargstam omfattar cirka 120–140 individer (H. Sand, opublicerat material).

Ryska Karelen har utgjort det viktigaste utvandringsområdet för de vargar som vandrat över gränsen till Finland (Pulliainen 1980, Pulliainen 1985, Pulliainen & Rautiainen 1999). Vargstammen i ryska Karelen har under de senaste tjugo åren minskat till cirka hälften av storleken i början av 1980-talet (Danilov & a. 1998, Danilov 2003). I dag är antalet vargar i ryska Karelen cirka 300–350 (P. Danilov, opublicerat material). I Estland har antalet vargar minskat ännu kraftigare under de senaste åren (Männil 2003).

2.3 Hotklassificering

(Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)

Vargen klassificeras som allvarligt hotad (EN, Endangered) i den senaste rapporten om utrotningshotade arter i Finland från år 2001 (Rassi & al. 2001). I rapporten

konstateras att vargen, utifrån antalet reproduktiva individer (under 50), borde klassificeras som kritiskt hotad (CR, Critically Endangered). Klassificeringen har dock mildrats eftersom stammen kontinuerligt utökas med nya individer från Ryssland.

Även om hotklassificeringen inte tar ställning till orsaken till hotet konstateras det i rapporten att jakten är den huvudsakliga orsakaren till hotningsgraden och att den utgör det allvarigaste hotet mot vargstammen. Därutöver konstateras det i rapporten att skyddet av hotade arter gynnas av ett balanserat förhållande mellan fredningen och jakten. Vargstammen bedöms som så allvarligt hotad att den inte klarar någon större beskattning. Sammanfattningsvis konstateras att skyddsmålen som rör de stora rovdjuren borde ses över. Rapporten bygger på 1998 års situation. I slutet av år 1998 fanns det minst 95 vargar i Finland enligt Kojola (1999). I slutet av år 2004 var antalet vargar minst 185–200 (Kojola m.m. 2005d).

Enligt rapporten är hotklassificeringen inte på samma sätt ett förslag till åtgärder som den tidigare hotklassificeringen. Sannolikheten till en biologisk utrotning berättar inte heller alltid tillräckligt om behovet av eller möjligheterna till skydd av arterna.

2.4 Vargstammens livskraft

(Jouni Aspi, Uleåborgs universitet & Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)

Att bevara vargstammen inom ett geografiskt område förutsätter, förenklat, att summan av invandringen och reproduktionen är större eller minst lika stor som summan av dödligheten och utvandringen. Detta förhållande påverkas främst av tillgången till föda och av människan förorsakade dödsfall (Fuller & al. 2003). Uppskattningen av storleken hos en livskraftig minimistam handlar egentligen om en bedömning av utrotningsrisken fram till en viss period i framtiden. Viktiga utgångspunkter för populationens överlevnad är minimikraven på antalet individer och livsmiljöns omfattning (Shaffer 1987, Soule 1987). Nativiteten, dödligheten, invandringen och utvandringen har en avgörande inverkan på upprätthållandet av minimiantalet individer. Stammens genetiska sammansättning är även av stor vikt för populationens fortbestånd, eftersom en minskad genetisk variation leder till reducerad livskraft inom stammen och mindre kullar (Gilpin 1987). Inavel har visat sig förkorta livslängden och reducera reproduktionen hos vargar i fångenskap (Laikre & Ryman 1991). Även i vilda

vargfloccar ökar inavel valpdödligheten (Liberg & al. 2005).

Den finländska vargstammen uppvisar en god genetisk variation. Heterozygotin, som avspeglar den genetiska diversiteten, var 0,71 under perioderna 1996–1998 ($n = 39$ individer) och 1999–2001 ($n = 31$ individer) (Aspi & al. 2005; treårsperiodiciteten baserar sig på vargstammens generationsålder). De prov som samlades in under åren 2002–2004

($n = 47$) uppvisade något lägre heterozygoti (0,68). Värdena motsvarar dem hos de östeuropeiska och nordamerikanska vargstammarna (Wayne 1996, Lucchini & al. 2004). I den skandinaviska vargstammen med inavel är heterozygotin lägre (0,59). Motsvarande problem förekommer i de isolerade bergspopulationerna i Italien (0,44) och Spanien (0,50).

Trots att inavelsindexet i den finländska vargstammen har stigit något (0,045 under åren 1996–1998; 0,052 under åren 1999–2000 och 0,032 under åren 2002–2004), ligger det klart under indexen i Italien (0,10) och Spanien (0,17) (Lucchini & al. 2004). Trots att indexförskjutningen i det finländska materialet inte är statistiskt signifikant, kan det indikera ökad inavel (Aspi & al., opublicerat material). En förklaring till ökningen kan utgöras av den reducerade invandringen som en följd av att stammen i ryska Karelen minskar.

Enligt Frankham & al. (2002) undviks inavels negativa konsekvenser om antalet reproduktiva individer klart överstiger 50. Den teoretiska beräkningen ovan grundar sig på livskraften hos självständiga populationer. Å andra sidan fylls den finländska vargstammen kontinuerligt på av individer från Ryssland. Det exakta antalet invandrande individer är dock inte känt, men de genetiska uppgifterna (Aspi & al. 2005) och uppgifterna om utvecklingen av vargstammen i ryska Karelen (Danilov & al. 1998) antyder att invandringen har minskat.

Finlands vargstam är längs hela östgränsen i beröring med den ryska vargpopulationen. Enligt Boitan (2003) utgör Finlands vargstam en randpopulation av en population på ca 25 000–30 000 vargar. Om vi antar att immigrationen till Finland fortsätter även framöver, kan vi med hjälp av den på den genetiska bedömningen baserade effektiva populationsstorleken, dvs. förhållandet mellan antalet reproduktiva individer (42,5; Aspi & al. 2005) och tidigare populationsestimat (150; Kojola & Määttä 2004), uppskatta att den finländska vargstammen bör omfatta 20 reproduktiva par för att garantera en effektiv populationsstorlek på över 50 individer (J.

Aspi, opublicerat material). Detta förutsätter en oförändrad invandring från ryska Karelen. Om antalet invandrande individer minskar, bör antalet reproduktiva par överstiga 25.

Analyserna av vargstammens livskraft har kritiserats för att de inte i tillräcklig omfattning beaktar artens flexibilitet och de regionala skillnaderna i livsmiljön, bland annat ifråga om bytesdjurstätheten (Boyce 1992, Fritts & Carbyn 1995). Den finländska vargstammen omfattade år 2004 minst 16 reproduktiva par i Finland och 5 par vars revir sträckte sig över gränsen mellan Finland och Ryssland (Kojola & al. 2005d). Utvecklingen av stammens storlek, den genetiska variationen och reproduktionen (andel valpar av vargstammen under vintern cirka 40 %) antyder att stammen har en hög livskraftspotential.

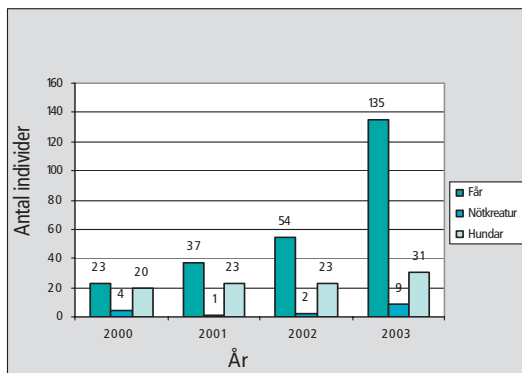
3. Ekonomiska skador i Finland orsakade av vargar

3.1 Vargen som skadegörare

(Ilpo Kojola, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet)

Skillnaden mellan de skador som olika vargar åstadkommer utanför renskötselområdet är stor eftersom 10–20 % procent av vargstammen står för cirka 80 % av skadorna. Skillnaderna torde bero dels på skillnader i livsmiljön, dels på skillnader på den individuella benägenheten. Linnell & al. (1999) betonar i sin litteraturoversikt att risken för storrovdjursrelaterade husdjurskador är så avhängig av erbjudna tillfällen att de ifrågasätter betydelsen av den individuella benägenhetens inverkan. Å andra sidan observerades stora skillnader mellan vargflockarna då det gällde rivning av hundar i Östra Finland. Dessa skillnader korrelerade inte med antalet hundar eller bytesdjur i området (Kojola & al. 2004c, jämför Kojola & Kuittinen 2002 ifråga om ålgätthetens eventuella inverkan). Material från Sverige indikerar å sin sida ett starkt samband mellan antalet hundskador och bruket av hundar inom reviret (Karlsson & Thoresson 2002).

Skadorna på rennäringen förekommer främst inom renbeteslagen längs östgränsen (Nieminen & Leppäluoto 1986). Under de senaste åren har antalet skador varit störst i Kajanaland, vilket främst beror på att unga individer från familjeflockarna söder om renskötselområdet vandrar till renbeteslagen i Kajanaland (figur 2).

3.2 Skadeobjekt, skadornas antal och förekomst

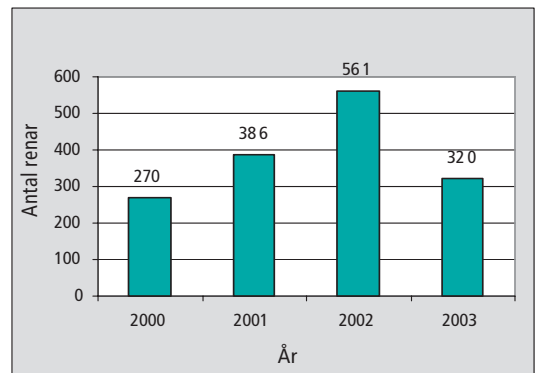
(Jukka Bisi, Helsingfors universitet)

Av alla djurarter vållar vargen mest skador på renar. Under de senaste åren har antalet rivna renar varierat från under 50 (1995) till nästan 600 (2002). Här bör dock beaktas att alla rivna renar inte hittas.

Fåret utgör ett lämpligt bytesdjur för vargen dels genom sin storlek, och dels genom sin tendens att flocka sig och förlamas då det känner sig hotat. Fåret är även den näst största djurgruppen som vargen orsakar skador på. Vargen river även i viss mån nötkreatur (figur 6).

Vargen påträffas ibland på gårdar. Vissa individer tenderar att, på grund av sjukdomsrelaterad hunger eller inlärning, återkommande söka näring på gårdarna. Även unga individer som har sökt sig till nya livsmiljöer besöker ibland gårdar, antingen på jakt efter föda eller lockade av hundarna. Lokalbefolkningen har gjort åtskilliga observationer av radiosändarförsedda vargar på gårdarna, i synnerhet på gårdar med hund. Trots att gårdsbesöken inte alltid leder till skador, skapar de rädsla bland befolkningen och leder till uttalade krav på eliminering av de så kallade gårdsvargarna (Bisi & Kurki 2005).

Ett av de största problemen när det gäller den lokala befolkningens vargtolerans är vargens attacker mot hundar och de förlorade hundarna (Palviainen 2000). Enligt jord- och skogsbruksministeriets skadeståndsre-

Figur 6. Antal fällda boskapsdjur som anmälts till de finska myndigheterna under perioden 2000-2003 (Jord- och skogsbruksministeriet, opublicerade uppgifter)

gister har vargen dödat 20–40 hundar per år under de senaste åren. En noggrannare analys av hundskadorna i Östra Finland visar att ungefär hälften av hundarna har angripits på gårdarna medan resten har rivits vid jakt (Kojola & Kuittinen 2002).

Alla rivna hundar registreras inte i de officiella skaderegistren. Dels hittas inte alla de rivna hundarna, dels anmäls inte alla rivningar på grund av den självrisk som ingår i skadeståndssystemet. Hundskadorna utgör en ekonomiskt sett väsentlig del av de vargrelaterade skadorna. Hälften av de skador som ersattes år 2003 var hundskador, då antalet skador var 31 och ersättningen uppgick till cirka 38 000 euro.

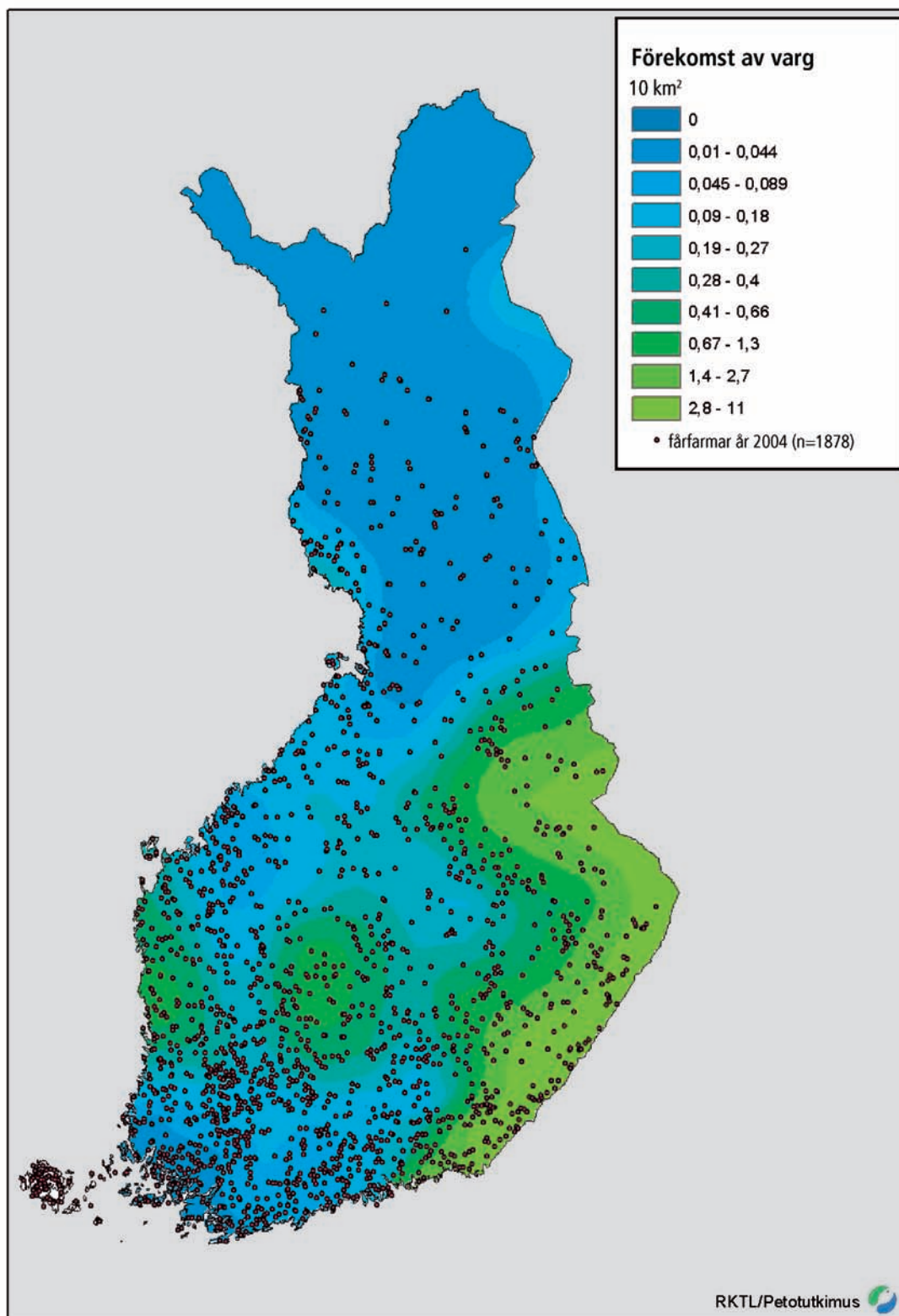
Under de senaste åren har vargar orsakat skador på hundar i olika delar av landet. Under år 2003 ledde skadorna i Norra Karelen, som utgjorde hälften av alla husdjursskador i Finland, till en avsevärd höjning av ersättningskostnaderna.

En betraktelse av skadorna och ersättningarna under de senaste åren visar att de flesta skadorna har inträffat inom de områden där det finns flest vargar, dvs. i Norra Karelen, Sydöstra Finland och Kajanaland. I Norra Karelen uppgick ersättningarna till cirka 47 000 euro och i sydöstra Finland och i Kajanaland till över 20 000 euro under perioden 2001–2004. I Norra Savolax och Österbotten var ersättningsbeloppen över 10 000 euro. Inom andra områden har ersättningsbeloppet varit några tusen eller några hundra euro. I bilagorna 1–3 presenteras skadestatistiken per TE-central (skadorna anges enligt djurart och år; klassen övrigt anger andra skador såsom veterinärkostnader, sönderbitna hundsändare osv.).

Det är svårt att förutse effekten av vargstammens tillväxt och utbredning på antalet skador, men antalet skador verkar dock ha ett samband med vargstammens storlek. Antalet skador har ökat i takt med vargstammens tillväxt, och år 2003 åstadkom vargen redan fler ersatta skador än de övriga stora rovdjuren tillsammans.

Husdjursproduktionens omfattning påverkar även skaderisken. Antalet finländska gårdar med husdjur uppgick till cirka 21 500 år 2004. Drygt hälften av dessa gårdar, ungefär 13 000, hade husdjur som gick i vall. Av dessa var cirka 1 000 fårfarmar (figur 7), för vilka risken för skador är störst. De flesta stora fårfarmarna finns i Egentliga Finland och Birkaland, men i övrigt är farmarna rätt jämnt fördelade över hela Finland.

Vargen påverkar människan i många avseenden. Hundhållningen och husdjursskötseln påverkas, liksom barnens utevistelse. Trots att vargen inte har angripit människor på över 100 år, är flera människor fortfarande rädda för vargen (Lumiaro 1997, Bisi & Kurki 2005). Orsaken är de många myterna och sagorna, men även de verkliga vargangreppen på barn på 1800-talet. Flera kommuner har arrangerat skolskjutsar på grund av vargar, vilket medför extra kommunala kostnader.

Figur 7. Förekomsten av fårfarmar och varg i Finland

4. Nationell lagstiftning, internationella förpliktelser och internationellt samarbete

(Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)

4.1 Vargens ställning i den nationella lagstiftningen

4.1.1 Sammanfattning av vargens förändrade ställning i lagstiftningen sedan år 1973

Jaktlagstiftningen som gäller vargen har ändrats flera gånger under de senaste 30 åren. I tabell 1 finns en kort sammanfattning av ändringarna.

4.1.2 Gällande lagstiftning angående vargen

Vargen utanför renkötselområdet

Utanför renkötselområdet hör vargen till de arter som avses i bilaga IV till naturdirektivet (djur- och växtarter som unionen anser som viktiga och som fordrar strikt skydd). Detta förutsätter ett strikt skyddssystem inom vargens naturliga utbredningsområden samt förbud mot medvetet fångande och dödande av varg. I Finland har naturdirektivets bestämmelser verkställts i jaktlagstiftningen genom att vargen helt har fredats utanför renkötselområdet (24 § 2 mom. i jaktförordningen).

I vissa situationer bör man dock kunna avvika från bestämmelserna om fredningen av vargen. Avvikelse får ske endast på särskilda grunder, enligt artikel 16 i naturdirektivet. Avvikelse förutsätter att inga alternativa lösningar finns och att avvikelsen inte äventyrar artens gynnsamma skyddsnivå inom dess naturliga utbredningsområde.

Avvikelsegrunderna enligt artikel 16 i naturdirektivet:

- a) skydd av vild flora eller fauna eller bevarande av naturtyp,
- b) förebyggande av särskilt allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske, vattendrag eller annan egendom,
- c) skydd av folkhälsan och den allmänna säkerheten eller annat mycket viktigt samhällsintresse av till exempel social eller ekonomisk natur samt viktigt miljöintresse,
- d) artrelaterad forskning och utbildning, omflyttning eller omplantering och därmed förbundna

reproduktionsåtgärder inkluderande konstgjord förökning av växter och

- e) strängt reglerad och begränsad fångst och innehav av individer inom ramen för av nationell myndighet beslutade gränser.

Om förutsättningarna för avvikelsegrunderna ovan stipuleras i 28 § i jaktförordningen. Enligt denna paragraf kan man, om annan tillfredsställande lösning saknas och jakten inte äventyrar den gynnsamma skyddsnivån, avvika från den i 24 § 2 momentet stipulerade fredningstiden av vargen i syfte att

- 1) bevara vild fauna eller flora,
- 2) förebygga särskilt allvarlig skada på jordbruk, skogsbruk, fiske, husdjurshållning eller annan egendom,
- 3) på grund av tvingande skäl trygga folkhälsan, den allmänna säkerheten eller något annat särskilt betydelsefullt allmänt intresse, till exempel ekonomiska eller sociala skäl eller mycket viktigt miljöintresse; eller
- 4) för att selektivt och begränsat eliminera vissa individer i noggrant övervakade förhållanden.

För ovan stående ändamål kan jaktlicenser beviljas under perioden 1.11–31.3. Jaktvårdsdistriktet beviljar licensen enligt mer specifika instruktioner från jord- och skogsbruksministeriet.

Vargen inom renkötselområdet

Inom renkötselområdet hör vargen till de arter som avses i naturdirektivets bilaga V (djur- och växtarter som unionen anser som viktiga och vars uttag ur naturen och nyttjande kan fordra reglering). Denna klassificering, som är lindrigare än i bilaga IV, medger dock inte okontrollerad jakt, eftersom uttaget av vargindivider från naturen inte får äventyra den gynnsamma skyddsnivån för vargstammen. Detta har beaktats i jaktförordningen, enligt vilken jakt på varg inom renkötselområdet är licensbelagd. Jaktvårdsdistriktet beviljar licensen enligt jord- och skogsbruksministeriets specifika instruktioner. Jakttiden på varg är 1.10–31.3.

4.2 Europeiska gemenskapens lagstiftning

4.2.1 Naturdirektivet

Syftet med naturdirektivet är att bidra till att säkerställa den biologiska mångfalden genom bevarandet av livsmiljöer samt vilda djur och växter inom de europeiska områden som omfattas av grundfördraget. Åtgärder som vidtas i enighet med direktivet skall syfta till

Tabell 1. Ändringar i jaktlagstiftningen angående vargen sedan år 1973

Författning	Utfärdad	Gäller	Innehåll
749/1973	14.9.1973	14.9.1973–31.12.1977	Vargen är fridlyst i hela landet, förutom inom renskötselområdet, till slutet av år 1977.
1038/1975	31.12.1975	1.1.1976–	Skottpeng på varg avskaffas.
720/1977	7.10.1977	1.1.1978–31.12.1979	Varg får jagas inom renskötselområdet hela året samt i kommunerna Kuhmo, Nurmes, Lieksa, Ilomants, Tuupovaara, Tohmajärvi, Värtsilä och Kides från 1 september till och med 31 mars. I övrigt är vargen fridlyst.
1000/1979	21.12.1979	1.1.1980–31.12.1981	Varg får jagas inom renskötselområdet hela året samt i kommunerna Kuhmo, Nurmes, Lieksa, Ilomants, Tuupovaara, Tohmajärvi, Värtsilä och Kides från 1 september till och med 31 mars. I övrigt är vargen fridlyst
1000/1981	23.12.1981	1.1.1982–31.12.1984	Varg får jagas inom renskötselområdet hela året samt i kommunerna Kuhmo, Nurmes, Lieksa, Ilomants, Tuupovaara, Tohmajärvi, Värtsilä, Kides, Kesälax, Punkaharju, Uukuniemi, Saaris, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolax, Imatra, Joutseno, Taipalsaari, Nuijamaa, Villmanstrand, Lemi, Ylämaa, Luumäki, Miehikkälä, Vederlax, Veckelax och Fredrikshamn från 1 september till och med 31 mars. I övrigt är vargen fridlyst.
830/1984	5.12.1984	1.1.1985–31.12.1987	Varg får jagas i länen Kymmene, Norra Karelen, Uleåborg och Lappland från 1 september till och med 31 mars. I övrigt är vargen fridlyst.
1133/1987	23.12.1987	1.1.–31.12.1988	Varg får jagas i länen Kymmene, Norra Karelen, Uleåborg och Lappland från 1 september till och med 31 mars. I övrigt är vargen fridlyst.
1165/1988	23.12.1988	1.1.1989–31.12.1990	Varg får jagas i länen Nyland, Kymmene och Lappland från 1 november till och med slutet av mars samt i länen Norra Karelen och Uleåborg från 1 november till och med slutet av februari. I övrigt är vargen fridlyst.
1136/1990	14.12.1990	1.1.1991–31.12.1992	Varg får jagas i länen Kymmene och Lappland från 1 november till och med slutet av mars samt i länen Norra Karelen och Uleåborg från 1 november till och med slutet av februari. I övrigt är vargen fridlyst.
1246/1992	11.12.1992	1.1.1993–31.7.1993 (OBS! Jakttiderna var oförändrade fram till 31.3.1994)	Varg får jagas i länen Kymmene och Lappland från 1 november till och med slutet av mars samt i länen Norra Karelen och Uleåborg från 1 november till och med slutet av februari. I övrigt är vargen fridlyst.
666/1993	12.7.1993	1.8.1993–14.1.1997 (OBS! Jakttiderna var oförändrade fram till 31.3.1994)	Viltarterna är fredade enligt följande: ... 5) vargen är fredad inom det renskötselområde som avses i 2 § i renskötsellagen (848/90) under perioden 1.4-31.10 samt hela året i resten av landet;
1374/1996	30.12.1996	15.1.1997–31.12.1998	Viltarterna är fredade enligt följande: ... 5) vargen är fredad i länen Kymmene, Norra Karelen och Lappland samt inom Kajanalands jaktvårdsdistrikt i Uleåborgs län och på det renskötselområde som avses i 2 § i renskötsellagen i Uleåborgs jaktvårdsdistrikt under perioden 1.4–31.10 samt hela året i resten av landet ...
869/1998	27.11.1998	1.1.1999–	A) 24 § Allmänna fredningstider Viltarterna är fredade enligt följande: ... 5) vargen är fredad inom renskötselområdet under perioden 1.4–30.9; ... Vargen utanför renskötselområdet samt björnen, uttern, järven, lodjuret och knubbsälen är fredade hela året. B) 28 § Undantag från de allmänna fredningstiderna ... I de syften som anges i 1 momentet ovan får jakt bedrivas på: 1) varg utanför renskötselområdet under perioden 1.11–31.3; ...
664/2001	19.7.2001	1.8.2001–	Jaktlicens enligt 10 § 2 momentet i jaktlagen (615/1993) krävs för: ..... 4) jakt på varg inom renskötselområdet Jaktlicens beviljas av jaktvårdsdistriktet

att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus hos livsmiljöer samt arter av vilda djur och växter som gemenskapen anser vara viktiga.

När det gäller skydd av livsmiljöer hör vargen till de arter som enligt naturdirektivets bilaga II åtnjuter prioriterat skydd av habitat. Särskilda bevarandeområden skall inrättas för att göra det möjligt att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus för vargen inom dess utbredningsområde. Detta innebär i praktiken att Natura 2000-nätverket bör omfatta sådana livsmiljöer inom vargens naturliga utbredningsområde. Kraven i bilaga II tillämpas dock inte på den finländska vargpopulationen, eftersom Finland beviljades undantag från kraven i anslutningsfördraget.

När det gäller artskyddet hör vargen till de arter som avses i bilaga IV till naturdirektivet (djur- och växtarter som unionen anser som viktiga och som fordrar strikt skydd). Enligt artikel 12 i naturdirektivet skall medlemsstaterna vidta tillräckliga åtgärder för att säkra det strikta skydd som stipuleras för djurarterna i punkt a i bilaga IV inom deras naturliga utbredningsområde och förbjuda medvetet fångande och dödande av artindivider. Kraven i bilaga IV tillämpas dock inte på den finländska vargpopulationen inom renskötselområdet, eftersom Finland beviljades undantag från kraven i sitt anslutningsfördrag. Kraven i bilaga IV tillämpas dock i övriga områden i Finland.

Inom det finländska renskötselområdet hör vargen till de arter som avses i naturdirektivets bilaga V (djur- och växtarter som unionen anser som viktiga och vars uttag ur naturen och nyttjande kan fordra reglering). Enligt artikel 14 i naturdirektivet skall medlemsstaterna, om de anser det nödvändigt, vidta tillräckliga åtgärder för att uttaget ur naturen och nyttjandet av de vilda växt- och djurarter som avses i bilaga V inte skall äventyra upprätthållandet av en gynnsam skyddsnivå.

Naturdirektivet är bindande för medlemsstaterna. Den nationella lagstiftningen skall följa kraven i direktivet. Nationell avvikelser från skyldigheterna i direktivet är inte tillåten.

4.2.2 CITES-förordningen

CITES-förordningen, som reglerar handeln med utrotningshotade djur, är en allmänt gällande EG-förordning som inte förutsätter nationell lagstiftning. Den CITES-konvention som grundar sig på CITES-förordningen beskrivs i avsnittet 4.3.2.

4.3 Internationella fördrag

4.3.1 Bernkonventionen

Mål

Konventionen om skydd av den vilda floran och faunan i Europa samt arternas habitat (Bernkonventionen, Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats) ratificerades i Bern 19.9.1979. Konventionen trädde i kraft i Finland 1.4.1986.

Syftet med konventionen är att skydda den vilda floran och faunan och arternas naturliga habitat, i synnerhet ifråga om sådana arter och miljöer som fordrar internationellt samarbete. Konventionen skall främja detta samarbete. Bernkonventionen fäster särskild uppmärksamhet vid utrotningshotade och annars hotade arter, även sådana som vandrar över större områden.

Konventionsparterna bör vidta åtgärder som bevarar de vilda växt- och djurstammarna på en nivå som motsvarar de ekologiska, vetenskapliga och samhälleliga kraven. Åtgärderna bör beakta de ekonomiska och friluftsmässiga kraven samt behoven hos lokalt hotade underarter, variationer och former.

Parterna bör vidta åtgärder som, enligt konventionen, främjar den nationella strävan efter att skydda den vilda floran och faunan samt naturområdena. Speciell uppmärksamhet bör fästas vid utrotningshotade och annars hotade arter, i synnerhet områdenas ursprungsarter och allvarligt hotade naturområden. Parterna för binder sig att, i sin planering, sitt utvecklingsarbete och i sin miljöpolitik, beakta skyddet av den vilda floran och faunan. Parterna bör främja utbildningen och den allmänna medvetenheten om behovet av att skydda den vilda floran och faunan samt arternas livsmiljö.

Vargens status

Enligt Bernkonventionen hör vargen till de arter som fordrar strikt skydd (bilaga II till konventionen). Konventionen förbjuder medvetet fångande och dödande av varg samt hållande av varg i fångenskap. Vid ratificeringen av konventionen gjorde Finland en reservation, enligt vilken konventionen inte tillämpas på Finlands vargstam.

Konventionsenliga åtgärder

Inom ramen för konventionen har handlingsplaner utarbetats som berör alla europeiska stammar av stora rovdjur (se Boitani 2000, Breitenmoser m.m. 2000, Landa m.m. 2000, Swenson m.m. 2000). I handlingsplaner-

na ställdes krav på att medlemsländerna upprättar egna förvaltningsplaner för alla stora rovdjur. Till exempel Sverige, Norge och Estland har redan utarbetat förvaltningsplaner för de stora rovdjuren (bilaga 4). Därtill har avtalsparterna gemensamt givit flera rekommendationer, bl.a. följande:

Rekommendation nr 17 (1989)	Recommendation of the Standing Committee on the Protection of the Wolf (<i>Canis lupus</i>) in Europe.
Rekommendation nr 43 (1995)	Recommendation on the Conservation of Threatened Mammals in Europe.
Rekommendation nr 59 (1997)	Recommendation on the Drafting and Implementation of Action Plans of Wild Fauna Species.
Rekommendation nr 74 (1999)	Recommendation on the Conservation of Large Carnivores.
Rekommendation nr 82 (2000)	Recommendation of the Standing Committee on Urgent Measures Concerning the Implementation of Action Plans for Large Carnivores in Europe.

4.3.2 CITES-konventionen

(Veijo Miettinen, Finlands miljöcentral)

CITES-konventionen (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) reglerar den internationella handeln med utrotningshotade djur och växter. Konventionen trädde i kraft 1.7.1975. Finland anslöt sig 8.8.1976. Hittills har över 160 länder anslutit sig till konventionen. All handel med arterna i bilaga I är förbjuden. Handel med arterna i bilaga II är tillåten, men licensbelagd. EU:s tillämpningsregler för CITES är framställda i bilagorna A och B i Rådets förordning 338/97. Inom EU gäller regleringen såväl handeln mellan medlemsstaterna som inom medlemsstaterna.

I Norge och Ryssland upptas vargen i bilaga II, vilket innebär att den kan vara objekt för internationell handel. Inom EU-området är vargen, liksom björnen och lodjuret, upptagen i den strängare bilagan A. Förordningen stipulerar även de handelsbegränsningar som rör arterna i bilagorna till naturdirektivet. Detta innebär förbud mot kommersiell verksamhet. I Finland får dock vargrelaterade produkter saluföras, förutsatt att vargen har fällts lagligt, att intyg från jaktvårdsdistriktet kan

företes och att intyg över godkänd försäljning har beviljats av Finlands miljöcentral. Intyget berättigar till försäljning även till andra EU-länder. Tillståndssystemet försvårar handeln med produkter som härstammar från olagligt fällda vargar.

4.3.3 Biodiversitetskonventionen

Konventionen om biologisk mångfald (Biodiversitetskonventionen, Convention on Biological Diversity) ratificerades i Rio de Janeiro 5.6.1992. Finland anslöt sig 25.10.1994.

Syftet med konventionen är att skydda den biologiska mångfalden, trygga ett hållbart nyttjande av mångfalden och att säkerställa rättvis och jämn fördelning av nyttan av användningen av det genetiska materialet. Hållbar användning av den biologiska mångfalden definieras i konventionen som sådan användning som inte på lång sikt leder till reducerad biologisk mångfald.

Konventionens mål och de konventionsenliga åtgärderna inverkar även på skötseln av vargstammen. Åtgärdsansvaret ligger hos de berörda myndigheterna.

4.4 Nordiskt samarbete

4.4.1 Myndighetssamarbete

Jord- och skogsbruksministeriet har sedan år 2000 deltagit i sammanträden med svenska och norska myndigheter som ansvarar för frågor gällande stora rovdjur (Sverige: Naturvårdsverket, Norge: Direktoratet för naturförvaltning). Sammanträdena arrangeras 1–2 gånger per år, enligt rotationsprincipen. Vid sammanträdena behandlas aktuella frågor och pågående projekt.

4.4.2 Nordiska rådet och ministerrådet

Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet ansvarar för det officiella nordiska samarbetet. Nordiska rådet, som bildades år 1952, är ett samarbetsforum för parlamentarikerna. Rådet har 87 medlemmar från de fem nordiska länderna och från de tre självstyrelseområdena. Nordiska ministerrådet, som bildades år 1971, är ett samarbetsorgan för de nordiska regeringarna.

Nordiska rådet har föreslagit en samnordisk förvaltningsstrategi för de stora rovdjuren. De finländska, svenska och norska myndigheterna kommenterade det nya förslaget vid ett seminarium som arrangerades av rådets miljö- och naturutskott 24.9.2002. Ministerrådet

har senare, utifrån noggranna utredningar, konstaterat att Finland, Sverige och Norge redan samarbetar i storrovdjursfrågor och att en gemensam förvaltningsstrategi inte är genomförbar.

4.4.3 Nordkalotträdet

Nordkalotträdet, som är ett permanent organ för samarbete mellan Finland, Sverige och Norge, har till uppgift att främja det regionalpolitiska, arbetskraftspolitiska och sysselsättningspolitiska samarbetet inom området Nordkalotten. Rådets verksamhet finansieras huvudsakligen av Nordiska ministerrådet. Verksamheten omfattar Nordland-, Troms- och Finnmarkfylken i Norge, Norrbottens och Västerbottens län i Sverige samt landskapet Lapland i Finland.

Storrovdjursarbetsgruppen inom Nordkalotträdetets miljöråd har publicerat fyra rapporter om de stora rovdjuren: statusrapport om järven, lodjuret, vargen och björnen på Nordkalotten år 1993, förslag till parallell uppföljning av rovdjursstammarna år 1994, förslag till parallell förvaltning år 1996 och statusrapport om järven, lodjuret, vargen och björnen på Nordkalotten under åren 1992–2000. Därtill har arbetsgruppen givit rekommendationer för samarbete i frågor gällande stora rovdjur mellan Finland, Sverige och Norge.

4.4.4 Koordineringsgruppen för nordisk forskning om stora rovdjur

Gruppens uppgift är att koordinera den nordiska storrovdjursforskningen. Gruppens medlemmar representerar myndigheterna i Finland, Sverige och Norge (jord- och skogsbruksministeriet, Naturvårdsverket och Direktoratet för Naturförvaltning) samt andra viktiga finansörer. Koordineringsgruppen, som sammanträder årligen, har initierat viktiga samprojekt mellan framförallt Sverige och Norge.

4.5 Annat internationellt samarbete

Inom ramen för närområdessamarbetet mellan Finland och Ryssland har viltvårdsmyndigheterna och viltforskarna årligen arrangerat gemensamma seminarier och möten om djurstammarnas status och utveckling samt om forskningen kring och skötseln av stammarna. Motsvarande samarbete bedrivs även med Estland och andra europeiska länder.

5. Åtgärder vidtagna för skötseln av vargstammen

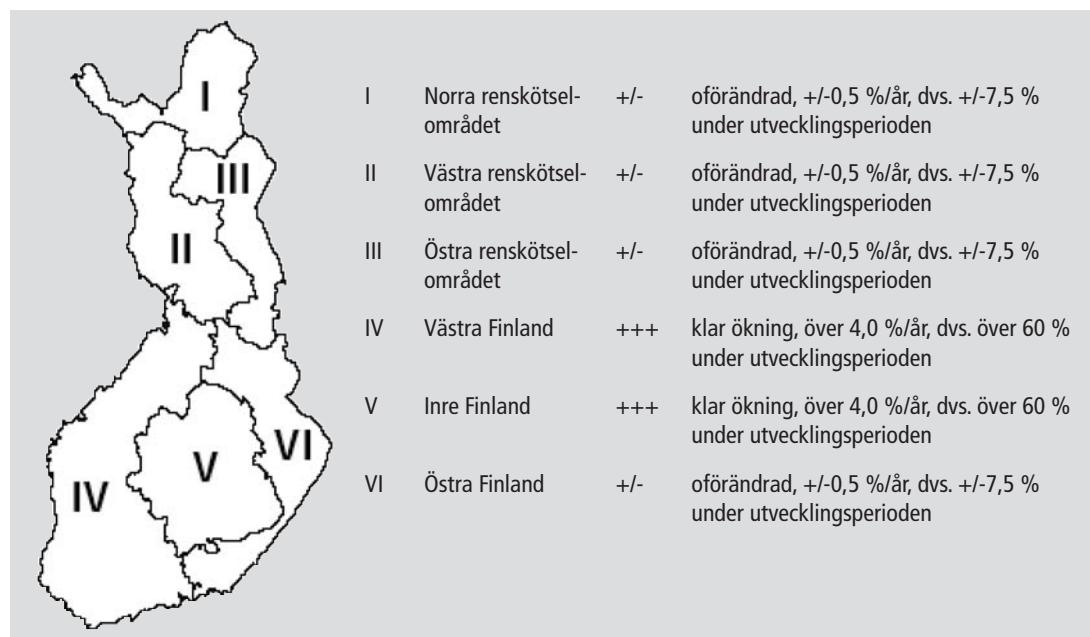
5.1. Målen för arbetsgruppen för stora rovdjur 1996–2010

(Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)

Miljö- och naturresursrådet tillsatte i januari år 1996 en expertarbetsgrupp med uppgift att, utgående från bästa tillgängliga information, uppskatta storleken hos varg-, björn-, lodjurs- och järvstammarna samt uppskatta stammarnas optimala storlek. Därtill ska arbetsgruppen precisera aspekterna på den regionala fördelning-

en av stammarna, åtgärderna för förebyggande av rovdjursskador och en eventuell reglering av stammarna. Arbetsgruppen överlämnade sitt enhälliga betänkande till naturresursrådet 31.10.1996. Rådet, som godkände betänkandet, föreslog 13.11.1996 för jord- och skogsbruksministeriet att skötseln och det hållbara nyttjandet av de finländska storrovdjursstammarna definieras per område fram till år 2010 enligt arbetsgruppens betänkande.

I arbetsgruppens rapport från år 1996 (jord- och skogsbruksministeriet 1996) presenteras följande utvecklingsmål för vargstammen per skötselområde fram till år 2010:

Figur 8. Indelningen av förvaltningsområden samt utvecklingsmålen för vargstammen per förvaltningsområde under perioden 1996–2010 enligt arbetsgruppens förslag

I Västra och inre Finland uppställdes en förstärkning av vargstammen som mål. I Östra Finland och inom renskötselområdet bör stammen bibehållas på samma nivå som år 1995.

Arbetsgruppens rapport är inte bindande för jord- och skogsbruksministeriet eller någon annan organisation. Jord- och skogsbruksministeriet har dock strävat efter att följa rapporten när det gäller skötseln av vargstammen.

5.2 Informationscentralen för stora rovdjur

(Samuli Sillman, Forststyrelsen)

5.2.1. Bakgrund

Utvecklingen av Kajanalands naturum till Petola naturum inleddes år 2001 i anslutning till Forststyrelsens projekt om en preliminär utredning över behovet av en landsomfattande informationscentral för stora rovdjur. Idén till inrättandet av en informationskanal för stora rovdjur kom från Kajanalands storrovdjursdelegation som lyder under Kajanalands förbund.

Samtidigt skapades, på initiativ av Finlands naturskyddsförbund, en webbplats med basinformation om de stora rovdjuren och aktuell information om forskningen kring och skötseln av storrovdjursstammarna. Jord- och skogsbruksministeriet, Forststyrelsen, Jägarernas centralorganisation, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, Finlands naturskyddsförbund och miljöministeriet deltog i utarbetandet av webbplatsen www.suurpedot.fi, som öppnades sommaren 2002. Inför grundandet av informationscentralen för stora rovdjur gavs ansvaret för upprätthållandet av webbplatsen till Forststyrelsen. Webbplatsens utformning och vidareutveckling sköts av en styrgrupp bestående av representanter för ovan nämnda organisationer.

Från och med våren 2003 har Forststyrelsen, inom ramen för två projekt, utvecklat Kajanalands naturum till ett verktyg för spridning av information om de stora rovdjuren. Inom ramen för projektet "Inledning av verksamheten vid informationscentralen för stora rovdjur" ("Suurpetotietokeskuksen toiminnan käynnistäminen") produceras bland annat en utställning på temat stora

rovdjur, rovdjursrelaterat AV- och informationsmaterial samt innehåll till webbplatsen www.suurpedot.fi. Projektet, som administreras av Kuhmo stad, finansieras via programmet Interreg III A Karjala.

Det andra projektet gäller anpassande ombyggnad och utvidgning av naturumets lokaler. I samband med att arbetet inleddes, ändrades naturumets namn från Kajanalands naturum till Petola naturum. Syftet med utvidgningen är att få lokaler för större utställningar, ett auditorium, en naturskola och betjäning av besökare. Forststyrelsen har beviljats projektfinsiering från Kajanalands TE-central.

5.2.2 Petola naturum en del av den landsomfattande informationsspridningen om stora rovdjur

Petola naturum öppnade i juni år 2005. Petola, som ingår i Forststyrelsens nätverk av naturum och är specialiserat på stora rovdjur, fungerar som spridare av information om de stora rovdjuren.

Informationsstyrningen är utformad med tanke på att tjänsten, så långt som möjligt, skall tillgodose de olika parternas behov och önskemål. Enligt en överenskomst med jord- och skogsbruksministeriet har man tillsatt en styrgrupp för Petola naturums verksamhet. Styrgruppen ansvarar för informationsspridningen och utvecklingen av webbplatsen www.suurpedot.fi.

Styrgruppens roll och de viktigaste målen:

1. utformning och styrning av Petolas informationsverksamhet och tjänster
2. uppställning av målen för informationen samt uppföljning av informationen
3. identifiering och definition av informationsbehovet i fråga om stora rovdjur
4. utformning av den informationsrelaterade arbetsfördelningen och av samarbetet
5. definition och initiering av utvecklingsprojekt
6. utveckling av webbplatsen www.suurpedot.fi

I styrgruppen ingår, vid sidan om Forststyrelsen, representanter för Kuhmo stad, jord- och skogsbruksministeriet, Jägarernas centralorganisation, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, Finlands naturskyddsförbund och miljöministeriet.

5.3 Den regionala samarbetsmodellen i Norra Karelen, Kajanaland och Norra Savolax

(Jukka Bisi, Helsingfors universitet)

På initiativ av Norra Karelens landskapsstyrelse grundades en storrovdjursdelegation i Norra Karelen år 1999. Medlemmarna är av representanter för skogsvården, bärplockarna, jägarna, jordbrukarna, gränsbevakningsväsendet, viltvården, naturskyddet och myndigheterna. Syftet med delegationen var att initiera diskussion mellan olika intressegrupper om inställningen till de stora rovdjuren och att utveckla de regionala attityderna. Delegationen har, vid sidan om initiativet till diskussion och växelverkan mellan parterna, även genomfört forskningsprojekt kring de stora rovdjuren. Verksamheten har resulterat i publikationen "De stora rovdjuren i Norra Karelen, de nordkarelska naturnyttjarnas erfarenheter av stora rovdjur" ("Suurpedot Pohjois-Karjalassa, pohjoiskarjalaisten luonnonkäyttäjien kokemuksia suurpedoista") (Palviainen 2000) vid Joensuu universitet och publikationen De stora rovdjuren i Norra Karelen (Pohjois-Karjalan suurpedot) (Lyytikäinen & al. 2004). Delegationen, som har sammanträtt regelbundet, har aktivt och i samverkan utvecklat den regionala informationen om de stora rovdjuren och förebyggande av skador. Delegationen har därtill tagit upp problem angående jakten på stora rovdjur.

I slutet av år 2001 tillsattes även i Kajanaland en regional delegation enligt den nordkarelska modellen. Delegationen initierade bland annat förberedandet av informationscentralen för stora rovdjur i Kuhmo. Delegationen har även initierat samarbete och kommunikation mellan olika intressegrupper och organisationer. Verksamheten har resulterat i rapporten "Kajanalands storrovdjursdelegations arbete under åren 2001–2003" ("Kainuun maakunnallisen suurpetoneuvottelukunnan työ 2001–2003") (Kajanalands storrovdjursdelegation 2003).

I slutet av år 2004 tillsattes en storrovdjursarbetsgrupp i Norra Savolax enligt modellerna i Norra Karelen och Kajanaland. Arbetsgruppen tillsattes vid ett av Norra Savolax förbund sammankallat möte. Syftet med arbetsgruppen är att sprida information om landskapets stora rovdjur bland befolkningen och bland beslutsfattarna samt att inverka på utformningen av lagstiftningen.

5.4 Jord- och skogsbruksministeriets jaktlicenssystem

(Sauli Härkönen, Helsingfors universitet)

5.4.1 Allmänt

Jord- och skogsbruksministeriets har haft som målsättning att bibehålla vargstammens gynnsamma bevarandestatus samt att utveckla en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar skötsel av stammen. I officiella ställningstaganden har man upprepade gånger konstaterat att antalet vargar kunde öka inom de områden som lämpar sig som livsmiljö för vargen och där vargtätheten ännu är relativt låg. Jord- och skogsbruksministeriet har betonat att vargen inte får åstadkomma oskäligt lidande för något område eller någon befolkningsgrupp eller näring.

5.4.2 Jaktlicenser, samt styrning och fokusering av licensbeviljandet

Skadeförebyggande eliminering av vargindivider och jakt på varg har utnyttjats som ett sätt att balansera de lokala kraven på att hindra skador och å andra sidan kraven på att skydda vargstammen. Jord- och skogsbruksministeriet kan, enligt jaktförordningen, vid behov utfärda föreskrifter om begränsning av den licensbelagda jakten, om förutsättningarna för beviljande av jaktlicenser, om förfarandet vid beviljande av jaktlicenser och om utredningar som rör den tillåtna jakten. Utgående från detta har ministeriet under de senaste åren givit föreskrifter till jaktvårdsdistrikten om det tillåtna antalet vargar som får fällas (jaktlicenskvoter) för att undvika att vargstammens gynnsamma bevarandestatus äventyras. Antalet individer som får fällas enligt jaktlicenskvoten är inte emellertid en kvot som måste uppfyllas, och kan inte heller utnyttjas som grund till beviljande av jaktlicenser. Föreskrifterna har alltid baserat sig på Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets årliga uppskattningar av vargstammens storlek och den därmed förbundna bedömningen av hållbar jakt.

Jakten på varg har styrts av ministeriets föreskrifter. Till exempel åren 2005–2006 hade jaktvårdsdistrikten enbart i Kajanaland, Norra Karelen och Kymmene rätt att bevilja varglicenser utanför renskötselområdet. Jaktvårdsdistrikten fick bevilja jaktlicenser endast i de syften som anges i punkterna 1–3 i jaktförordningens 28 § 1 moment, bland annat för att förebygga speciellt allvarliga skador. Jaktvårdsdistrikten i renskötselområdet

i Lappland, Uleåborg och Kajanaland fick följa de normala procedurerna när de beviljade varglicenser.

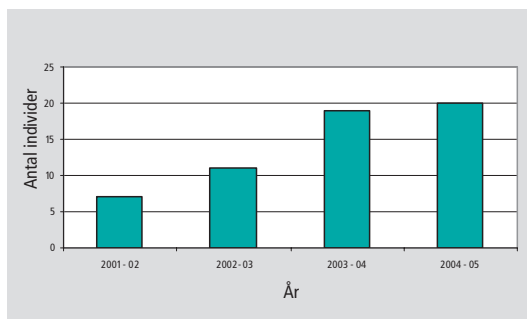
Föreskrifterna behandlar även undantagstillstånd för avlägsnande av vargindivider utanför jakten. Denna s. k. ytterligare minskning omfattar de undantagstillstånd som har beviljats i enighet med föreskrifterna med stöd av 41 § 2 mom. i jaktlagen eller 25 § i polislagen (493/1995) eller uppgifter om varg som på annat sätt dödades av människan. Jaktvårdsdistrikten bör reducera antalet jaktlicenser inom sitt förvaltningsområde då undantagsförfarandet utnyttjas. Genom dessa åtgärder strävar man till att ytterligare säkra vargstammens gynnsamma bevarandestatus. Det totala bortfallet i vargstammen genom det licensbelagda förfarandet har varit relativt litet under de senaste åren (figur 9).

Utgångsläget har varit att jakten skall basera sig på jaktvårdsdistriktens licenser. Jord- och skogsbruksministeriet har, trots fredningen, i vissa fall beviljat undantagstillstånd för ändamål enligt 41 § 2 mom. i jaktlagen (forskning, viltvård, förebyggande av skada, bekämpning av sjukdom eller annan godtagbar orsak). Dessa undantagstillstånd, som har beviljats efter behovsprövning, har gällt eliminering av särskilda individer för vilkas avlägsnande även förbjudna redskap och metoder har godkänts.

Undantagstillstånden har, i mån av möjlighet, beviljats endast under den tid då jaktvårdsdistrikten inte har kunnat avvika från fredningen av vargen. Jord- och skogsbruksministeriet har bedömt ansökningarna från fall till fall. Bedömningen har grundat sig på informationen angiven i ansökan och på eventuella bifogade utlåtanden. Ministeriet har även här beaktat förpliktelserna i naturdirektivet vid tillståndsförfarandet. Vid förfarandet har ministeriet vid behov bett om utlåtanden från det regionala jaktvårdsdistriktet och från Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet. Ministeriet har även utnyttjat annan relevant information vid behandlingen av tillstånden i de fall ministeriet har ansett att den har kunnat påverka beslutet.

5.4.3 Beslut om undantagstillstånd och lagstiftningen

Jord- och skogsbruksministeriets negativa beslut om undantagstillstånd för varg har i vissa fall överklagats hos justitiekanslern i statsrådet. Justitiekanslern har granskat ärendet utgående från Finlands grundlag. Det som är väsentligt med tanke på helheten är bestämmelsen i grundlagens 7 § 1 mom. om att alla har rätt till personlig trygghet, bestämmelsen i 20 § 1 mom. enligt

Figur 9. Totalantal fällda vargar som registrerats under jaktåren 2000/2001-2004/2005 baserat på jaktvårdsdistriktens jaktlicenser, polisens avlivningstillstånd och jord- och skogsbruksministeriets undantagstillstånd

vilken var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald och bestämmelsen i 22 § som stipulerar att den offentliga makten skall se till att de grundläggande och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

Justitiekanslern konstaterade bl.a. följande i sitt svar Dnr 1277/1/03 av 20.12.2004: "De skador som rovdjur orsakar husdjur och det hot mot människan, eller i alla fall de hot som grundar sig på observationer i områden där människor bor och rör sig och som uppfattas som verkliga, är sådana faktorer som försämrar tryggheten och skall avlägsnas av den offentliga makten. Varken vargen eller andra rovdjur hör till den naturliga livsmiljön i bosatta områden. Av denna anledning skall myndigheterna ha snabba och effektiva metoder för att kunna bekämpa rovdjur som kommer i närheten av mänsklig bebyggelse, tätorter eller de trafik- och farleder som människor använder. Grundlagens 20 § 1 mom. innefattar å andra sidan även skyldigheten att främja naturen och bevarandet av dess mångfald. Det handlar alltså om en situation där tillgodoseendet av flera av de grundläggande och mänskliga rättigheterna leder till en konflikt eftersom värderingarna om olika rättigheter är motsatta. Dessa motsatta värderingar beror åter delvis på de lokala omständigheterna. I dylika fall måste man väga de grundläggande och de mänskliga rättigheterna mot varandra och försöka sammanjämka tolkningen av de bestämmelser som leder till konflikt på ett sådant sätt att de grundläggande rättigheterna även under exceptionella förhållanden kan tillgodoses på ett adekvat sätt. Det hot som rovdjuren medför kan dock inte avlägsnas i ödemarksområdena utan att äventyra skyldigheten att främja naturens mångfald i enighet med grundlagens 20 § 1 mom."

Justitiekanslern konstaterade ytterligare: "Utgående från det ovan relaterade skall det framhåvas att det främsta målet för den offentliga makten är att upprätthålla den trygghet som garanteras genom bestämmelserna om grundläggande och mänskliga rättigheter. Den offentliga makten skall förbereda åtgärder och vidta dem vid behov så att djuren som medför otrygghet kan bekämpas och i värsta fall avlägsnas. Då man upptäcker ett rovdjur på en sådan plats att det ligger en uppenbar risk för att människans trygghet är hotad är det klart att hotet bekämpas. Den yttersta åtgärden är att rovdjuret avlivas. Bedömningen skall dock bygga på grunderna för undantag enligt artikel 16 i naturdirektivet. Enligt min uppfattning ger dessa grunder för undantag möjligheter till en lagstiftning med stöd av vilken man kan vidta sådana praktiska åtgärder som man behöver för att bevara tryggheten och eventuellt också skydda egendomen samt för att bekämpa rovdjur som hotar människor och deras egendom."

5.4.4 Europeiska kommissionens tillsynsförfarande

Europeiska gemenskapens kommission har fäst uppmärksamhet vid Finlands rovdjurspolitik sedan år 1995. Inledningsvis förhörde sig kommissionen framförallt om verkställandet av den finska jaktlagstiftningen. Efter Finlands stegvisa ändring av lagstiftningen, har kommissionens intresse förflyttats till den författningsenliga licenspolitiken.

I januari 2005 meddelade EU-kommissionen att den ställer Finland inför rätta i EG-domstolen i vargfrågan. Kommissionen konstaterade följande i sitt pressmeddelande: "EU:s naturdirektiv förutsätter strikt skydd av vissa djurarter, däribland vargen. Det strikta skyddet förbjuder allt medvetet fångande och dödande av dessa arter. Undantag kan beviljas endast enligt mycket specifika förutsättningar; då ingen annan tillfredsställande alternativ lösning finns, att artens gynnsamma bevarandestatus upprätthålls, samt för vissa specifika ändamål såsom för förebyggandet av mycket allvarlig skada. Finland tillåter trots allt systematisk jakt på varg. Jaktlicenser beviljas enligt på förhand bestämda licenskvoter. Kommissionen anser att handlingssättet inte motsvarar de kriterier som möjliggör undantag från det allmänna förbudet att medvetet fånga eller döda strikt skyddade arter. Jaktlicenserna beviljas fortlöpande, och dessa är inte kopplade till särskilda skadeindivider och beaktar inte heller tillbuds stående alternativa lösningar. Kommissionen har därför beslutat att väcka talan mot Finland i EG-domstolen".

Kommissionen åtalade 19.9.2005 Finland i vargfrågan (ärende C-342/05). Kommissionen anser att vargens skyddsnivå inte är gynnsam i Finland och att det finns alternativa handlingssätt att tillgå. Vidare anser kommissionen att Finland beviljar jaktlicenser regelbundet utan att påvisa någon koppling till individer som vållar stora skador. Utgående från detta tillåter Finland jakten på varg i en sådan skala som inte stämmer överens med förutsättningarna i artikel 16.1 i direktivet 92/43/EEG.

Finland gav sitt genmäle 7.12.2005 och tillbakavisade påståendena.

5.4.5 Jaktens inverkan på vargstammen

Jaktens inverkan på vargstammen har diskuterats i Finland. Vissa anser att jakten håller vargen skygg och därigenom förebygger vargrelaterade skador. Andra anser att jakt på flockdjur leder till ökade skador, framförallt om flockarnas alfaindivider fälls (Bisi & Kurki 2005). Information om frågan från den biologiska forskningen är knapp.

Finländska observationer visar att jakt på flocken inte automatiskt leder till att flocken splittras, inte ens då en alfaindivid fälls. Flockens storlek, individernas hälsa och ålder, födotillgången och snöläget (hur krävande bytesjakten är) antas huvudsakligen inverka på flockens fortlevnad. Av större betydelse för flockens fortlevnad är den fällda individens roll i flocken vid bytesjakten.

Utför material från Skandinavien har man bedömt att fällandet av alfaindivider inte äventyrar stammens gynnsamma utveckling, men man bör dock undvika att fälla alfaindivider för att bevara stabiliteten. Det totala antalet fällda individer är avgörande för stammens fortbestånd, men man måste samtidigt beakta vargens exceptionellt höga reproduktionskapacitet och förmåga att kompensera mot den höga mortaliteten (Pedersen et al. 2003).

6. Skötseln av vargstammen – finländarnas förväntningar och mål

6.1 Den finländska vargpolitikens historia

(Sakari Mykrä & Mari Pohja-Mykrä, Satakuntas miljöforskningsinstitut vid Åbo universitet)

6.1.1 Vargen fredlös sedan 1300-talet

I det medeltida Sverige-Finland var viltet huvudsakligen kronans egendom. Landslagarna, som stiftades av Magnus Eriksson år 1347 och kung Kristoffer år 1442, stipulerade dock att alla medborgare har rätt att döda varg, björn och räv överallt utan straffpåföljd. Vargen hade dessutom en särställning bland rovdjuren. Förföljelse av vargen var nämligen en medborgerlig plikt, från vilken endast präster, klockare och bihustrur var befriade. Alla män skulle, vid vite, äga ett fyra famn långt vargnät och förpliktades att delta i vargskallen.

De kungliga jaktförordningarna från åren 1647 och 1664 stipulerade samma vargregler som tidigare lagstiftning, men betonade därtill en mera organiserad jakt på varg. Jakten leddes av jägmästarna, ståthållarna

och häradsmännen. Lagstadgade skottpengar infördes för att främja förföljelsen av rovdjur. Från städernas och häradens medel skulle betalas 2 daler för en vuxen varg och 1 daler för en valp. Dessa förordningar förblev i kraft enligt Sveriges rikets lag från år 1734.

6.1.2 Intensivjakt på 1800-talet

Den ryska jaktförordningen från år 1868 avskaffade medborgarnas plikt att delta i vargjakten. Förordningen stipulerade inga exakta skottpengar, men den förpliktade kommunerna att bevilja tillräckligt stora skottpengar för utrotning av skadedjuren. Enligt statistiska årsböcker fälldes hela 5 598 vargar i vårt land under perioden 1866–1890, medan antalet endast var 105 under perioden 1891–1898. Det årliga bytet minskade alltså dramatiskt under seklets sista år.

Orsakerna till den kraftiga decimeringen av vargstammen är flera. Trots att befolkningen hade uppmanats till förföljelse av vargen under flera hundra år, upplevdes vargen som en okontrollerbar naturkraft på vars förekomst människan egentligen inte rådde (Teperi 1977). I slutet av 1800-talet började dock människans förhållande till naturen förändras (Franklin 1999). De ökande kunskaperna ledde till att de regionala djurstammarna började uppfattas som kontrollerbara helheter. Efter att

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet försedde 82 vargar med radio- eller satellitsändare åren 1998-2005.

vargar rivit barn i Egentliga Finland under åren 1880–1881 blossade varghatet upp och staten blev tvungen att skrida till åtgärder för att decimera vargstammen. Staten fick hjälp av krigsmakten och av vargjägare från både Finland och Ryssland. Jakten effektiviserades dels med hjälp av yrkesjägarnas sofistikerade jaktmetoder, dels genom extra skottpengar som staten betalade ut. Jaktsuccén berodde även på den organisering av jägarkåren som hade inletts på 1860-talet, den intensifierade informationsspridningen och på vapenutvecklingen.

6.1.3 Skadorna som grund för förföljelsen

Under perioden från medeltidens landslagar fram till 1970-talet stiftades ett tiotal mer omfattande lagar om jakt på däggdjursvilt. Från lagarna framgår att flera generationer finländare har varit mycket negativt inställda till vargen. Vargen har varit entydigt fredlös. Motiven till förföljelsen har varit de observerade och de förmodade vargskadorna på vilt och husdjur samt det hot mot människors liv och hälsa som har förknippats med vargen.

De mindre rovdjuren har alltid betraktats som mera betydelsefulla "vilttjuvar" än de stora rovdjuren, men de stora rovdjurens omfattande skadegörelse på boskap och renar har medfört att befolkningens toleransgräns för dem har överstigit flerfält. Förlusterna var mycket stora. Under fyraårsperioden 1877–1880, strax före decimeringen av vargstammen, rev de stora rovdjuren 40 198 får, 6 972 nötkreatur, 14 189 renar och 4 436 andra husdjur i Finland (officiell statistik från åren 1876–1880). Trots att även andra stora rovdjur var inblandade, bokfördes de flesta husdjursskadorna på vargens konto. Även människor, främst barn, revs av vargar på 1800-talet (Pousette 2000, Linnell & al. 2002), vilket förklarar varghatet och statens strävan efter att decimera vargstammen.

Det bäst kända fallet är från Åbotrakten på 1880-talet, då två "människoätande" vargar med säkerhet dödade 22 människor. Antalet kan ha uppgått till 35 (Pousette 2000). Händelserna har bevarats i människors medvetande ända fram till våra dagar tack vare pressens aktivitet i frågan, men det finns även andra exempel på att vargen har rivit människor. På 1800-talet, före händelserna i Åbotrakten, dödades 42 barn och 2 vuxna av vargar (Linnell & al. 2002). Dödsfall som orsakats av rabies på grund av vargbett rapporterades separat (Teperi 1977), och ingår därmed inte i antalsuppgifterna

ovan. Människorivande vargar har även förekommit i Käkisalmi, på Kimito och i Tammerforstrakten.

6.1.4 Pressen uppviglade till förföljelse

Vid sidan om lagtexterna, återspeglar gammalt tidningsmaterial vargens särställning ifråga om inställningen till rovdjur. I tidningsarkiven från 1800-talet finns över 900 artiklar på temat rovdjur och -fåglar samt utrotningen av dessa (<http://digi.lib.helsinki.fi/>). Två tredjedelar (68 %) av artiklarna handlar om vargobservationer och utrotningen av vargen.

Efter fallet då barn rivits i Egentliga Finland nådde antalet vargartiklar en topp. Någon tidsmässigt bred analys av vargrapporteringsfrekvensen är inte befogad eftersom nyhetsrapporteringen genomgick en brytningsperiod under senare delen av 1800-talet och dagstidningarna blev mer allmänna. Fördelningen av vargnyheter under perioden 1878–1883 är dock intressant: under åren 1878–1879 var antalet artiklar på temat varg 30, medan det ökade till 184 under de år då barn ha rivits av vargar. Trots att skadeindividerna och en stor del av de "oskyldiga" vargarna fälldes, skrevs ännu 79 vargartiklar under åren 1882–1883.

Trots den framgångsrika decimeringen av vargstammen i slutet av seklet, intensifierades förföljelsen fortsättningsvis genom att i jaktförordningen från år 1898 utställa en skottpeng om 100 mark på varg. Skottpengen på varg var fyra gånger större än för till exempel björn.

Den höga skottpengen och de sofistikerade jaktmetoderna ledde till att vargstammen i praktiken slogs ut. Under perioden 1926–1932 och i början på 1970-talet fälldes färre än 5 vargar per år (Nyholm 1996; statistiska årsböcker 1926–1932). År 1973 fredades vargen utanför renskötselområdet och år 1976 slopades skottpengen på varg. I praktiken betalades dock inga skottpengar efter att vargen fredats år 1973. Sedan dess har den regionala jakten på varg vid behov reglerats i olika förordningar.

6.2 De färskaste åsiktsundersökningarna

(Jukka Bisi, Helsingfors universitet)

Finländarnas inställning till de stora rovdjuren har under de senaste åren kartlagts i flera inhemska undersökningar. Nedan betraktas tidigare undersökningar om finländarnas inställning till stora rovdjur. Forsk-

ningsresultaten kan anses återspegla finländarnas genomsnittliga förhållning till de stora rovdjuren och förvaltningen av stammarna.

6.2.1 Opinionsbildare och media stärker motståndet mot stora rovdjur

Pulliainen, som har begrundat orsakerna till finländarnas rädsla för och hat mot de stora rovdjuren, för fram de historiska händelserna och mediernas, framförallt pressens, roll. Nyhetsförmedlingen främjar motståndet mot de stora rovdjuren och inom vissa områden bidrar opinionsbildarna till att skapa ett rovdjursfientligt klimat. Enligt Pulliainen har vargen blivit ett ersättningsobjekt för människors frustration och ilska (Pulliainen 1984, Pulliainen & Rautiainen 1999, Pulliainen, muntliga uppgifter 2005).

6.2.2 Vargen väcker rädsla

Lumiaro (1977) har studerat finländarnas inställning till vargen. Undersökningen baserar sig på ett slumpmässigt urval av 900 personer i befolkningsregistret, varav 502 svarade på enkäten. 52 % av de svarande förhöll sig positivt och 27 % negativt till vargen. På frågan om stammen, som då bestod av 100–150 individer, borde utvecklas svarade 27 % att stammen borde hållas på rådande nivå, 28 % att stammen kunde växa något, 11 % att stammen kunde växa påtagligt, 7 % att vargen borde utrotas och 17 % att stammen borde minska. Tio procent tog inte ställning till frågan.

Kvinnorna i Lumiaros undersökning hade en något mera negativ inställning till vargen än männen. Personer med högre utbildning förhöll sig positivare till vargen än personer med lägre utbildning. I fråga om ålderskorrelationen konstaterar Lumiaro att personer över 50 år förhåller sig betydligt mera negativt till vargen än personer under 50 år. Vargfientligheten var klart större på landsbygden än i städerna.

Vargrädslan var däremot lika utbredd i städerna som i glesbygden. Ungefär en tredjedel av de svarande i Lumiaros undersökning uppgav att de är rädda för vargen. Enligt Lumiaro inverkar myten om de stora rovdjurens farlighet på denna rädsla, och att sagor såsom Rödluvan och vargen även finns i bakgrunden.

Lumiaro gjorde en noggrannare betraktelse av inställningen till vargen bland glesbygsbefolkningen i Kajaland. Enligt Lumiaro har de flesta glesbygsinvånar-

na i Kajaland, som löper risk att drabbas av vargrelaterade skador, en negativ inställning till vargen. Av dessa sysslade 35 % med boskaps- eller fårskötsel, medan 44 % var jägare.

6.2.3 Nordkarelare oroliga för de växande stammarna av stora rovdjur

Norra Karelens förbund genomförde en omfattande enkät bland lokalbefolkningen år 1999. Enkäten riktades till 1700 naturanvändare i landskapet, varav 923 svarade (Palviainen 2000). Undersökningen syftade till att kartlägga olika grupper av naturanvändares inställning till och uppfattning om björnen och vargen.

Av dem som svarade uttryckte 34,7 % oro för det hot som vargen utgör mot barnen, medan endast 17 % var oroliga för den egna säkerheten. De flesta (42,6 %) kände oro för jakthundarnas säkerhet. Ungefär en tredjedel av dem som svarade var oroliga för säkerheten hos övriga husdjur.

En jämförelse av oron för den egna säkerheten bland naturanvändarna visade att stadsborna oroar sig mest (31 %) och att jägarna oroar sig minst. Den största oron för barnens säkerhet fanns bland naturströvarna, medan naturförbundens medlemmar oroade sig minst. Naturförbundens medlemmar oroade sig även minst för jakthundarnas säkerhet.

Överlag upplevdes björnen som ett större hot mot människans säkerhet än vargen. Björnen bedömdes som något farligare än vargen vid möte i naturen. Cirka 40 % av naturströvarna, stadsborna, landsbygsbefolkningen och bärplockarna ansåg att ett möte med varg är ganska riskfyllt. Motsvarande andel av naturförbundens medlemmar var 30 % och av jägarna 25 %.

På frågan om vargstammens storlek svarade 67 % att stammen borde decimeras. Enligt Palviainen var åsikterna starkare om vargen än om björnen. Då undersökningen gjordes uppskattades vargstammen i Norra Karelens till cirka 50 individer.

Enligt Palviainen (2000) visar resultaten i sin helhet att de stora rovdjuren oroar befolkningen och att rovdjuren upplevs som farliga. Därtill önskar många decimera stammarna, oavsett om de har stött på rovdjur i naturen, om djuren rör sig i närheten av hemmet eller om de bor inom rovdjursområden eller inte.

6.2.4 Rädslan för rovdjur har ökat

Vikström (2000) har undersökt finländarnas inställning till stora rovdjur utanför renskötselområdet. Undersökningen var delvis en upprepning av en mindre omfattande attitydundersökning inom samma område från år 1996 (Korhonen 1996). Frågeformuläret skickades till sammanlagt 2 000 personer i 22 kommuner och städer. Personerna valdes slumpmässigt av Befolkningsregistercentralen. 1 050 personer svarade på enkäten.

Enligt undersökningen var den allmänna inställningen att Finland bör ha livskraftiga storrovdjursstammar, men att dessa inte bör finnas i den egna hemtrakten. Över 60 % av de svarande i Uleåborgs län och Västra Finlands län ansåg att varg inte bör förekomma i den egna kommunen. I Östra Finland var motsvarande andel cirka 40 % och i Södra Finland nästan 60 %. De flesta ansåg att landets hela vargstam bör omfatta färre än 100 individer.

Överlag förhöll man sig mera negativt till vargen än till de andra stora rovdjuren. Jordbrukarna hade den mest negativa inställningen, medan högt utbildade förhöll sig mest positivt till vargen. Liksom i Lumiaros undersökning var inställningen till vargen mera negativ bland den äldre befolkningen än bland den yngre. Inställningen till vargen var ungefär densamma i Östra Finland som i västra Finland, vilket innebär att befolkningen inom vargområdet inte har en mera negativ inställning till vargen än befolkningen inom de områden där vargen endast förekommer sporadiskt.

44 % uppgav att de är rädda för vargen. Rädslan för vargen var störst bland högt utbildade, av vilka över hälften uppgav att de är rädda för vargen.

Trots befolkningens negativa inställning till vargen, drar Vikström den slutsatsen att inställningen till stora rovdjur var mer tolerant år 1999 än i Korhons attitydundersökning från år 1996. Rädslan för de stora rovdjuren hade dock ökat under treårsperioden.

6.2.5 Över 80 % av finländarna stöder regleringen av storrovdjursstammarna

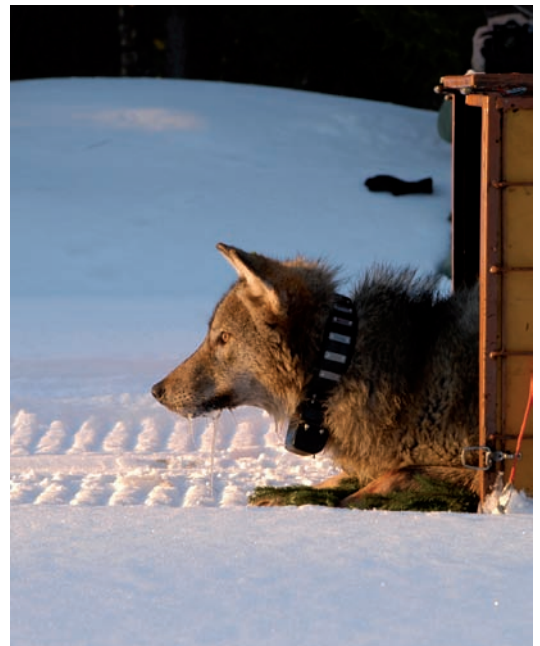
Taloustutkimus gjorde år 2004 för Jägarnas centralorganisation en enkät bland finländarna om inställningen till jakt (Taloustutkimus Oy 2004). Enkäten omfattade 1 019 personer, som valdes så att de återspeglade befolkningens ålders-, köns-, läns- och kommuntypsfördelning. Intervjuerna genomfördes i form av personintervjuer av 62 utbildade intervjuare.

82 % uppgav sig hålla med påståendet "storrovdjursstammarna bör kunna regleras", medan 9 % var av annan åsikt och 9 % inte tog ställning. Påståendet fick främst medhåll av männen, dem som hade fyllt 60 år, dem som hade genomgått grundskolan och av dem som var bosatta i östra och norra Finland. Kvinnor som var under 30 år, hade högskoleexamen och som bodde i huvudstadsregionen stödde påståendet i mindre omfattning.

6.2.6 Vidtagna politiska åtgärder gällande stora rovdjur förorsakar frustrationer

Ratamäkis kvalitativa undersökning "Pelkätkö karhua, vihaatko sutta?" (Är du rädd för björnen, hatar du vargen?), som riktade sig till jägarkåren i Norra Karelen, visar på tre centrala observationer (Ratamäki 2001). Inställningen till de stora rovdjuren förändras långsamt. Speciellt vargen är fortfarande föremål för hatkänslor. Människor kräver decimering av björn- och vargstammarna på grund av sin rädsla.

Ratamäki betonar fördelningen av toleransen i en samhällelig och en biologisk tolerans. Trots att naturen klarar en ökning av storrovdjursstammarna, borde den samhälleliga toleransen beaktas mer vid avgörandet av stammarnas lämpliga storlek. Lokalbefolkningen borde höras i större utsträckning än idag.

Vargforskningen har under de senaste åren producerat värdefull information om vargen i Finland.

Ratamäki anser att rädslan för stora rovdjur alltid har funnits, men att den har lyfts fram i offentligheten först under de senaste åren. Orsaken är enligt Ratamäki utformningen av dagens samhälle. Den allmänna känslan av osäkerhet ökar behovet av att kunna kontrollera sin närmiljö. Människorna vill kontrollera det okända hotet som de stora rovdjuren representerar.

Ratamäki har fördjupat sig i att studera vargfientlighet som fenomen. Bland dem som intervjuades fanns ingen "vargvän". Vargfientligheten motiverades med intryck från sagovärlden och med hundförluster. Vargen har blivit ett slagträ för olika intressegrupper. Lokalbefolkningen är frustrerad, eftersom den upplever att den inte kan påverka beslutsfattarna eller den finländska rovdjurspolitiken.

6.2.7 Stora rovdjur kan godkännas i renskötselområden med vissa ramvillkor

Sippola m.m. (2005) utredde år 2002 renägarnas inställningar till stora rovdjur. En skriftlig enkät skickades ut till 2 000 myndiga renägare. Enkäten besvarades av 45 % vilket utgjorde 18 % av alla myndiga renägare året innan.

Enligt Sippola m.m. (2005) kan renägarnas inställningar till stora rovdjur karakteriseras som utilistisk-humanistiska. Cirka 80 % av dem som besvarade frågorna anser att rovdjur också kan godkännas inom renskötselområdet ifall ägarna får ersättning för skadorna och rovdjursstammarna regleras. Å andra sidan ansåg cirka 80 % att människan har rätt att eliminera rovdjuren om de vållar ekonomisk skada, och knappt 90 % ansåg att människan har rätt att reglera rovdjursstammarna såsom hon vill. De äldre, 50–60 åringar och över 65 år gamla, hade en mera negativ inställning än de yngre. Likaså hade de som hade drabbats av skador mera negativ inställning än de som hade lyckats undvika skadorna. Därutöver verkar renägare inställa sig en aning mera negativt till stora rovdjur än den övriga befolkningen, emedan ca 17 % av renägarna tyckte att stora rovdjur borde elimineras i hela landet. Enligt tidigare undersökningar har den motsvarande procentsatsen varit ca 8–12 söder om renskötselområdet (Korhonen 1996, Vikström 2000).

I enkäten tyckte 45 % i det nordliga området, 37 % i det västra och 24 % i det östra området att den nuvarande vargstammens storlek kan accepteras.

6.3 Remissbehandling som stöd för utarbetandet av förvaltningsplanen

(Jukka Bisi, Helsingfors universitet)

6.3.1 Bakgrund

Utarbetandet av förvaltningsplanen omfattade en remissprocess, som utfördes av Helsingfors universitets enhet Landsbygdens forsknings- och utbildningsinstitut. Syftet med undersökningen var att kartlägga målsättningarna för och förväntningarna på skötseln av vargstammen ur lokal och nationell synvinkel. Undersökningen fokuserades på de människor som på något sätt kommer i kontakt med vargen i sin vardag, men även utfallet av finländska urvalsundersökningar och skriftligt material från olika intressegrupper beaktades. På basen av undersökningsmaterialet skrevs rapporten "Susipuhetta Suomessa, maakunnalliset ja alueelliset tavoitteet ja odotukset susikannan hoidossa" (Bisi & Kurki 2005) i februari år 2005. Rapporten sammanfattas i avsnitten 6.3.2 och 6.3.3.

6.3.2 Sammandrag av rapporten "Susipuhetta Suomessa"

De senaste årens tillväxt och utbredning av vargstammen har lyft fram divergerande åsikter om vargen bland befolkningen och olika målsättningar för skötseln av vargstammen. Vargdiskussionen har spetsats till i synnerhet i Östra Finland, där stammen är störst och där antalet vargar ökar mest. EU:s övernationella skyddsmål och tillämpandet av den regionala vargpolitiken i praktiken har lett till motstridigheter.

Syftet med undersökningen var att kartlägga förväntningarna på och målen för vargstammens tillväxt, betrakta de regionala och nationella skillnaderna, undersöka hur de olika intressegrupperna förhåller sig och framförallt att kartlägga synpunkterna hos de människor som är bosatta i vargområdena och som kommer i kontakt med vargen i sin vardag. Det sistnämnda bedömdes som mycket viktigt, eftersom dessa människors inställning är avgörande för hur skötseln av vargstammen lyckas.

Undersökningen var av kvalitativ natur. Materialinsamlingen skedde enligt två huvudprinciper. På landskapsnivå fick alla centrala aktörer inom segmenten natur, naturnyttjande och övervakning svara på en skriftlig förfrågan om vargen. Grupperna delades in i nio klasser, svaren tabellfördes och antalsfördelades. Sammanlagt behandlades 221 svar.

Cirka 1 000 personer från olika intressegrupper beräknades ha deltagit i den skriftliga förfrågningsen. Inom alla 15 jaktvårdsdistrikt arrangerades dessutom diskussionstillfällen, vid vilka de olika intressegruppernas svar presenterades. Presentationen följdes av samarbetsdiskussioner. Motsvarande process genomfördes även bland intressegrupperna på nationell nivå. Därtill arrangerades 30 öppna seminarier på temat varg och skötsel av vargstammen i samarbete med jaktvårdsdistrikten. Sammanlagt 1 617 personer deltog i seminarierna. Seminarierna spelades in, varefter bandinspelningarna skrevs ut. Anförandena och deras innehåll analyserades. Antalet anföranden uppgick till cirka 2 000.

Inställningen till vargen är huvudsakligen negativ och vargen betraktas som ett problem. Vargrädslan, som är allmän, bottnar bland annat i rivningarna av människor på 1800-talet och därmed förbundna historier och sagor. Vargrädslan diskuteras flitigare i västra och Södra Finland än i norra Finland. Vargen anses allmänt åstadkomma stor skada på rennärningen och boskaps- och fårskötseln. Därtill anses vargen begränsa användningen av hundar vid jakt. Problemet utgörs inte enbart av de skador som vargen åstadkommer. Behovet av husdjurskydd och förebyggande av skador samt den fortlöpande oron för husdjurens säkerhet inverkar negativt på inställningen till vargen.

Målsättningen för skötseln av vargstammen divergerar mellan olika intressegrupper och mellan olika områden. De flesta av de svarande organisationerna liksom av lokalbefolkningen anser att vargstammen i Östra Finland redan är för stor. Man anser allmänt att den finländska vargstammen borde regleras genom licensjakt och att den växande vargstammens sociala effekter borde beaktas mer i förvaltningsplanen. Vargfientligheten och kraven på decimering av vargstammen är störst bland renskötare och hundförande jägare. I motsats till de övriga grupperna har flera representanter för naturskydd och miljömyndigheter som mål att öka vargstammens storlek, och har svårt att acceptera jakten som ett sätt att sköta stammen. Enligt dessa grupper utgör informationsspridningen och attitydfostran de bästa verktygen för att främja samexistensen mellan människan och vargen. Vargförespråkarna betonar även naturens ekologiska hållbarhet. Meningsskiljaktigheter förekommer dock även i viss mån bland naturskyddarna.

Inom vissa områden i Östra Finland har lokalbefolkningens toleransgräns överskridits. Befolkningen inom vargområdena upplever att den inte längre kan påverka

de beslut som gäller den själv, utan att besluten fattas av myndigheterna, naturskyddarna och EU utan att lokalbefolkningen hörs. Nästan alla svarande inom området efterlyser en jämnare fördelning av vargstammen. På landsbygden utanför Östra Finland finns dock inget större intresse för att öka på vargstammen. Sammanjämkningen av renskötseln och vargstammen är ett erkänt problem. Den största viljan att öka vargstammen finns i Södra Finland.

Förväntningarna på de nationella viltvårdsmyndigheterna, jord- och skogsbruksministeriet och de regionala jaktvårdsdistrikten är starkt divergerande. Den vargpolitik som jord- och skogsbruksministeriet har tvingats bedriva, kritiserar från nästan alla håll. Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, som svarar för vargforskningen, fungerar å sin sida i ett konfliktfyllt arbetsfält. Den rådande förtroendekrisen försvårar verksamheten och samarbetet.

Konsensus i vargfrågan skulle kräva flexibilitet och kompromissvilja av de olika aktörerna. Krav ställs även på lagstiftningen och tolkningen av lagarna. Ett tillmötesgående av dessa krav skulle underlätta uppnåendet av konsensus i vargfrågan och även öka vargtoleransen. I detta sammanhang kan nämnas kraven på förnyelse av skadeersättningssystemet och på en tydligare tolkning av vargens skyddsstatus. Det verkar dock vara omöjligt att utforma en vargpolitik som skulle tillfredsställa alla parter. Bredden av tolkningen av EU:s artspecifika skyddslagstiftning ger redan i sig upphov till kon-

Cirka 40 % av vargarna i Finland är valpar.

flikter. Bland annat tenderar begreppen gynnsam bevarandestatus och social hållbarhet att tolkas till egen favör enligt intressegrupp. På grund av vargens egenskaper och vargrädsplan, borde vargstammens förvaltning byggas på konsensusbeslut. I dag är vargfrågan ett miljöpolitiskt slagträ, som försvårar skötseln av vargstammen och samarbetet mellan olika intressegrupper.

6.3.3 Slutsatser angående den praktiska skötseln av vargstammen enligt undersökningen "Susipuhetta Suomessa"

Åtgärder som skulle gynna utfallet av skötseln av vargstammen:

- nytt ersättningssystem för vargskador,
- utveckling av skadeförebyggande metoder, speciellt när det gäller jakthundar och säkrande av resurser för denna utveckling,
- beaktande av renskötselns särställning vid skötseln av vargstammen,
- upprätthållande av kommunikationen mellan olika intressegrupper och intensifiering av samarbetet mellan olika organisationer på nationell och regional nivå,
- uppgörande av klara riktlinjer för hanteringen av gårdsbesökande, oskygga vargar och vargar som river husdjur samt säkring av elimineringsmöjligheterna,
- ökad produktion av pålitlig och forskningsbaserad information och aktiv spridning av denna information,
- definition av vargens gynnsamma bevarandestatus och principerna för denna, samt
- utarbetande av en nationell förvaltningsplan för vargstammen med ett brett stöd
- Uppkomna viktiga principer som i synnerhet ur en socioekonomisk synvinkel har betydelse för skötseln av vargstammen men som alla intressegrupper eller regioner inte är ense om:
- enhälligt godkännande av att Finland ansvarar för en gynnsam bevarandestatus för vargstammen upprätthålls i vårt land

Målet ovan stöds inte av alla. Många anser att Finland inte har någon skyldighet att bära ansvar för vargstammen.

- fortsatt jakt på varg och uppföljning av jaktens effekter

Vissa finländska skyddsorganisationer och miljömyndigheter godkänner inte en reglering av vargstammen genom jakt, åtminstone inte vid rådande vargtäthet.

- jämnare fördelning av vargstammen

Allmän vilja att hysa en större vargstam saknas bland glesbygdsbefolkningen i Västra Finland.

- ökade regionala möjligheter att påverka beslutsprocessen

Vissa nationella organisationer, speciellt ideella skyddsorganisationer, vill att skötseln av vargstammen främst styrs på nationell nivå.

- tillräckliga resurser till vargforskningen, uppföljningen av de sändarförsedda vargarnas rörelser samt spridning av aktuell information

En del av glesbygdsbefolkningen i speciellt Östra Finland vill inte att märkningen av vargar fortsätter, eftersom de anser att märkningen ökar de vargrelaterade problemen.

- skyddsorganisationernas och miljömyndigheternas aktiva deltagande i genomförandet förvaltningen av vargstammen

En del av glesbygdsbefolkningen godkänner inte att skyddsorganisationernas och miljömyndigheternas möjligheter att påverka ökar.

- erkännande av den sociala hållbarheten som en viktig del av vargpolitiken

Vissa ideella skyddsförespråkare vill hellre betona de biologiska och ekologiska aspekterna i skötseln av vargstammen.

DEL 2 MÅL OCH ÅTGÄRDER

7. Riktlinjer för skötseln av vargstammen

7.1 Utgångspunkter och ramvillkor

Vargstammens tillväxt och utbredning till nya områden i Finland har konkret aktualiserat den utmaning som är förbunden med skötseln av stammen. Förpliktelserna i EU:s naturdirektiv och regleringskraven bland annat speciellt den lokalbefolkning som är bosatt inom vargområdena står i konflikt med varandra. Den finländska vargstammen förekommer huvudsakligen inom glesbygden. Många av de tiotusentals personer som idag lever i nära kontakt med vargen förespråkar en friare jakt, vilket nuvarande lagstiftning dock inte tillåter. Största delen av finländarna har idag ingen konkret erfarenhet av att leva i nära kontakt med vargar.

I Finland präglas vargens och människans gemensamma historia av negativa erfarenheter, som tar sig i uttryck i rädsla för vargen och i direkt vargmotstånd. För att förvaltningsplanen skall kunna godkännas även på lokal nivå, bör de lokala kraven tillgodoses bättre än hittills i den nya förvaltningsplanen. Denna bedömning grundar sig på antagandet att skyddet av vargstammen lyckas bäst om den befolkning som lever i nära kontakt med vargen beaktas. Detta främjar ökad acceptans av vargen och därigenom hela förvaltningsplanen, och skall även ses som ett socioekonomiskt ramvillkor.

Den befolkning som är bosatt inom vargområdena ställer allt oftare krav på förändringar i både naturdirektivet och i den nationella lagstiftningen. Att eventuellt ändra naturdirektivet eller att jämka dess bilagor i takt med utvecklingen av tekniken och forskningen innebär en politisk process som fordrar förutom ett nationellt förslag också övernationell vilja och behov till ändring. I detta sammanhang kan även den övriga internationella verksamheten påverka ändringsbehoven. Till exempel har Schweiz, inom ramen för Bernkonventionen, föreslagit att vargen flyttas från bilaga II (Helt fredade arter) till bilaga III (Arter som skall skyddas). Detta förslag fick inget understöd av EU vid 2005 års partsmöte eftersom detta skulle ha betytt att vargen kunde flyttas från bilaga IV till bilaga V till naturdirektivet. Behandlingen av förslaget blev emellertid inte färdig och avsikten är att arbetet fortgår på partsmötet 2006.

I förvaltningsplanen av vargstammen beaktas dels de socioekonomiska aspekterna, och dels vargens naturliga biologi och ekologiska behov. Trots de tidigare framförda kraven på en reglering av stammen bland befolkningen, tillåter inte vår nuvarande lagstiftning att alla krav och önskemål tillgodoses. Den nuvarande jaktlagstiftningens krav på upprätthållandet av vargstammens gynnsamma bevarandestatus och artens biologiska krav inverkar avsevärt på utformningen av förvaltningsplanen och på hur stammens utveckling riktar.

Förvaltningsplanen för vargstammen bör även beakta hur tidigare vidtagna åtgärder i skötseln av stammen och hur skyddet av vargen har påverkat stammens utveckling. Trots den divergerande bedömningen och den pågående vargdiskussionen kan man klart konstatera att vargstammen har utvecklats i positiv riktning. Mot denna bakgrund föreligger inga skäl att drastiskt förändra jord- och skogsbruksministeriets linjedragning för förvaltningen av vargstammen. Vargstammens positiva utveckling ger dock ökade möjligheter att ingripa mot problemindivider och -flockar och deras förekomst.

Den växande vargstammen kommer att medföra ökande socioekonomiska utmaningar i framtiden. I och med den ökande stammen och dess allt vidare utbredning kommer konflikter och meningsskiljaktigheter att uppkomma även inom nya områden där vargar tidigare inte har förekommit.

7.2 Gynnsam bevarandestatus

Förvaltningsplanen behandlar begreppet gynnsam bevarandestatus enligt tolkningen i EU:s naturdirektiv. Enligt naturdirektivet är artens bevarandestatus gynnsam, då:

- uppgifter om artens populationsutveckling visar att arten på lång sikt kommer att förbli en livskraftig del av sin livsmiljö, och
- artens naturliga utbredningsområde varken minskar eller sannolikt kommer att minska inom en överskådlig framtid, och
- det finns, och sannolikt kommer att fortsätta att finnas, en tillräckligt stor livsmiljö för att artens populationer skall bibehållas på lång sikt.

I fråga om skötseln och utvecklingen av vargstammen är det viktigare att beakta antalet par som kan föröka sig och bidra till att arten klarar sig som en livskraftig del av sin naturliga livsmiljö på lång sikt, än att enbart

räkna antalet individer. Detta leder fram till begreppet *minsta livskraftiga vargstam*. Begreppet är biologiskt hållbart och används allmänt i skyddsbiologiska sammanhang (Mech & Boitani 2003b). Könsfördelningen mellan individerna inom den minsta livskraftiga vargstammen bör vara i balans. Därtill bör flockarna vara enhetliga och välfungerande. Definitionen av stammens livskraft bör även beakta att vargparens livsmiljö kan sträcka sig till ryska Karelen. Materialet som utnyttjats för att definiera en livskraftig vargstam har utarbetats av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet och Uleåborgs universitet (Aspi & Kojola, se avsnitt 2.4, Vargstammens livskraft). Utifrån materialet utgörs den minsta livskraftiga populationen i Finland av 20 förökningsdugliga vargpar. Detta kan även jämföras med bedömningen av den livskraftiga vargstammen i Skandinavien. Utgående från ett bredbasigt expertseminarium har Liberg (2005) konstaterat att en till två vargar som tillkommer till ett område under en varggeneration (= fem år) garanterar en tillräckligt stor genetisk variation för att den skandinaviska vargstammen hålls livskraftig på lång sikt. Detta påstående kräver dock att vargstammens effektiva populationsstorlek, dvs. antalet förökningsdugliga vargar inte får vara under 50 individer. I praktiken innebär detta en population på 150–200 vargar (Liberg 2005).

En central fråga i samband med vargstammens gynnsamma bevarandestatus är på vilka områden i Finland vargen får förekomma. I dag förekommer vargen främst i Östra Finland. Å andra sidan erbjuder Finlands mångsidiga natur lämpliga livsmiljöer för vargen i nästan hela landet. Trots att vargobservationer görs regelbundet i landets västra och södra delar, finns det många områden i Västra Finland som är helt eller nästan varglösa. Eftersom vargstammen inte på lång sikt kan bibehållas på nuvarande nivå i Östra Finland, kräver upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus att vargen erbjuds lämpliga livsmiljöer även i Västra och Södra Finland. I praktiken innebär detta en jämnare fördelning av vargstammen i hela Finland, vilket förutsätter att vargar från både de vargflockar som lever i Östra Finland och från de flockar som lever i Västra Finland sprids till nya delar av landet. Denna målsättning överensstämmer med tidigare vidtagna åtgärder i skötseln av stammen och stammens utveckling under de senaste åren.

Den finländska vargstammens reproduktionspotential är tillräcklig för att säkra spridningen till nya områden. Stammens gynnsamma utveckling under de senaste åren och resultatet av det systematiska utvecklingsar-

betet visar att den finländska vargstammen, i kombination med den stora vargpopulationen i Ryssland, är livskraftig och att avlägsnandet av enskilda individer inte har inverkat negativt på stammen. Avlägsnandet av individer som har förorsakat skada och lidande har lett till ökad förståelse för vargpolitiken hos lokalbefolkningen.

I fråga om skyddet av livsmiljöer räknas vargen till de särskilt skyddade arterna i naturdirektivets bilaga II. Vargen, som är en viktig art enligt gemenskapen, bör beredas livsmiljöer med särskilt skydd. I Finland tillämpas dock inte kraven i bilaga II på vargpopulationen, eftersom Finland beviljades undantag från dessa i anslutningsfördraget. Vargstammens utbredning under de senaste åren visar att Finland har tillräckligt många lämpliga livsmiljöer för att upprätthålla stammens gynnsamma bevarandestatus.

Mål:

Det grundläggande målet för förvaltningen och skyddet av vargstammen i Finland är att upprätthålla vargens gynnsamma bevarandestatus. Med hjälp av de åtgärder som vidtas beaktar man de ekonomiska, sociala och bildningsmässiga kraven samt de regionala och lokala särdragen.

Åtgärder:

Målet nås genom den sammanlagda verkan av de åtgärder som presenteras nedan.

7.3 Regional förvaltning av vargstammen

7.3.1 Nya förvaltningsområden för vargstammen

Den finländska vargstammen är i dag koncentrerad till Östra Finland, men sprider sig alltmer till övriga delar av landet. I samband med att vargstammen sprider sig bör man beakta de regionala förhållandena och näringsstrukturen i regionerna. Därför bör den detaljerade förvaltningsplaneringen utarbetas regionalt. Kravet på regional förvaltning understryks även av skillnaden på vargens ställning i jaktlagstiftningen – tillämpningen av skyddsförpliktelserna i naturdirektivet skiljer sig mellan renskötselområdena och övriga områden i den finska lagstiftningen.

Det är inte ändamålsenligt att dela in den nationella förvaltningen av vargstammen och dess koordinering i alltför små geografiska segment. Dagens läge talar för en indelning av landet i tre storområden eller förvaltningsområden med olika stora vargpopulationer och

utvecklingsmöjligheter. Områdena utgörs av renskötseleområdet, Östra Finland och Västra Finland (figur 10).

Åtgärd:

Förvaltningen av vargstammen i Finland delas upp i tre förvaltningsområden: renskötseleområdet, Östra Finland och Västra Finland.

7.3.2 Regionala mål

I samband med remissbehandlingen av förvaltningsplanen och i många utlåtanden om utkastet till förvaltningsplanen framställdes krav på regionala vargpopulationsmål. Det är dock inte ändamålsenligt att i nuläge fastställa antalsmässiga populationsmål, utan de bestäms med tiden i takt med att vargstammen sprider sig, i relation till utvecklingen av vargskador samt speciellt utgående från den lokala befolkningens krav och de krav som upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus ställer. Ett ramvillkor som kommer att poäng-

teras särskilt i förvaltningsplanen, är att djuren inte får vålla den lokala befolkningen eller deras näringar oskälig skada i och med utbredningen av vargstammen. Den regionala vargsituationen kommer att bedömas av den regionala jaktvårdsorganisationen i samarbete med övriga intressegrupper.

Åtgärd:

Utvecklingen av vargstammen och konsekvenserna av utvecklingen följs upp. Behovet av att sätta upp populationsmål enligt antalet individer per region ses över senast inom en tidsperiod på fem år sedan förvaltningsplanen har fastställts.

7.3.3 Regionala specialmål och åtgärder

Renskötseleområdet

Renskötseleområdet omfattar Lapplands län, bortsett från Kemi stad, Torneå stad och Keminmaa kommun; områdena för Hyrynsalmi, Kuivaniemi, Kuusamo, Pudasjärvi, Suomussalmi, Taivalkoski och Yli-Ii kommuner i Uleåborgs län samt områdena norr om Kimitingå å och landsvägen Puolango-Hyrynsalmi i Puolango, Utajärvi och Ylikiminki kommuner.

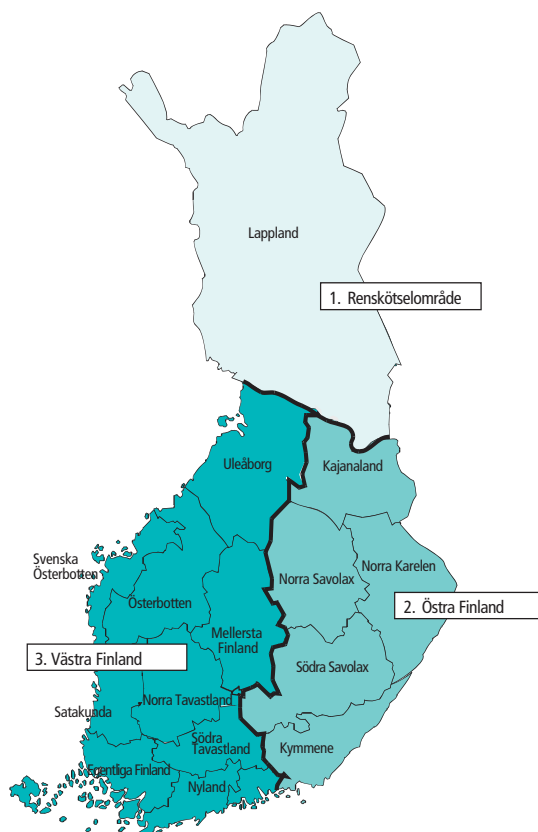
Inom renskötseleområdet är renskötelsen en viktig näring som utsätts för avsevärda vargskador. Områdets vargstam är emellertid också av internationellt intresse eftersom den fungerar som en förstärkande länk till vargpopulationerna i Skandinavien. I dag kan unga vargindivider fritt vandra till Skandinavien under våren och sommaren, dvs. under vargens naturliga vandringsperiod, då vargen är fridlyst i renskötseleområdet. Inom renskötseleområdet är det inte heller längre tillåtet att jaga vargar utan jaktlicens. Licensjakt får bedrivas under tiden 1.10–31.3. Licensen beviljas av jaktvårdsdistriktet enligt jord- och skogsbruksministeriets anvisningar.

Åtgärder:

Målet är att inte öka vargstammen inom renskötseleområdet. Målet är även att säkra vargarnas vandring mellan Skandinavien och Ryssland. Att följa upp vargstammens utveckling, öka informations spridningen och att förebygga vargskador är viktiga regionala förvaltningsåtgärder. Därutöver skall samarbetet och informationsutbytet med representanter för renskötelsen intensifieras.

Östra Finland

Förvaltningsområdet i Östra Finland (jaktvårdsdistriktet Norra Karelen, Norra Savolax, Kymmene och Södra

Figur 10. De nya förvaltningsområdena för vargstammen i Finland

Savolax samt den del av Kajanalands jaktvårdsdistrikt som ligger utanför renskötselområdet) utgör i dag Finlands viktigaste vargområde och därmed ett väsentligt kärnområde för vargstammen. I områdets västra delar finns fortfarande lämpliga nya livsmiljöer för vargen, vilket möjliggör en jämnare fördelning av stammen inom förvaltningsområdet. Den nuvarande vargstammen producerar tillräckligt många ungdjur som kan vandra till områdets västra delar och till övriga Finland.

Vargens revir är idag redan utfyllda inom flera områden (speciellt i Södra Kajanaland, i Norra Savolax och Norra Karelen). Speciellt inom dessa områden kräver befolkningen att tillväxten av stammen begränsas genom jakt.

Åtgärder:

Vargstammen behöver inte öka inom förvaltningsområdet Östra Finland. Att följa upp vargstammens utveckling, öka spridningen av realtidsinformation och att förebygga vargskador är viktiga regionala förvaltningsåtgärder. Vargstammen kan minskas inom de individtätaste områdena då det totala antalet vargungar i landet medger detta.

Ett ytterligare mål i Östra Finland är en jämnare spridning av vargstammen inom förvaltningsområdet. Boendetätheten och näringsstrukturen beaktas vid utvecklingen av stammen.

Västra Finland

Förvaltningsområdet i Västra Finland (verksamhetsområdena för Uleåborgs, det svenskspråkiga Österbottens, Österbottens, Mellersta Finlands, Satakuntas, Norra Tavastlands, Södra Tavastlands, Egentliga Finlands och Nylands jaktvårdsdistrikt, Kemi stad, Torneå stad och Keminmaa kommun) erbjuder gott om livsmiljöer för vargen, men utbredningen och utvecklingen av stammen begränsas av bland annat den täta bebyggelsen, näringsstrukturen och den livliga trafiken. Vargstammens utveckling försåras även av befolkningens starka vargmotstånd.

Åtgärder:

Målet i Västra Finland är att sprida vargstammen och skapa nya livsmiljöer för vargen med beaktande av områdets befolkningstäthet och näringsstruktur. Viktiga åtgärder när det gäller den regionala skötseln av vargstammen är att följa upp de vargar som strövar eller har etablerat sig inom området, att öka spridningen av realtidsinformation samt att förebygga vargskador.

7.4 Förebyggande och kostnader av skador

7.4.1 Allmänt

Vargen orsakar skada genom att riva husdjur. Skadorna riktar sig främst mot får och hundar och även i viss mån mot nötkreatur, mera sällan mot andra husdjur. Rivna husdjur utgör ett speciellt svårt problem eftersom husdjur har både ett ekonomiskt och ett emotionellt värde för ägaren. Därtill orsakar vargen lokalt stor ekonomisk skada för renägare i renskötselområdet. I praktiken är det omöjligt att i förväg hindra skadorna på renar som betar fritt.

Cirka två tredjedelar av nötkreatursgårdar och fårfar-mar ligger i Västra Finlands förvaltningsområde. Därtill är antalet husdjur proportionellt större i detta område. I slutet av år 2004 uppfödades ca 80 % av alla får inom Västra Finlands förvaltningsområde (jord- och skogbruksministeriets informationstjänstcentrals Jordbruksstatistik 5/2005).

Enligt 18 § 3 mom. i statsrådets förordning om ändring av djurskyddsförordningen (171/2005) skall mjölkkor samt kvigor, som föds upp huvudsakligen för mjölkproduktion och som hålls uppbundna, släppas på bete eller beredas någon annan ändamålsenlig plats för rastning under minst 60 dagar inom perioden 1.5–30.9. Bestämmelsen tillämpas från och med den 1 juli 2006. Denna bestämmelse om djurens välbefinnande kan öka antalet vargskador på nötkreatur om man inte i tillräckligt hög grad fäster vikt vid att förebygga skadorna.

Vargskadorna kan förebyggas på olika sätt, men alla förebyggande åtgärder kan medföra avsevärda kostnader. Dessutom leder åtgärderna till arbetsinsatser och bekymmer som inte kan bedömas i ekonomiska termer.

Inom renskötselområdet orsakar vargen de största ekonomiska förlusterna för rennäringen.

Förebyggandet av vargskador stöds med statliga medel. Jord- och skogsbruksministeriet har reserverat 800 000 euro för behovsprövd finansiering för förebyggande av rovdjursskador och därmed förknippade forskningsprojekt under år 2005. Motsvarande belopp var 500 000 euro under åren 2003 och 2004. Finansieringen följer den så kallade kostnadsmotsvarighetsprincipen, vilket innebär att förebyggandet av skador inte finansieras med allmänna medel ifråga om sådana objekt där skyddskostnaderna klart överstiger egendomens värde.

7.4.2 Stängsel

Elstängsel

Under de senaste åren har cirka 40 elektriska vargstängsel byggts i Finland, varav de flesta finns i Östra Finland och i Svenska Österbotten. Idag används i huvudsak modeller av två slag: nylonnät med returplaststolpar och ståltrådsnät med trästolpar. Stängslens funktionsduglighet och skrämselverkan har förbättrats med hjälp av fladdrande plastband.

Byggandet av vargstängsel, som innefattar både maskinella resurser och arbetsinsatser, kan göras som avlönat eller frivilligt arbete. Hittills har viss frivillig arbetskraft funnits att tillgå, men i vilken omfattning denna typ av förebyggande åtgärd kan genomföras i praktiken är starkt beroende av gårdsägarens intresse. Gårdsägaren avgör i sista hand själv i vilken utsträckning frivillig arbetskraft kan utnyttjas och hur mycket hon/han är beredd att investera i ett vargstängsel.

Materialkostnaderna för en kilometer nylonstängsel har legat på cirka 1 900 euro under de senaste åren (Moisio 2005). Motsvarande kostnad för ett trästolpsbaserat ståltrådsstängsel med galvaniserade trådar och upphängningsisoleringar är 1 190 euro. Arbetskostnaderna är cirka 2 880 euro per stängselkilometer då arbetet är avlönat och cirka 1 350 euro då frivillig arbetskraft anlitas (Moisio 2005). Eventuella kostnader, om cirka 40 euro per arbetstimme, för bottenjämning med grävsko-pa tillkommer. Maskinell jämning av marken och hålbörning för stolparna förbättrar stängslets användbarhet och reducerar underhållskostnaderna. Totalkostnaden för ett elektriskt vargstängsel är mellan cirka 2 500 och 4 000 euro per kilometer, beroende på utförande, material och terräng (se bilaga 5).

Stängslen utgör ett gott skydd för husdjuren. Omfattande användning av vargstängsel är dock förknippad med relativt stora kostnader och extra arbete till följd

av att stängslen kräver tillsyn och underhåll. Vegetationen under stängslen bör avlägsnas, stängslet tyngs ned av snö under vintern och tjälen flyttar stolparna. Dessutom slits stängslet. Inhägnad av större områden kan begränsa allemansrätten och bland annat älgarnas rörlighet. Älgarna kan dessutom skada stängslen. Elektriska vargstängsel lämpar sig således inte för alla gårdar eller större betesmarker.

Enligt Moisio (2005) anser många boskapsuppfödare som har provat vargstängsel att dessa bör finansieras med allmänna medel, eftersom de själva har investerat i andra inhägnader. Vissa boskapsuppfödare anser dock att de själva bär huvudansvaret för skyddet av sina husdjur. Den nya situationen kräver förändrade attityder bland djurägarna, eftersom det inte tidigare har funnits behov att investera i effektivt skydd av husdjuren.

Under de senaste åren har man fått tillräcklig erfarenhet av hur funktionsdugliga och stadiga de olika stängslen är och kan utnyttja dessa erfarenheter vid framtida byggprojekt.

Åtgärder:

Oftast är de elektriska vargstängslen ett relativt gott skydd för husdjuren. Stängslen byggs dock med beaktande av totalkostnaderna och eventuella olägenheter.

De stora anläggningskostnaderna ger orsak att utveckla tanken på att koncentrera stängselskydden till små övernattningsområden för husdjuren, vilket innebär att man bygger en mindre inhägnad inom betesområdet dit djuren föses till natten. Djurägarna anser att detta ger tilläggsarbete, men gårdens investeringskostnader blir klart lägre än om hela betesmarken inhägnades.

Inhägnad av större områden med elektriska vargstängsel är ändamålsenlig endast i specialfall.

Flagglina

På annat håll i världen har man med framgång använt flagglina för att förebygga skador på husdjur orsakade av varg. Flagglinan är ett betydligt förmånligare alternativ än elektriska vargstängsel. Flagglinor har inte använts i Finland, trots att det finns flagglinor att tillgå.

Åtgärd:

Flagglinor provas för skydd av husdjur i vall.

7.4.3 Vallhundar

Bakgrund

Vallhundar används allmänt i många länder för skydd av husdjur mot vargangrepp. I Finland saknas vallhundstraditionen, trots att de rätta hundraserna föds upp i landet. Orsaken ligger i den finländska vallgången. Djurbesättningarna per gård har varit små och djuren har i allmänhet betat i vissa områden nära bosättningen. Därtill har det inte tidigare funnits något speciellt behov av att använda vallhundar i Finland.

På grund av de skador som vargen orsakar husdjur har man börjat diskutera att även tillämpa vallhundtraditionen i Finland. Vid sidan om avsaknaden av tradition och erfarenheter, utgör hundkostnaderna, dressyren och ansvarsfrågan problem. Därtill är vargarna i Finland större och kraftigare än i till exempel Pyrenéerna, där vallhundar används med framgång.

För att vallhundarna skall utgöra ett gott vargskydd skall hundarna vara fler än en. För detta arbete lämpar sig många nationella får- och boskapshundar, vars rasegenskaper förädlats till att specifikt fungera som vallhundar (t.ex. akbash, anatolisk herdehund, Estrela mountain dog, sydryska owtcharka, kaukasiska owtcharka, mellanasiatiska owtcharka, komondor, kuvasz, maremmano-abruzzese, pyrenéerhund, sarplaninac och slovakisk kuvasz). Även andra raser kan användas men användnings- och arbetssätten varierar mellan raserna. Därtill har aveln förändrat många rasers lynnes- och kroppsegenskaper så att de inte längre lämpar sig som vallhundar.

För att en vallhund skall fungera på önskat sätt, bör den präglas vid och växa upp tillsammans med de djur som den skall skydda. Hunden bör även uppfatta betesmarken som sitt revir. Dressyr av vallhundar fordrar konsekvens och kunskaper. Vargskyddet grundar sig även på skrämeeffekt, vilket innebär att även större brukshundar (t.ex. schäfer) kunde användas. Problemet med dessa hundar är dock att de står i ett starkt beroendeförhållande till ägaren jämfört med de självständiga vallhundarna.

Kostnader, möjligheter och nackdelar vid användandet av vallhundar

En vallhundssvalp kostar cirka 1 000 euro. Då utfodringen, försäkringarna och övriga kostnader (bland annat vaccinering) tas i beaktande uppgår årskostnaden för en vallhund till cirka 500–1 000 euro beroende på hundens hälsa. Tre hundar kostar alltså cirka 3 000 euro i

inköp medan årskostnaden för hundarna uppgår till cirka 1 500–3 000 euro.

Att dressera vallhundar kräver kunnande. Man måste kunna dressera och träna hundarna på ett logiskt och korrekt sätt. Därtill bör man se till att de inte utgör ett hot mot omgivningen emedan hundarna skyddar boskapen eller fåren även mot andra än vargar. Detta kan vålla problem. I Finland har vi en omfattande allemansrätt och vi kan röra oss fritt på andras områden. Därför är det viktigt att vallhundarna är skolade så att de vet mot vilket hot de skyddar området. Ett absolut krav är att närmiljön är medveten om att det finns vallhundar i området.

Trots kostnaderna, behovet av dressyr och ansvarsfrågorna utgör användningen av vallhundar ett alternativ för skydd av nötkreatur och får mot vargangrepp.

Åtgärd:

Vallhundars användbarhet för att skydda boskap mot vargar i finländska förhållanden provas.

7.4.4 Skydd av hundar

Ett framgångsrikt skydd av hundar utgör ett centralt element när det gäller att öka vargtoleransen. Hundar har blivit rivna av vargar både på gårdsplaner och under jakt, men en betraktelse av antalet rivna hundar visar att det enbart handlar om några tiotal hundar per år. Antalet rivna hundar ökar dock klart i takt med att vargstammen växer. Risken att förlora hunden har minskat jägarnas intresse att använda hund vid jakt. I vissa vargtäta områden har användningen av jakthund helt upphört. Inom dessa regioner har frågan en stor betydelse, eftersom jakthunden utgör en väsentlig del av jakten och hälften eller mer än hälften av den manliga befolkningen i vissa delar av Östra Finland är aktiva jägare (Kojola et al. 2004b, Bisi & Kurki 2005).

Hundar kan även röra sig fritt i terrängen av andra orsaker, och i dessa fall bli utsatta för angrepp av vargar. Typiska farosituationer är jakthundarnas bruksprov och tävlingar, uppspårning av djur som skadats i trafikolyckor, brukshundarnas spår-, sök- och signalövningar samt prov, samt gränsbevakningens, polisens och försvarsmaktens tjänstehundars sökuppdrag i terrängen.

Hundägaren är skyldig att följa jaktlagen och djurskyddslagen. Lagstiftningen stipulerar att hundägaren ansvarar för hundens beteende och dess välmåga. Där-

till bör hunden erbjudas förhållanden som säkrar dess hälsa och allmänna välbefinnande.

Gårdshundar kan skyddas effektivt genom att hålla dem i rastgårdar. Det nätmaterial som är avsett för rastgårdar tål vargangrepp. Användningen av inhägnade rastgårdar, som ökar kostnaderna men ger hundarna ett gott vargskydd, borde öka i glesbygden. En färdig elementinhägnad på 16 kvadratmeter kostar mellan 500 och 700 euro. Inhägnaden bör vara försedd med ett vind- och regnskydd, som helst borde bestå av en uppvärmd hundkoja. Kostnaderna för en hundkoja varierar, beroende på material och storlek, från några hundra euro till tusentals euro.

I Finland har det inte hittills funnits effektiva metoder för att skydda hunden vid jakt. Den "vargväst" som fick patentskydd på våren 2005 testades i terrängen under hösten 2005. Västen skyddar hundens nacke, rygg och höfter, och innehåller strömförande givare. Strömkällan utgörs av batterier. Då vargen biter i västen får den kraftiga elstötar och lämnar sannolikt därefter hunden i fred. Enligt förhandsuppgifterna kan man anta att produkten ger ett relativt gott skydd mot vargangrepp. Konsumentpriset uppskattas bli 500–700 euro. Jord- och skogsbruksministeriet har stött vargvästprojektet under år 2005.

Den GPS-information om märkta vargars rörelser, som förmedlas av vargtelefonen, kan hjälpa jägarna att skydda sina hundar. Systemets begränsning ligger i att det gäller enbart de vargar som är märkta och inte övriga individer. Då en vargflock omfattar en märkt individ, ger GPS-uppgifterna dock värdefull information om hela flockens rörelser, vilket utgör ett märkbart stöd för planeringen av till exempel älgjakt med drivande hund. Ifråga om hundsäkerheten är telefontjänstens viktigaste verksamhetsperiod från början av september till slutet av december. Jord- och skogsbruksministeriet har stött vargtelefonen sedan år 2003. Vargtelefonen upprätthålls av Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet.

Hundägarna är enligt lag skyldiga att erbjuda sina djur förhållanden som garanterar deras hälsa. Nya metoder har utvecklats för att skydda hundarna mot vargangrepp vid jakt, men för den vanliga hundägaren är metoderna dock dyra. Den nya situationen kräver dock förändrade attityder bland hundägarna, eftersom det inte tidigare har funnits behov att investera i effektivt skydd av hundarna.

Åtgärder:

Skyddet av hundar på gårdsområden effektivteras bland annat genom att bygga inhägnade rastgårdar.

Vargtelefonen betjänar under den mesta aktiva tiden på året då hundar rör sig fritt terrängen.

Nya metoder för skydd av hundar utvecklas.

7.4.5 Principer för användningen av anslag för förebyggande av skador

Metoderna att förhindra vargskador har utvecklats och blivit mångsidigare. I takt med att vargstammen växer och sprider ut sig ökar gårds- och hundägarnas investeringar i vargskydd. Staten har stött de skadeförebyggande investeringarna inom ramen för tillgängliga medel, och stängselmaterial har funnits tillgängligt enligt behov.

Jägarnas centralorganisation och jaktvårdsdistrikten har burit huvudansvaret för utvecklingen av vargskyddet som helhet och den därmed förbundna rådgivnings- och utbildningsverksamheten. Olika vargskyddsföreningar har, på frivillig bas, deltagit i bland annat byggandet av vargstängsel på olika håll i Finland. Skyddsmaterial har upphandlats i större satser. Jaktvårdsdistrikten, som har lagerfört materialet, har arrangerat kurser och rådgivning ifråga om användningen av skyddsmaterial. Systemet har fungerat väl. År 2003 beviljade jord- och skogsbruksministeriet 160 000 euro för anskaffning av stängselmaterial. År 2004 var det motsvarande beloppet 140 000 euro, resp. 140 600 euro år 2005.

Åtgärder:

Beviljandet av allmänna medel kommer att fokuseras på förebyggande åtgärder i stället för ersättning av vargskador.

Vid det förebyggande arbetet följs kostnads- och svarighetsprincipen. Om värdet på den egendom som skall skyddas understiger skyddskostnaderna är statlig finansiering inte motiverad.

Informationsspridningen om tillgängligt material intensifieras.

7.5 Ersättning av skador

Vargskador ersätts enligt statsrådsförordningen om ersättning av rovdjursskador (277/2000) som ansluter sig till jaktlagen. År 2003 beviljades 30 000 euro i ersättning för vargrelaterade husdjursskador. Motsvarande belopp år 2004 var 70 000 euro. De för ändamålet anslagna statliga medlen har varit tillräckliga.

Ersättningssystemet har kritiserats, eftersom en del av vargskadorna inte ersätts. Dessutom upplevs att betalningstiden är för lång. I vissa fall har utbetalningen av ersättningsbeloppet dröjt över ett år. I samband med remissbehandlingen av förvaltningsplanen påpekade de centrala intressenterna och speciellt befolkningen i vargområdena att ersättningssystemet borde anpassas bättre till skadornas omfattning (Bisi & Kurki 2005). De hörda parterna önskade avskaffa självrisk. I övrigt krävdes inga ändringar av ersättningssystemet. Den gällande statsrådsförordningen definierar ersättningssystemet och de ansvariga myndigheterna tillräckligt klart.

Jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt en arbetsgrupp för att revidera ersättningssystemet för viltrelaterade skador. Revideringen omfattar även vargskadorna.

Arbetsgruppen lämnade 19.10.2005 förslaget till jord- och skogsbruksministern. Arbetsgruppen föreslår många ändringar i den gällande lagstiftningen, t.ex. en ny lag om ersättning av skador orsakade av vilt. Den föreslagna lagen beror delvis på behovet av att samordna de gällande systemen för ersättning av skador orsakade av hjort- och rovdjur och delvis på behovet att i lagstiftningshierarkin övergå från förordning till lag.

Enligt förslaget skall bestämmelserna om ersättning av skador orsakade av vilt ändras bl.a. så att man slopar självriskandelen på 250 euro. Vidare skall de avgifter som tas ut för fältinspektionerna och bedömningen av skador orsakade av stora rovdjur betalas tillbaka till ersättningstagaren enligt samma förfarande som för närvarande gäller för skador vållade av hjortdjur. Arbetsgruppens förslag har skickats ut för en omfattande remissomgång och avsikten är att riksdagen får lagförslaget i början av år 2006. Lagen träder i kraft i början av följande kalenderår efter godkännande.

Åtgärd:

Grunderna för ersättning av vargskador revideras i en ny lag om ersättning av viltskador.

7.6 Undantag från fredning av varg och jakt på varg i renskötselområdet

I samband med remissbehandlingen av förvaltningsplanen framkom det att man, speciellt inom vargområdena, efterlyser ökad jakt på varg och åtgärder som begränsar vargstammens tillväxt eller reducerar stammen (Bisi & Kurki 2005). Dagens lagstiftning medger avvikelser från fredningen av varg, enligt vissa villkor. Individer som har lärt sig att söka föda på gårdarna, som har blivit oskygga eller som av någon annan orsak rör sig nära bebyggelse utgör de primära objekten för avskjutning och reglering av vargstammen.

Målet med undantag från fredning av varg är framförallt att

- hålla vargarna skygga och på avstånd från bebyggelse

Undantag från fredning med stöd av polislagen

Enligt 25 § i polislagen (493/1995) har en polisman/kvinna rätt att fånga eller avliva djur som utgör fara för människors liv eller hälsa. Polisen har samma rättigheter ifråga om djur som orsakar allvarliga skador på egendom eller som äventyrar trafiksäkerheten. I anslutning till en klagan till riksdagens justitieombudsman om tillämpningen av polislagen påpekar justitieombudsmannen i sitt genmäle (Dnr 612/4/04) att polisens agerande bör följa innehållet i jaktlagen och jaktförordningen samt naturdirektivet. I praktiken innebär detta att polisen bör beakta andra alternativa lösningar och hur avlivningsbeslutet inverkar på vargstammens gynnsamma bevarandestatus. Enligt ställningstagandet bör polislagen tillämpas främst i sådana situationer då det inte finns tid för att utreda förutsättningarna för tillämpningen av jaktlagen eller jaktförordningen.

Grunderna till undantag från fredning med stöd av jaktlagstiftningen

Jaktlagstiftningen medger undantag från fredningen genom jord- och skogsbruksministeriets beslutsförfarande och genom jaktvårdsdistriktens jaktlicensbeslut. Jord- och skogsbruksministeriets beslut grundar sig på 41 § 2 moment i jaktlagen. Jaktvårdsdistriktens licensbeslut grundar sig på 28 § i jaktförordningen utanför renskötselområdet och på 1 § inom renskötselområdet. Jaktvårdsdistrikten kan fatta licensbeslut under perioden 1.11–31.3 utanför renskötselområdet och under perioden 1.10–31.3 inom renskötselområdet. Jord- och skogsbruksministeriet kan fatta beslut under hela året.

Jord- och skogsbruksministeriet kan, enligt jaktförordningen, vid behov utfärda föreskrifter om begränsning av den licensbelagda jakten, förutsättningarna för beviljande av jaktlicenser, förfarandet vid beviljande av jaktlicenser och om utredningar angående den tillåtna jakten. Jord- och skogsbruksministeriet har utnyttjat sitt bemyndigande genom att årligen utfärda föreskrifter till jaktvårdsdistrikten som begränsar det möjliga antalet varglicenser distrikten kan utfärda enligt jaktförordningen (s.k. regionala övre gränser). Tanken är att därigenom säkra vargens gynnsamma bevarandestatus inom varje jaktvårdsdistrikt.

Antalet individer som fälls med stöd av jaktlicenser är inte en kvot som bör uppfyllas, och kan inte heller utnyttjas som motiv till att bevilja en jaktlicens. De övre gränser som jord- och skogsbruksministeriet har fastställt skall inte heller uppfattas som maximiantalet jaktlicenser som kan utfärdas av jaktvårdsdistrikten. Den övre gränsen motsvarar den mängd vargar som biologiskt kan avlägsnas genom jaktvårdsdistriktens beslut utan att äventyra vargstammarna eller naturdirektivets förpliktelser. Mängden jaktlicenser som jaktvårdsdistrikten beviljar hänvisar endast till antalet administrativa beslut, medan antalet fällda vargar hänvisar till hur stammen har minskat med stöd av jaktlicenser.

I föreskriften ges noggrannare anvisningar för beviljande av jaktlicenser utanför renskötselområdet. dvs. jaktvårdsdistrikten måste ta ställning till på vilken av grunderna som avses i 28 § 1 mom. punkt 1–4 i jaktförordningen (se även avvikelsegrunderna i artikel 16 i naturdirektivet) de kan bevilja en jaktlicens i situationer då alternativa lösningar saknas. I renskötselområdet kan jaktvårdsdistrikten för Lappland, Uleåborg och Kajanaland bevilja jaktlicenser enligt det normala förfarandet. Föreskriften beaktar även på annat sätt avlivad varg (dispens som beviljats efter givandet av förordningen på basis av 41 § 2 mom. i jaktlagen eller 25 § i polislagen (493/1995) och i övrigt av människa avlivad varg). Jaktvårdsdistrikten har reducerat antalet jaktlicenser motsvarande den mängd vargar som har avlivats enligt specialtillstånden, vilket igen syftar till att inte äventyra vargstammens gynnsamma bevarandestatus.

Den årligen utfärdade föreskriften grundar sig alltid på Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets årliga kartläggning av vargstammen och på dess bedömning av omfatt-

ningen av hållbar jakt som säkrar en gynnsam bevarandestatus för vargstammen. När jord- och skogsbruksministeriet har fastställt den regionala övre gränsen per jaktvårdsdistrikt har ministeriet dessutom beaktat de vargar som dödats med stöd av andra administrativa beslut samt de som dött i bl.a. trafikolyckor eller som på annat sätt avlivats av människor. Mängden vargar som kan fällas inom ramen för hållbar jakt bestäms enligt försiktighetsprincipen till en nivå som inte äventyrar jaktvårdsdistriktens vargstam även om distriktets kvot uppfylls.

Genom föreskriftsförfarandet om regionala övre gränser har jord- och skogsbruksministeriet gjort det möjligt för jaktvårdsdistrikten att ta beslut på den lokala nivån. Detta togs speciellt fram under remissbehandlingen och i flera av de utlåtanden som gavs om utkastet till förvaltningsplanen. I dag tillämpas lokalt beslutsfattande i Östra Finland, där vargstammen är tätast. Detta kan anses vara välmotiverat genom att kunskapen om situationen i varje område, dvs. om vargarnas antal och revir, skadorna orsakade av vargar, hoten samt möjligheterna att utnyttja alternativa lösningar ligger på det regionala och lokala planet. Å andra sidan garanterar den övre gränsen att vargstammen inte reduceras lokalt i alltför stor utsträckning trots det lokala trycket.

Vargens skyddsstatus förutsätter att den ansvariga beslutsfattaren vid varje beslut att döda en varg bör ta ställning till eventuella alternativa lösningar, och bedöma beslutets inverkan på vargstammens gynnsamma bevarandestatus. Det finns för närvarande ingen anledning att ändra på de nuvarande jaktlagsenliga rutiner-na.

Åtgärder:

För att säkra vargstammens gynnsamma bevarandestatus fortsätter jord- och skogsbruksministeriet att ge jaktvårdsdistrikten anvisningar om jaktlicensförfarandet.

Jord- och skogsbruksministeriet kan öka jaktvårdsdistriktens ansvar i takt med vargstammen utveckling. På grund av vargens rörlighet och ojämna geografiska fördelning är en helt självständig regional förvaltning av vargstammen dock omöjlig. Verksamheten bör tills vidare koordineras på nationell nivå.

7.7 Uppföljning av vargstammen, forskning och utveckling av forskningen

7.7.1 Uppföljning av vargstammen

Kontaktpersonerna för frågor som rör stora rovdjur har en central roll när det gäller att följa upp utvecklingen av vargstammen. Bedömningen av stammen grundar sig i stor utsträckning på deras iakttagelser och anteckningar. I hela landet finns ca 1 600 kontaktpersoner. Utmaningen ligger i att motivera och utbilda dessa personer. Vid sidan om informationen från kontaktpersonerna krävs ytterligare insamling av information om bl. a. vargarnas rörelser, livsmiljöer och valpkullar, som baserar sig på uppgifter från sändare och intensiva uppföljningsundersökningar. Utanför Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets egna forskningsområden provas kartläggningen av mängden DNA-profiler i vargspilling som en ny parallell uppföljningsmetod. Denna jämförelsemetod har redan använts t.ex. i Sverige för att utreda antalet individer i björnstammen.

Gränsbevakningen registrerar och kommer även framöver att registrera vargarnas gränsövergångar. Det värdefulla materialet, som har samlats in sedan år 1968 på initiativ av professor Erkki Pulliainen, borde kombineras med övrig information om vargstammen.

Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets undersökningsresultat om bland annat vargstammens storlek ligger till grund för jord- och skogsbruksministeriets beslut i vargfrågor.

Åtgärder:

För att garantera uppdaterad och geografiskt komplett information om vargstammens utveckling säkras att uppföljningssystemet fungerar.

Nätverket av kontaktpersoner i frågor som rör stora rovdjur utvecklas så att de involverade personerna regelbundet får respons på sitt arbete och motiveras. Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet ansvarar, tillsammans med jaktvårdsdistrikten, för att systemet fungerar och för att kontaktpersonerna motiveras och får den utbildning de behöver.

Vid sidan om nätverket av kontaktpersoner behövs sändaruppföljning och information om gränsövergångar. Metoderna upprätthålls och vidareutvecklas.

Nya metoder för att följa upp vargstammen, såsom individspecifika DNA-profiler, införs efter att tillförlitligheten och tillämpningsmöjligheterna har utretts.

Forskningssamarbetet för att följa upp utvecklingen av vargstammen i närområdena, i synnerhet i ryska Karelen, fortsätter.

7.7.2 Övrig forskning

Invandringen av varg från områden utanför Finland inverkar på stammens genetiska sammansättning och livskraft. En grundlig utredning av invandringens inverkan förutsätter en parallell genetisk kartläggning av vargstammarna i Finland och nordvästra Ryssland.

Vargens förhållande till människans aktiviteter och de faktorer som ligger till grund för skaderisken bör undersökas närmare. De nedärvda egenskapernas och miljöns inverkan på vargens beteende är centrala frågor som borde belysas. Frågan aktualiseras bland annat då unga vargar, som lämnat moderflocken, utsätts för utmaningen att hitta föda i sina nya livsmiljöer. De senaste årens vargforskning har koncentrerats till Kajalands, Norra Savolax och Norra Karelen. Informationen om vargarnas födosökning härstammar från dessa områden.

Växelverkan mellan bestånden av varg och bytesdjur känner man inte till idag. I synnerhet växelverkan mellan varg och hjortdjursbestånden som regleras genom jakt är en viktig fråga, men samtidigt också komplicerad och mångfasetterad. För att förstå sammanhanget behövs förutom uppgifter om stammarna, även detaljerat forskningsmaterial från sändarvargarna och spåruppföljningen.

Information om hur olika metoder för förebyggande av vargskador inverkar på skadeutvecklingen behövs för att metodernas tillämpningsmöjligheter tillförlitligt skall kunna jämföras.

I samband med remissbehandlingen av förvaltningsplanen framfördes ett allmänt önskemål om intensifiering av den rovdjurssociologiska forskningen.

Åtgärder:

Vargforskningen breddas så att den omfattar både de ekologiska och sociologiska aspekterna.

Vargforskningens geografiska täckning utsträcks till att omfatta även sådana områden där

vargstammen håller på att utvecklas. Sändaruppföljning av vargar inleds även inom de nya livsmiljöerna. Detta gynnar förutom grundforskningen, den allmänna vargkunskapen och det skadeförebyggande arbetet, även människornas vargtolerans.

7.8 Utbildning, rådgivning och information

7.8.1 Petola naturum och webbplatsen www.suurpedot.fi

Det finns ett stort utbud av vargrelaterat material i Finland, men materialet är mycket heterogent. Flera medborgarorganisationer och intressegrupper publicerar sina synpunkter på vargen och dess biologi och tar ställning till förvaltningen av vargstammen via mediala kanaler. För en vanlig medborgare blir det ofta svårt att särskilja mellan å ena sidan sanningsenlig och neutral och å andra sidan färgad och vinklad information. Media har dessutom en tendens att tillspetsa rapporteringen om vargarna och vargattityderna. Behovet av neutral, tillförlitlig och absolut sanningsenlig informations-spridning ökar i takt med att vargstammen växer.

Petola naturum öppnades för allmänheten i juni 2005. Som en del av Forststyrelsens nätverk av naturum, utgör Petola en lokal, nationell och internationell informationscentral om stora rovdjur, inklusive varg. Petola kan användas av olika aktörer för förmedling av information om stora rovdjur. Petola, som fungerar som förmedlare av nationellt och internationellt kunskapsmaterial om de stora rovdjuren, vänder sig till alla som är intresserade av stora rovdjur. Petola naturum och dess webbplats www.suurpedot.fi skall fungera som neutrala kunskapsförmedlare. Verksamheten leds av en grupp

Förvatningen av vargstammen i Finland bygger på en mångsidig forskning.

bestående av representanter för Forststyrelsen, Kuhmo stad, jord- och skogsbruksministeriet, Jägarnas centralorganisation, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, Finlands naturskyddsförbund och miljöministeriet.

Åtgärd:

Petola naturum och webbplatsen www.suurpedot.fi skall verka som aktiva förmedlare av uppdaterat och forskningsbaserat, både nationellt och internationellt, kunskapsmaterial om stora rovdjur.

7.8.2 Jägarorganisationen

Den lagstadgade jägarorganisationen, som lyder under jord- och skogsbruksministeriet, består av Jägarnas centralorganisation på nationell nivå, jaktvårdsdistrikten på landskapsnivå och jaktvårdsföreningarna på lokal nivå. Organisationens ställning, struktur och uppgifter anges i jaktlagen. Jägarnas centralorganisation och jaktvårdsdistrikten resultatstyrs från jord- och skogsbruksministeriet.

Jägarorganisationen har i lagen föreskrivna uppgifter angående utbildning, rådgivning och informations-spridning om viltarter. Utbildnings- och rådgivnings-verksamheten riktar sig främst till jägarna, medan vilt-informationen ofta når allmänheten via mediala kanaler. Organisationen är rikstäckande. Alla som har erlagt viltvårdsavgiften får tidningen Metsästaja/Jägaren sex gånger per år. Upplagan om 300 000 stycken gör tidningen till en betydelsefull nationell informationskanal.

Jägarorganisationens jägarutbildning omfattar artkännedom, spårkännedom och undervisning i jakt- och djurskyddslagstiftning. Organisationen förmedlar dessutom lokal information om bland annat vargstammen i sina regelbundna kommunikéer. En av jägarorganisationens viktigaste uppgifter är att sköta utbildningen av kontaktpersonerna för stora rovdjur och att koordinera kontaktpersonnätverket med Vilt- och fiskeriforskningsinstitutets storrovdjursforskning.

Jaktvårdsföreningarna, som är viktiga lokala aktörer, fungerar i stor utsträckning på frivillig bas. De föreningsaktiva är själva ivriga jägare, vilket medför vissa problem i synnerhet i vargrågor. Tillförlitligheten av jägarorganisationens information om vargsituationen ifrågasätts ibland av andra parter i samhället.

Förvaltningen av vargstammen berör ändå speciellt jägarna, eftersom vargen är en viltart vars existens och utbredning påtagligt påverkar övrig jakt och viltvård.

Man bör beakta att vargens livsmiljöer huvudsakligen finns i glesbygden i Östra Finland där en stor del av befolkningen är aktiva jägare. Omkring hälften av Kajalands manliga befolkning över 15 år finns i jägarregistret.

Ett alfapar som etablerar sig eller en vargflock som jagar inom ett nytt område medför nya utmaningar och anpassningskrav för såväl den lokala befolkningen som myndigheterna. I dessa situationer ställs stora krav på informationsspridningen. Dessutom bör det finnas resurser för att vid behov besöka gårdarna, och skingra obefogad och onödig rädsla och felaktiga fördomar bland befolkningen.

Åtgärder:

Jägarorganisationen tar hand om lagstadgade uppgifter. Organisationens roll ifråga om förvaltningen av vargstammen stärks genom att via sin verksamhet och informationsspridning aktivt nå ut till hela jägarkåren och en stor del av den övriga befolkningen.

Jägarorganisationens verksamhet bör vara neutral, och organisationen skall sprida realtidsinformation, ge utbildning och rådgivning om bland annat förebyggandet av skador. Organisationens har en central roll genom att verka för att öka vargtoleransen.

Prioriteringarna i jägarorganisationens verksamhet stakas ut i de årliga resultatmålsförhandlingarna och i det resultatstyrningsbrev som ges på grundval av förhandlingarna.

7.9 Övervakning av jakt

Enligt 88 § i jaktlagen skall jaktövervakare som utsetts av polisen, gränsbevakningen, tullmyndigheterna och jaktvårdsföreningarna se till att jaktbestämmelserna och -föreskrifterna följs inom sitt verksamhetsområde. På statens områden övervakas jakten av behöriga tjänstemän. Markägare och innehavare av jakträtt har rätt att övervaka att jaktlagen följs på sina områden.

Jägarnas centralorganisation och jaktvårdsdistrikten har deltagit i utvecklingen av jakttillsynen och tillsynsarbetet. Arbetet har delvis hänfört sig till att utveckla rådgivningen till jägarkåren och koordineringen av jaktvårdsföreningarnas verksamhet. Enligt 63 § i jaktlagen skall jaktvårdsföreningarna övervaka jakten.

De jaktövervakande instanserna samarbetar för att effektivisera övervakningen. Även utbildning i frågan har arrangerats, och olika arbetsgrupper har tillsatts för att kartlägga den nuvarande övervakningssituationen och utarbeta utvecklingsförslag. De minskade resurserna har dock försvårat genomförandet av jaktövervakningen.

Några exempel på dessa arbetsgrupper och utvecklingsprojekt är den av inrikesministeriet tillsatta arbetsgruppen för effektivisering av polisens vildmarksövervakning och utveckling av kontaktpersonsätverket, Forststyrelsens arbetsgrupp för utveckling av vildmarksövervakningen och förnyelse av tillhörande lagstiftning, samt samarbetsprojektet "Jaktövervakningen som en del av vildmarkslivet" ("Metsästyksen valvonta osaksi eränkäyntiä") mellan jaktvårdsdistrikten och polisdistrikten i Östra Finland.

I lagen om Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakning stadgas om Forststyrelsens förfarande gällande jakt- och fiskeövervakning på de av statens områden som är i Forststyrelsens besittning. Lagen träder i kraft 1.1.2006, och den omfattar bestämmelser om jakt- och fiskeövervakningens syfte och organisering, jakt- och fiskeövervakningsarbetet, behörighetsvillkoren för en tjänst som jakt- och fiskeövervakare, övervakarnas befogenheter och förutsättningarna för användningen av befogenheterna, samt om övervakningen av verksamheten.

Åtgärd:

Övervakningssamarbetet mellan polisen, gränsbevakningen, tullmyndigheterna, Forststyrelsens jakt- och fiskeövervakare och jägarorganisationen utvecklas.

7.10 Utplantering av vargar

I Finland har vargar inte utplanterats (www.suurpedot.fi). Forskning kring vargarnas vandring visar att unga vargar är mycket rörliga och att de naturligt uppsöker nya livsmiljöer. Befolkningen i Östra Finland har dock upprepade gånger krävt att vargar skall flyttas till andra områden i Finland. Problemet ligger dock i att vargens spridning till nya områden utmanar samexistensen mellan varg och människa eftersom inflyttningen accentuerar rädslan och fördomarna bland befolkningen. Myndighetsinitierad utplantering av varg skulle enbart leda till ökat vargmotstånd och förorsaka negativa reaktioner (Bisi & Kurki 2005).

Åtgärd:

I Finland görs ingen utplantering av varg. Vargstammen skall sprida sig på ett naturligt sätt genom unga individer som uppsöker nya livsmiljöer.

7.11 Varghybrider

Hunden och vargen kan fortplanta sig med varandra. I Finland har misstänkta korsningar eller förvildade hundar som ingår i vargflockar förekommit i åtminstone i Perho åren 1993 och 1994, och i Jockas år 2005. I Perho handlade det om flockar som inte kunde analyseras närmare. I Jockas rörde sig en ensam hane tillsammans med en varghona. DNA-undersökningar visade att hannen inte var en varg. Analysen gav dock inte möjlighet till detaljerad information om djuret.

Både Perho- och Jockas-individerna åstadkom stor skada, vilket ledde till rädsla bland befolkningen. Djuren undvek inte människan så som vargar i allmänhet gör, och livnärde sig på gårdshundar. I Perho gjorde djuren skada även på pälsfarmer.

I Finland finns hybrider mellan hund och varg i privat ägo och ibland bjuds sådana djur ut till försäljning. Antalet tama varghybrider är okänt. Varg har även använts vid förädlingen av vissa hundraser (bland annat Saarloos Wolfhund och Ceskoslovensky Vlcak). Trots att djuren genetiskt sett är varghybrider är de registrerade som hundraser. Begreppet varghybrid används idag för alla hundar med en inblandning av varg, trots att korsningen kan vara flera generationer gammal.

Vår lagstiftning känner inte till begreppet varghybrid. Då ett skadegörande hunddjur som misstänks vara hybrid påträffas, kan det avlivas antingen med jaktvårdsmyndigheternas beslut om avlägsnande av varg, eller med polismyndigheternas beslut om avlivning av hundar.

Finlands kennelförbund har registrerat renrasiga hundar i 116 års tid och blandrashundar sedan år 1996 (s.k. FIX-registret). I kennelförbundets register finns i dag uppgifter om över 1 069 000 renrasiga hundar. Förbundet är kapabelt att föra ett märkningsregister för identifiering av alla hundar i landet.

Åtgärder:

Vargstammen i Finland hålls genetiskt ren. Korsningar mellan varg och hund och förvildade hundar som ingår i vargflockar elimineras.

Därtill bör man utreda om innehav och import av varghybrider skall begränsas eller licensbeläggas, och om man borde skapa ett mikrochipsbaserat register över sådana djur.

7.12 Nyttjande av vargen inom naturturismen

Under de senaste åren har naturturism med fokusering på stora rovdjur börjat förekomma i Finland. Förväntningarna på denna näringsgren är stora på olika håll i landet (Bisi & Kurki 2005). Björnen har varit föremål för särskilt stort intresse, men vargen bedöms även som ett intressant objekt. Marknadsföringen och kommersialiseringen är trots allt svårare ifråga om varg än björn. Det är en vanskelig uppgift att locka vargarna till åtel och även annars svårt, om inte omöjligt, att utlova en säker vargobservation i naturen. Däremot kan vargspårningen och vargens ylande kommersialiseras.

De motstridiga vargattityderna försvårar nyttjandet av vargen för naturturism. Lokalbefolkningen accepterar inte vargen till fullo, vilket bör beaktas vid planeringen av vargrelaterad naturturism. Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, som ansvarar för vargforskningen, vill inte att de sändarförsedda vargarna utnyttjas för naturturism, eftersom detta kan försvåra forskningen och äventyra dess objektivitet.

Åtgärder:

Utvecklingen av vargrelaterad naturturism bör beakta dess ekologiska och sociala hållbarhet. Verksamheten bör godkännas av lokalbefolkningen, vilket i sin tur avspeglas i den lokala förvaltningen och skyddet av vargstammen.

7.13 Sjukdomar

7.13.1 Sjukdomar som smittar från djur till människa

Zoonoser är sjukdomar som smittar från djur till människa eller tvärtom. Människan kan smittas direkt av djuret eller via livsmedel som härstammar från djuret. Zoonoser förekommer hos produktionsdjur, keldjur och vilda djur.

Rabies är en virusbetingad sjukdom som drabbar det centrala nervsystemet hos alla däggdjur, människan medräknad. Virusets spridning i allmänhet via bbett av sjuka djur. De viktigaste smittospridarna är vilda rovdjur såsom räv, mårhund, varg och grävling. Även hundar och katter kan sprida rabies. Rabies kan förebyggas med hjälp av vaccinering. Rabies förekommer i Finlands när-

områden, Estland och Ryssland, främst hos mårddhundar, rävar och vargar, men även hos hundar, katter och andra husdjur.

Finland har varit officiellt rabiesfritt sedan år 1991. Rabies hör till de djursjukdomar som bekämpas. Bekämpningsprogrammet syftar till att hindra sjukdomen från att nå Finland genom att fokusera bekämpningen på importen av husdjur och vilda djurs gränsövergångar. Bland de förebyggande åtgärderna kan nämnas den obligatoriska och den frivilliga rabiesvaccineringen av hundar och katter. I vissa fall placeras djur i karantän. Vid Finlands sydöstra gräns har mindre rovdjur åtelvaccinerats med statens och Europeiska kommissionens medel.

Världens hälsoorganisation (WHO) följer upp rabiessituationen och ger regelbundet ut information om de uppdagade fallen på adressen: <http://www.who-rabies-bulletin.org/>.

Echinokockerna är små bandmaskar som hör till släktet Echinococcus. Som parasitens huvudvärd fungerar rovdjur (i allmänhet hunddjur) och som mellanvärd herbivorer som lämpar sig som föda för huvudvärden. De flesta echinokockerna är zoonotiska. Människan, som i allmänhet är betydelselös för parasitens livscykel, fungerar som tillfällig värd. Parasiten kan ge allvarliga symptom hos människan, som kan smittas via huvudvärdens (rovdjurets) avföring.

I Finland förekommer älgechinokocken *E. granulosus* (Maijala ym. 2002). Vargen (eventuellt även hunden) fungerar som parasitens huvudvärd medan mellanvärdens utgörs av ett älgdjur (ren, hjort, älg). Parasiten förekommer inom vargområdena i närheten av Finlands östgräns. *E. granulosus*-infektion kan hos människan förorsaka en långsamt propagerande sjukdom, vid vilken parasiten bildar cystor i framförallt levern och lungorna. Det tillgängliga sjukdomsmaterialet antyder att infektionsrisken är mycket liten i Finland (Maijala & al. 2002).

En annan viktig echinokock är rävens *E. multilocularis* (EELA 2001). Parasiten har aldrig påträffats i Fennoskandien, men den förekommer i bland annat Danmark, på Spetsbergen och i norra Ryssland. Räven är parasitens egentliga huvudvärd, men även fjällräv, hund, katt, mårddhund och varg kan fungera som huvudvärdar. Som mellanvärd fungerar gnagare, framförallt sork, bisamrätta och fjällämmel men även ekorre, rätta och musduger. Hos människan kan infektion medföra livsfara.

Parasiten *E. multilocularis* kan spridas till Finland från framförallt Ryssland med vandrande rävar, fjällräv och varg. Parasiten kan även nå Finland med importerade hundar och katter och med sådana finländska hundar som har rört sig fritt i till exempel Tyskland, Polen och Schweiz. Risken för spridning till Finland beror i stor utsträckning på läget och riskhanteringen i närområdena (EELA 2001).

Undersökningen av vilda djur är en viktig del av kartläggningen av djursjukdomar och deras förekomst. Alla kan begära patologisk undersökning av döda djur. Dödsorsaken fastställs avgiftsfritt av Forskningsanstalten för veterinärmedicin och livsmedel (EELA).

I Finland uppföljs och koordineras sjukdomarna som smittar från djur till människor, dvs. zoonoserna av en arbetsgrupp som jord- och skogsbruksministeriet har tillsatt. Arbetsgruppen har utarbetat en nationell strategi om bekämpningen av zoonoser (JSM 2004b).

Åtgärder:

Uppföljningen av och forskningen kring zoonoser fortsätter, och vid behov intensifieras samarbetet mellan olika forskningsanstalter och myndigheter.

Åtgärderna för att förebygga spridning av rabies och rävens dvärgbandmask till Finland fortsätter.

7.13.2 Övriga sjukdomar

Av djurskyddsmässiga skäl avlivades fyra skabbsmittade vargar i området för Södra Savolax jaktvårdsdistrikt under vintern 2004–2005. Vargarna torde ha smittats av mårddhundar och rävar som vargarna fångat. Skabb sprids extremt lätt från djur till djur i direkt kontakt. Skabbsmittade vargar har också påträffats i Sverige och Estland.

Ett skabbbkvalster som orsakar skabb är ett platt spindeldjur. En befruktad hona gräver gångar i djurets skinn där den lägger äggen. Honan lever i gången i en månads tid. Skabbbkvalstret åstadkommer en hudinfektion som ger klåda och skorv. Ett smittat djur slickar och kliar huden vilket i allmänhet utlöser en bakterieinfektion som gör huden mörkare och tjockare. Människor kan också smittas av skabbbkvalster men sannolikt förökar djuret sig inte i människan och smittan försvinner.

Om vargstammen drabbas svårare av skabb kan detta påverka vargstammen negativt.

Åtgärder:

Uppföljningen av och forskningen kring skabb och övriga liknande sjukdomar fortsätter, och samarbete mellan olika forskningsanstalter och myndigheter intensifieras vid behov.

7.14 Samarbete mellan olika instanser

7.14.1 Regionalt samarbete

Jord- och skogsbruksministeriet bär huvudansvaret för vården av viltstammarna i Finland. På regional nivå vilar ansvaret för viltvården på jaktvårdsdistrikten som ingår i jägarorganisationen. Jaktvårdsdistrikten lyder under jord- och skogsbruksministeriet, men deras verksamhet koordineras av Jägarnas centralorganisation.

Eftersom viltet är en gemensam nationell tillgång, engagerar sig flera intressegrupper i viltvården framförallt ifråga om stora rovdjur. För att främja samarbetet i Kajanaland, Norra Karelen och Norra Savolax verkar rovdjurskommittéer, som utgör samarbets- och informationsfora i storrovdjursfrågor för olika naturnyttjande intressenter. Landskapsförbundet fungerar som mötes-sammankallare och ordförande.

Modellen erbjöds även andra jaktvårdsdistrikt i samband med Helsingfors universitets regionala samarbetsförhandlingar (Bisi & Kurki 2005). Behovet av ovan nämnda kommittéer bedömdes som speciellt stort inom de områden där vargen är etablerad. Behovet bedömdes som mindre i varglesa områden.

Diskussionsfora för storrovdjursfrågor kunde spela en central roll för att utveckla växelverkan och samarbetet mellan olika instanser. Sådana fora kunde sammanställa landskapsbefolkningens synpunkter och främja samarbetet, kommunikationen och informationsutbytet mellan intressegrupperna.

På regional nivå förekommer en uttalad önskan om att kunna inverka på den regionala beslutsprocessen, bland annat ifråga om jaktlicenspolitiken. Förverkligandet av denna önskan stöter emellertid på patrull ifråga om vargen som ju hör till de djur som vandrar mellan olika landskap. Vissa jaktvårdsdistrikts licensbeslut har redan utsatts för från kritik från framförallt naturskyddshåll under de senaste åren. Trots kritiken har de regionala intressegrupperna överlag ett stort förtroende för jaktvårdsdistrikten som regionala viltvårdsaktörer. Antalet instanser med avvikande synpunkter är litet. En självständig regional beslutsgång förespråkas allmänt på regional nivå (Bisi & Kurki 2005).

Åtgärder:

Samarbetet mellan intressegrupperna ökas inom alla jaktvårdsdistrikt. Vid behov skapas diskussionsforum. Omfattande sammankallning av olika intressenter initieras av jaktvårdsdistrikten. De deltagande instanserna fattar tillsammans beslut om skapandet av ett eventuellt diskussionsforum samt dess verksamhet, behovet av möten, sammankallande- och ordförandesystem.

De regionala foras centrala uppgift är att, via samarbete och växelverkan, forma en gemensam regional syn på förvaltningen och utvecklingsbehovet av vargstammen till grund för jord- och skogsbruksministeriets beslut.

7.14.2 Nationellt samarbete

Jord- och skogsbruksministeriet bär det nationella ansvaret för förvaltningen av vargstammen. Även miljöministeriet har en myndighetsroll genom att fastställa arternas utrotningsgrad, och kan därigenom avsevärt inverka på vargskyddet i Finland. Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet bär huvudansvaret för den vargrelaterade forskningen och uppföljningen av vargstammen. Därtill har flera nationella myndigheter, organisationer och föreningar visat ett ökat intresse att föra fram sina synpunkter på skyddet och förvaltningen av olika djurarter, samt på det skadeförebyggande arbetet.

Åtgärd:

Samarbete mellan olika nationella aktörerna ökas.

7.14.3 Internationellt samarbete

Det internationella samarbetet samt de internationella avtalen och deras inverkan på förvaltningen av den finländska vargstammen beskrivs närmare i del 1, kap. 4. Det internationella samarbetets betydelse ökar fortlöpande såväl ifråga om vargen som ifråga om andra stora rovdjur.

Åtgärd:

Jord- och skogsbruksministeriet fortsätter den aktiva kommunikationen med de myndigheter i grannländerna som ansvarar för förvaltningen av stora rovdjur. Samarbetet är särskilt aktivt med de ryska närområdena.

Målet är att inverka på de internationella avtalen och EG-lagstiftningen så att de nationella särdragen lyfts fram i beslutsfattandet och att principen om hållbart utnyttjande också i fortsättningen ligger till grund för utnyttjandet av naturtillgångar.

7.15 Ansvar för skötseln av vargstammen

De viktigaste uppgifterna kan fördelas mellan de olika aktörerna enligt följande:

AKTÖR	UPPGIFT
Jord- och skogsbruksministeriet	Huvudansvar för skötseln och skyddet av vargstammen, delegering, styrning och tillståndsmyndighetsuppgifter. Uppdatering av förvaltningsplanen
Miljöministeriet	Uppdatering av artens hotklassificering
Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet	Ansvar för uppföljningen av stammen, forskning och resultatkommunikation
Jägarnas centralorganisation	Information, utbildning, rådgivning, koordinering av skadebekämpningen, statistikföring, expertis och övrig koordinering
Jaktvårdsdistrikten	Regional informationsspridning, utbildning, rådgivning, skadebekämpning, tillståndsmyndighetsuppgifter och regionalt ansvar för skötseln
Jaktvårdsföreningarna	Regional informationsspridning, utbildning, rådgivning, skadebekämpning och jaktövervakning
Polisen	Jaktövervakning och avlivningstillstånd i nödlägen
Forststyrelsen	Informationsspridning och jakt- och fiskeövervakning, uppföljning av stammen i synnerhet i Lappland
Renbeteslagens förbund	Informationsspridning, utbildning, rådgivning samt förebyggande och statistikföring av skador på renarna
Gränsbevakningen	Jaktövervakning
Forskningsanstalten för veterinärmedicin och livsmedel	Uppföljning av, forskning kring zoonoser och informationsspridning

7.16 Uppdatering av förvaltningsplanen

Förvaltningsplanen innehåller omfattande forskningsmaterial om vargen och vargstammens situation i Finland idag. Vargstammen kommer att skötas enligt riktlinjerna i förvaltningsplanen. Utgångsläget är att vargstammens gynnsamma utveckling fortgår och att vargforskningen även framöver genererar ny information som kan användas för planering och beslut. Förvaltningsplanens genomförande och dess effekter bör följas upp. Vid behov uppdateras förvaltningsplanen för att säkra vargstammens gynnsamma bevarandestatus.

Åtgärd:

Genomförandet av förvaltningsplanen följs upp och planen uppdateras vid behov.

7.17 Vargstammens fortbestånd, möjligheter och hot

Den finländska vargstammen har utvecklats gynnsamt sedan början av 1990-talet. Stammen har vuxit och reproduktionen har ökat. Stammens regionala utbredning fortgår. Sedan år 2002 har cirka en tredjedel av Finlands areal fungerat som fortplantningsområde för vargen.

Trots att den finländska vargstammen bedömdes som allvarligt hotad i en betraktelse år 1998 (Rassi ym. 2001), indikerar dagens läge (med beaktande av stammens utveckling, struktur, reproduktion och genetiska sammansättning samt de vidtagna åtgärderna och deras utfall) att inget hot mot vargstammens existens föreligger. Därtill bör även alltid beaktas stammens geografiska närhet till den stora ryska vargpopulationen vid bedömningen av den finländska vargstammen.

Läget idag visar att det systematiska utvecklingsarbetet har burit frukt, trots att insatserna har kritiserats och

debatterats på såväl regional som nationell nivå. Helhetsläget och de planerade åtgärderna ger skäl att anta att den finländska vargstammens gynnsamma utveckling och stammens etablering fortgår.

Hoten mot den finländska vargstammen kan anses vara desamma som i andra länder med vargförekomst. Hot hänför sig främst till befolkningens negativa vargattityder - intolerans, rädsla och vargfientlighet. Bland annat uppföljningen av de radiosändarförsedda vargarna har visat att det årligen fällt vargar olagligt i Finland. Trots avlägsnandet av skadegörande individer och den olagliga jakten utvecklas den finländska vargstammen gynnsamt. Stammens goda reproduktion kompenserar den människoberoende mortaliteten.

I förvaltningsplanen presenteras förslag till åtgärder som syftar till att ytterligare förbättra balansen mellan lokalbefolkningens krav och vargens skyddsbehov. Åtgärderna omfattar förebyggande av vargskador, utveckling av skadeersättningssystemet, utveckling av varguppföljningen och vargforskningen, säkring av möjligheterna att avlägsna skadeindivider samt effektivisering av vargstamsregleringen, befolkningens möjligheter att påverka, samarbetet mellan olika instanser, utbildningen, rådgivningen och informationsgången.

Det är speciellt viktigt att följa med vargstammens utveckling och att ständigt ha tillgång till ett välfungerande uppföljningssystem. De ansvariga myndigheterna bör fortlöpande kunna anpassa sin verksamhet till rådande situation. Sannolikt kommer den största utmaningen inte att utgöras av bevarandet av vargstammen, utan av stammens ökade reproduktion som leder till invandring till nya områden och därmed förbundna åtgärdsbehov. De största utmaningarna är då lokalbefolkningens vargattityder och konsekvenserna därav.

Litteraturförteckning

Anon. 2004. Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2005–2008. 266 s. + 47 liites.

Apollonio, M., Mattioli, L., Scandura, M., Mauri, L., Gazzola, A. & Avanzinelli, E. 2004. **Wolves in the Casentinesi Forests: insights for wolf conservation in Italy from a protected area with rich wild prey community.** *Biological Conservation* 120: 249–260.

Aronson, Å., Wabakken, P., Sand, H., Steinset, O. K. & Kojola, I. 1999. **Varg i Skandinavien. Statusrapport för vintern 1998–99.** Høgskolen i Hedmark Rapport 18. 40 s.

Aronson, Å., Wabakken, P., Sand, H., Stromseth, T. H. & Kojola, I. 2004. **Varg i Skandinavien. Statusrapport för vintern 2003–04.** Høgskolen i Hedmark Rapport 5.

Aspi, J., Roininen, E., Ruokonen, M., Kojola, I. & Vila, C. 2005: Genetic diversity, population structure, effective population size, and demographic history of the Finnish wolf population. *Käsikirjoitus*.

Bisi, J. & Kurki, S. 2005. Susipuhetta Suomessa. Maakunnalliset ja kansalliset odotukset ja tavoitteet susikannan hoidossa. Julkaisu 3. Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Seinäjoki.

Boitani, L. 2000. **Action Plan for the Conservation of Wolves in Europe (Canis lupus).** *Nature and Environment*, No. 113. Council of Europe Publishing, 2000.

Boitani, L. 2003. **Wolf Conservation and Recovery.** In: D. Mech & L. Boitani (eds.), *Wolves: Behavior, Ecology, and Conservation.* University of Chicago Press.

Boyce, M. 1992. Population viability analysis. *Annual Review of Ecological Systems* 23: 481–506.

Boyd, D. K. & Pletscher, D. H. 1999. Characteristics of dispersal in a colonizing wolf population the central Rocky Mountains. *Journal of Wildlife Management* 63: 1094–1108.

Breitenmoser, U., Breitenmoser-Wüsten, C., Okarma, H., Kaphegyi, T., Kaphegyi-Wallman, U. & Müller, U.M. 2000. **Action plan for the conservation of the Eurasian Lynx (Lynx lynx) in Europe.** *Nature and environment*, No. 112. Council of Europe Publishing, 2000.

Ciucci, P. & Boitani, L. 1999. Nine-year dynamics of a wolf pack in the Northern Apennines (Italy). *Mammalia* 63: 377–384.

Danilov, P. I. 2003. Status and dynamics of commercial game populations in Karelia. In: *The Third International Symposium "Dynamics of Game Animals Populations in Northern Europe"*, 45–48.

Danilov, P. I., Ivanter, E. V., Belkin, V. V., Kanshiev, V. Y., Markovsky, V. A., Bljudnik, I. V. & Yakimov, A. V. 1998. Dynamics of the hunted animal populations in Russian Karelia. In: *Dynamics of game animal populations of northern Europe. Materials of 2nd International Symposium*, 5–13.

EELA 2001. Riskinarviointi Echinococcus multiloculariksen leviämisestä Suomeen ja Suomessa. 13 s.

Ermala, A. 2003. A survey of large predators in Finland during the 19th and 20th centuries. *Acta Zoologica Lithuanica* 13: 15–20.

Flagstad, Ø., Walker, C. W., Vila, C., Sundqvist, A.-K., Fernholm, B., Hufthammer, A.-K., Wiig, Ø., Kojola, I. & Ellegren, H. 2003. The historical grey wolf population of the Scandinavian Peninsula. Patterns of genetic variability and migration during an era of dramatic decline. *Molecular Ecology* 12: 869–880.

Frankham, R., Ballou, J. D., Briscoe, D. A. & McInness, K. A. 2002. **Introduction to Conservation Genetics.** Cambridge University Press, Cambridge.

Franklin, A. 1999. **Animals and Modern Cultures – A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity.** Sage Publications, London, Great Britain.

Fritts, S. & Carbyn, N. 1995. Population viability, nature reserves, and the outlook for gray wolf conservation in North America. *Restoration Ecology* 3: 26–38.

Fuller, T. K. 1989. Population dynamics of wolves in north-central Minnesota. *Wildlife Monographs* 105: 1–41.

Fuller, T. K., Mech, L. D. & Cochrane, J. F. 2003. Wolf population dynamics. In: L. D. Mech & L. Boitani (eds.), *Wolves: Behaviour, Ecology, and Conservation.* University of Chicago Press. 161–191.

- Gade-Jørgensen, I. & Stagegaard, R. 2000. Diet composition of wolves *Canis lupus* in east-central Finland. *Acta Theriologica* 45: 537–547.
- Gese, E. M. & Mech, L. D. 1991. Dispersal of wolves (*Canis lupus*) in northeastern Minnesota, 1969–1989. *Canadian Journal of Zoology* 69: 2946–2955.
- Gilpin, M. 1987. Spatial structure and population vulnerability, 125–139. In: E. Soul (ed.), *Viable population for conservation*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Heikkilä, R. & Härkönen, S. 1996. Moose browsing young Scots pine stands in relation to forest management. *Forest Ecology and Management* 88: 179–186.
- Jedrzejewski, W., Jedrzejewska, B., Okarma, H., Selva, N., Zub, K. & Szymura, L. 2000. Kill rates and predation by wolves on ungulate populations in Białowieża primeval forest (Poland). *Ecology* 83: 1341–1356.
- Kaartinen, S., Kojola, I. & Colpaert, A. 2005. Finnish wolves avoid roads and settlements. *Annales Zoologici Fennici* (Accepted for publication).
- Kainuun suurpetoneuvottelukunta. 2003. Kainuun maakunnallisen suurpetoneuvottelukunnan työ 2001–2003. Raportti 24.2.2003. Kajaani.
- Karlsson, J. & Thoresson, B. 2001. Jakthundar i vargrevir: en jämförelse av jakthundsanvändningen i fem olika vargrevir och statistiken över vargangrepp på hundar 1999/2000. *Rapport. Viltskadecenter, Grimsö*.
- Keith, L. B. 1983. Population dynamics of wolves. In: *Wolves in Canada and Alaska: Their status, biology, and management*. Report Series no. 45. Canadian Wildlife Service, Edmonton, Alberta.
- Kojola, I. 1999. Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 1998. *Riistantutkimuksen tiedote* 161: 1–7.
- Kojola, I. 2000a. Suden, hirven ja metsästyksen vuorovaikutussuhteet. *Suomen Riista* 46: 76–81.
- Kojola, I. 2000b. Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 1999. *Riistantutkimuksen tiedote* 165: 1–8.
- Kojola, I. 2003. Status and management of wolf in Finland. *International Meeting on Management and Conservation of Wolf. Segovia, Spain*.
- Kojola, I. 2005. Onko sudelle tilaa? *Suomen Luonto* 64(3): 4–11.
- Kojola, I. & Kuittinen, J. 2002. Wolf attacks on dogs in Finland. *Wildlife Society Bulletin* 30(2): 498–501.
- Kojola, I. & Määttä, E. 2004. Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 2003. *Riistantutkimuksen tiedote* 194: 1–7.
- Kojola, I., Aspi, J. & Norberg, H. 2005a: Demography of an expanding wolf population at the edge of the range in Finland. *Käsitarkastus*.
- Kojola, I., Aspi, J., Hakala, A., Heikkinen, S. & Ronkainen, S. 2005b. Dispersal in an expanding wolf population in Finland. *Journal of Mammalogy* (Accepted for publication).
- Kojola, I., Heikkinen, S., Ronkainen, S., Hakala, A., Korhonen, L. & Suominen, M. 2005c: Susikanta levittäytyy. *Metsästäjä* 1/2005: 26–27.
- Kojola, I., Määttä, E. & Hiltunen, H. 2005d. Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 2004. *Riistantutkimuksen tiedote* 203: 1–17.
- Kojola, I., Huitu, O., Toppinen, K., Heikura, K., Heikkinen, S. & Ronkainen, S. 2004a. Predation on European wild forest reindeer (*Rangifer tarandus*) by wolves (*Canis lupus*) in Finland. *Journal of Zoology* 263: 229–235.
- Kojola, I., Kuittinen, J. & Ronkainen, S. 2004b. Miksi susi käy koiran kimppuun? *Suomen Riista* 50: 84–89.
- Kojola, I., Ronkainen, S., Hakala, A., Heikkinen, S. & Kokko, S. 2004c. Interaction between wolves *Canis lupus* and dogs *C. familiaris* in Finland. *Wildlife Biology* 10(2): 101–105.
- Korhonen, L. 1996. Suurpedot Suomessa, kyselytutkimus poronhoitoalueen eteläpuolella asuvien suomalaisten asenteista suurpetoja kohtaan. *Riista-alan ammattikoulutuksen erikoistumistyö*.
- Laikre, L. & Ryman, N. 1991. Inbreeding depression in a captive wolf (*Canis Lupus*) population. *Conservation biology* 5: 33–40.
- Landa, A., Lindén, M. & Kojola, I. 2000. Action Plan for the conservation of Wolverines (*Gulo gulo*) in Europe. *Nature and environment*, No. 115. Council of Europe Publishing, 2000.

- Liberg, O. 2005. Genetic aspects of viability in small wolf populations with special emphasis on the Scandinavian wolf population. Report no 5436. The Swedish Environmental Protection Agency.
- Liberg, O., Andren, H., Pedersen, H.-C., Sand, H., Sejberg, D., Wabakken, P., Åkesson, M. & Bensch, S. 2005. Severe inbreeding depression in a wild wolf *Canis lupus* population. *Biology Letters* (in press).
- Linnell, J., Andersen, D., Andersone, R., Balciuskas, Z., Blanco, L., Boitani, L., Brainerd, L., Breitenmoser, S., Kojola, I., Liberg, I., Loe, O., Okarma, J., Pedersen, H., Promberg, H., Sand, C., Linnell, J. D., Odden, J., Smith, M. E., Aanes, R. & Swenson, J. E. 1999. Large carnivores that kill livestock: do "problem individuals" really exist? *Wildlife Society Bulletin* 27: 698–705.
- Linnell, J. D., Swenson, J. E., Andersen, R. 2000. Conservation of biodiversity in Scandinavian boreal forests. Large carnivores as flagships, indicators and keystones? *Biodiversity and Conservation* 9: 857–868.
- Lõhmus, A. 2002. Management of Large Carnivores in Estonia. Estonian Theriological Society, 2002.
- Lucchini, V., Galov, A. & Randi, E. 2004. Evidence of genetic distinction and long-term population decline in wolves (*Canis lupus*) in the Italian Apennines. *Molecular Ecology* 13: 523–36.
- Lumiaro, R. 1997. Onko sudella olemassaolon mahdollisuutta Suomessa, ihmisten suhtautuminen suteen. *Luonto-Liiton julkaisuja* 1/1997.
- Lyytikäinen, V., Luotonen, H., Uotila, I., Kotanen, J. & Hokkanen, T. 2004. Pohjois-Karjalan suurpedot, Erämaisen luonnon ja ihmisen rinnakkaineloa itäisimmässä Suomessa. Pohjois-Karjalan ympäristökeskus.
- Maijala, R., Haukialmi, V., Henttonen, H., Hirvelä-Koski, V., Kauhala, K., Kilpelä, S.-S., Lavikainen, A., Oksanen, A., Tenhu, H. & Vahteristo, L. 2002. Riskinarviointi *Echinococcus granulosus* -loisesta Suomessa. *Eelan julkaisuja* 4/2002. 68 s.
- Mech, L. D. & Boitani, L. 2003a. *Wolf social ecology*. In: L. D. Mech & L. Boitani (eds.), *Wolves: Behaviour, Ecology, and Conservation*. University of Chicago Press. 1–34.
- Mech, L. D. & Boitani, L. (eds.) 2003b. *Wolves: Behaviour, Ecology, and Conservation*, University of Chicago Press.
- MMM 1996. Suomen maasuurpetokannat ja niiden hoito. Suurpetotyöryhmän raportti. MMM:n julkaisuja 6/1996.
- MMM 2001. Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia – Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö. MMM:n julkaisuja 8/2001.
- MMM 2004a. Johannesburgin kestävän kehityksen huippukokouksen päätökset: Strateginen arvio uusiutuvia luonnonvaroja ja maaseutua koskevista toimista. MMM:n julkaisuja 13/2004.
- MMM 2004b. Suomen zoonoosistrategia 2004 – 2008. Työryhmämuistio MMM 2004:5. Helsinki 2004.
- Moisio, Vesa 2005. Sähköistetty susiaita kotieläinten suojana. Opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu.
- Männil, P. 2003. Present status and management activities. International Meeting on Management and Conservation of Wolf. Segovia, Spain. 29–31.
- Nieminen, M. & Leppäluoto, J. 1988. Predation in the reindeer husbandry area in Finland during 1976–86. *Rangifer* 8(1): 25–34.
- Nyholm, E. S. 1995. Suomen suurpetokannat vuosina 1991–1993. Ahma, ilves ja karhu runsastuneet. Riistantutkimuksen tiedote 135: 1–9.
- Nyholm, E. S. 1996. Susi. Teoksessa: Lindén, H., Hario, M. & Wikman, M. (toim.), *Riistan jäljille*. Oy Edita Ab, Helsinki.
- Olsson, O., Wirtberg, J., Andersson, M. & Wirtberg, I. 1997. Wolf predation on moose and roe deer in south-central Scandinavia: conflicts with humans? *Wildlife Biology* 3: 13–25.
- Palviainen, S. 2000. Suurpedot Pohjois-Karjalassa. Pohjoiskarjalaisten luonnonkäyttäjien kokemuksia sudesta. Pohjois-Karjalan liitto, julkaisu 51, Joensuu.
- Pedersen, H., Brainerd, S., Liberg, O., Sand, H. & Wabakken, P. 2003. Ulv – Bestandsdynamik, leveddyktighet og effekter av uttak. Nina Fagrapport 61, Nina Norsk institut for naturforskning.

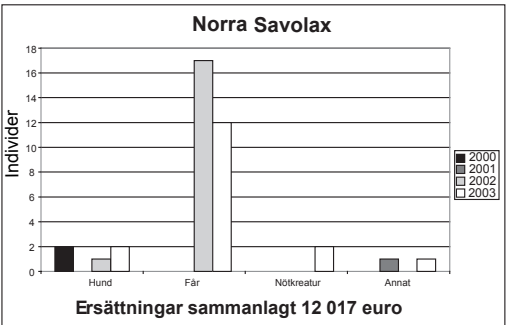
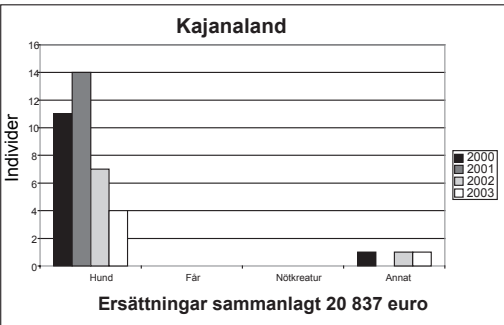
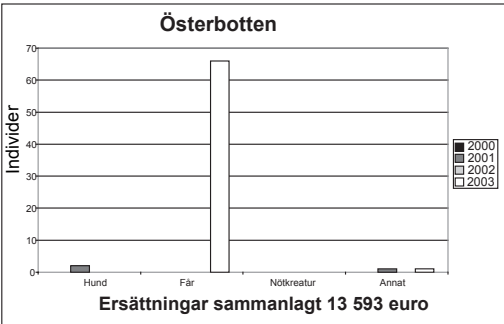
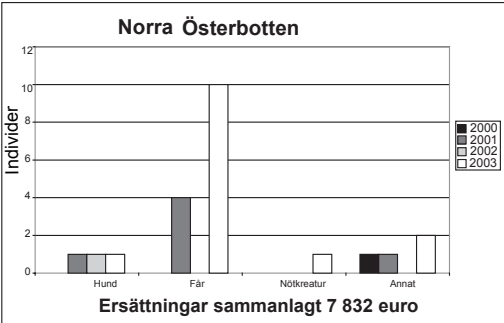
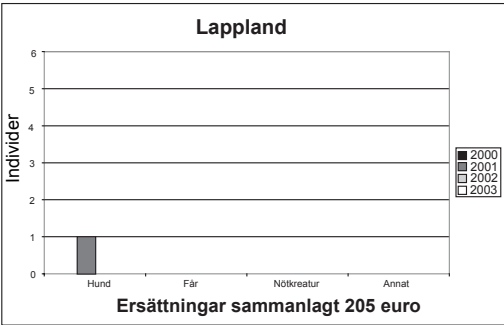
- Pousette, E. 2000. De människoätande vargarna. Bjørkelangen Bok & Papir, Bjørkelangen, Norja.
- Pulliainen, E. 1965. Studies on the wolf (*Canis lupus* L.) in Finland. *Annales Zoologici Fennici* 2: 215–259.
- Pulliainen, E. 1974. Suomen suurpedot. Kustannus Oy Tammi, Helsinki.
- Pulliainen, E. 1980. The status, structure and behaviour of populations of the wolf (*Canis l. lupus* L.) along the Fenno-Soviet border. *Annales Zoologici Fennici* 17: 107–112.
- Pulliainen, E. 1984. Petoja ja ihmisiä. Kustannus Oy Tammi, Helsinki.
- Pulliainen, E. 1985. Susi. Teoksessa: Suomen eläimet. Nisäkkäät. ss. 188–195. Weilin-Göös. Espoo.
- Pulliainen, E. & Rautiainen, L. 1999. Suurpetomme. Karhu, susi, ilves, ahma. Bear, wolf, wolverine, lynx in Northern Europe. *Arcticmedia*, Kajaani.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.). 2001. Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Ratamäki, O. 2001. Pelkäätkö karhua, vihaatko sutta? Tutkimus suomalaisten suurpetokeskustelusta ja pohjoiskarjalaisten metsästäjien suhtautumisesta karhuun ja suteen. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, sosiologian laitos.
- Rempel, R., Elkie, P., Rodgers, A. & Gluck, M. 1997. Timber management and natural disturbance effects on moose habitats: landscape evaluation. *Journal of Wildlife and Management* 61: 517–524.
- Rovvilt i norsk natur. 2003. St.meld. nr 15. (2003–2004). Det kongelige miljøverndepartement.
- Sammanhållen rovdjurspolitik. 2000. Regeringens proposition 2000/01: 57. Sverige.
- Seip, D. 1992. Factors limiting woodland caribou populations and their interrelationship with wolves and moose in sotherneastern Columbia. *Canadian Journal of Zoology* 70: 1494–1503.
- Shaffer, M. 1987. Minimum viable populations: Coping with uncertainty, 69–86. In: M. Soule (ed.), *Viable populations for conservation*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Sippola, A.-L., Norberg, H., Renko, M., Suopajärvi, K. & Sutinen, T. 2005. Petovahinkojen sosioekonominen merkitys porotaloudelle Suomessa – loppuraportti. Arktisen keskuksen tiedotteita 44.
- Smietana, W. & Wajda, J. 1997. Wolf number changes in Bieszczady National Park, Poland. *Acta Theriologica* 42: 245–251.
- Soule, M. 1987. *Viable populations for conservations*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Suomen tilastolliset vuosikirjat ajalta 1903–1942. Keisarillisen Senaatin kirjapaino/Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.
- Suomen viralliset tilastot ajalta 1866–1900, II/Taloudellinen tila. Keisarillisen Senaatin kirjapaino, Helsinki.
- Swenson, J. E., Gerstl, N., Dahle, B. & Zedrosser, A. 2000. Action Plan for the conservation of Brown Bear (*Ursus arctos*) in Europe. *Nature and environment*, No. 114. Council of Europe Publishing, 2000.
- Taloustutkimus Oy. 2004. **Suomalaisten suhtautuminen metsästyksen.** Metsästäjäin Keskusjärjestö.
- Teperi, J. 1977. Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla. *Historiallisia tutkimuksia* 101. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Vikström, S. 2000. Suurpetoasenteet poronhoitoalueen eteläpuolisessa Suomessa vuonna 1999. Pro gradu -tutkielma, Oulun yliopisto, Maantieteen laitos.
- Vila, C., Sundqvist, A.-K., Flagstad, Ø., Seddon, J., Björnerfeldt, S., Kojola, I., Casulli, A., Sand, H., Wabakken, P. & Ellegren, H. 2003. Rescue of a severely bottlenecked wolf (*Canis lupus*) population by a single immigrant. *Proceedings Royal Society London B* 270: 91–97.
- Wabakken, P., Sand, H., Liberg, O. & Bjärvall, A. 2001. The recovery, distribution and population dynamics of wolves on the Scandinavian Peninsula, 1978–98. *Canadian Journal of Zoology* 79: 710–725.

Wayne, R. K. 1996. Conservation genetics of the Canidae. 75–118. In: J. C. Avise & J. L. Hamrick (eds.), *Conservation genetics. Case histories from nature*. Chapman & Hall, New York.

Wolff, J. O. 1997. Population regulation in mammals: an evolutionary perspective. *Journal of Animal Ecology* 66: 1–13.

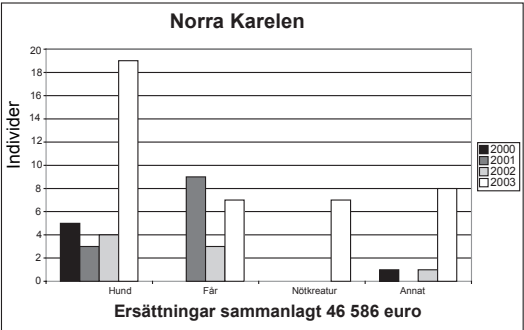
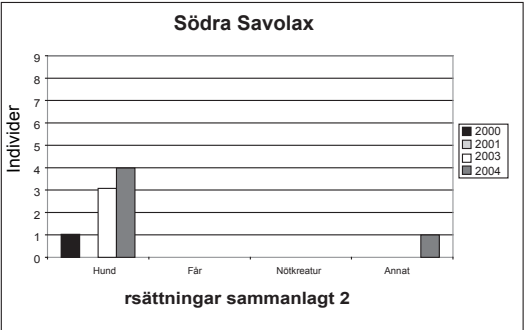
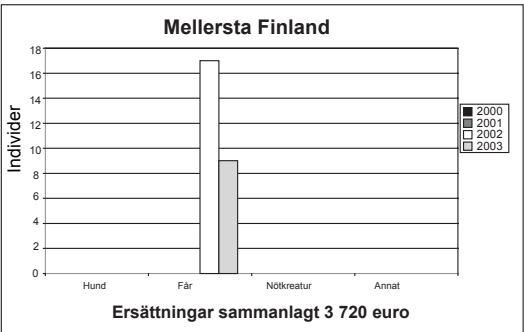
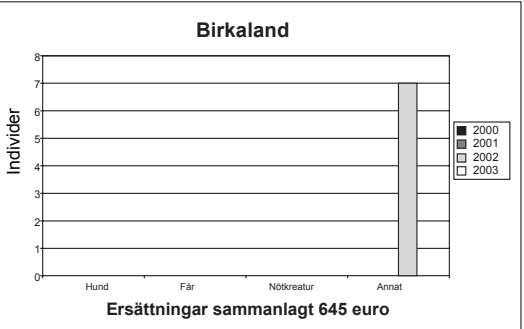
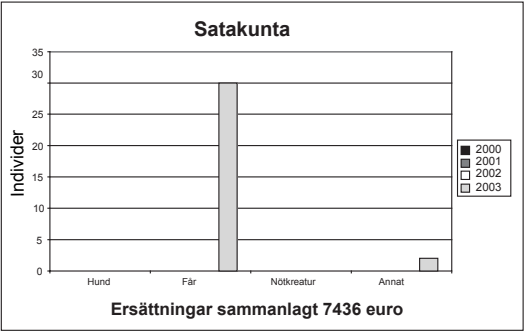
Bilaga 1

Vargskadorna per TE-centralområde under åren 2000-2003 (gäller inte renar)

Bilaga 2

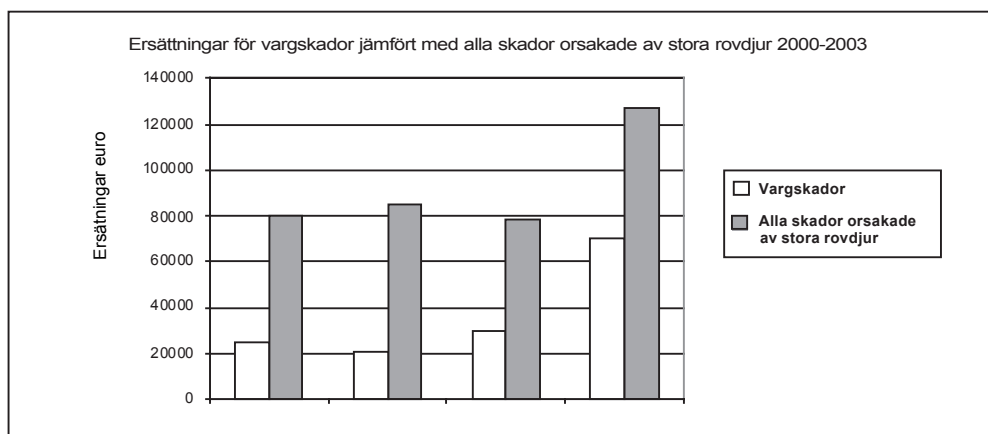
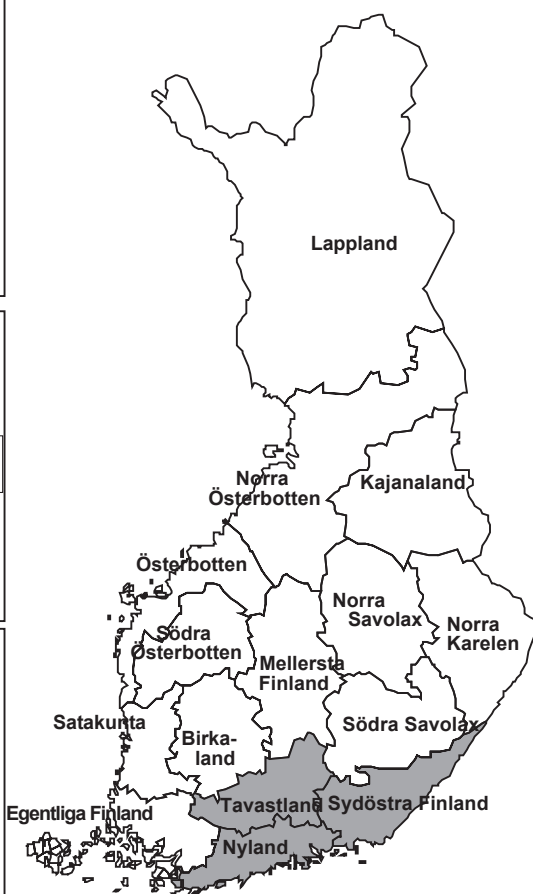
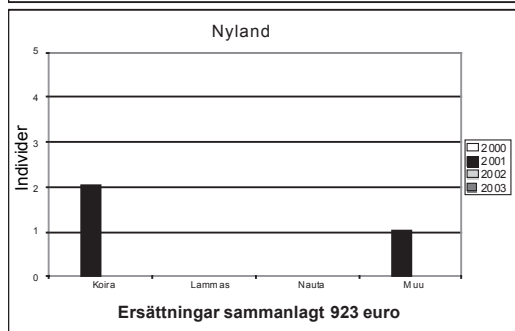
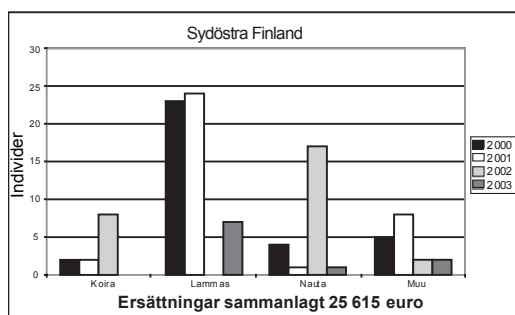
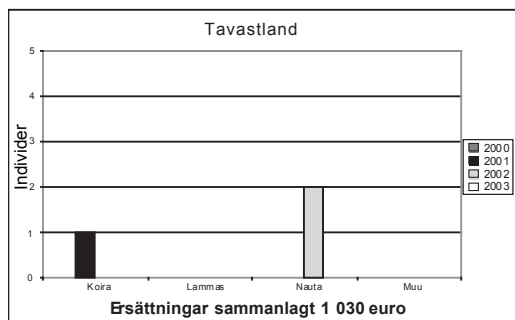
Vargskadorna per TE-centralområde under åren 2000-2003 (gäller inte renar)

Bilaga 3

Vargskadorna per TE-centralområde under åren 2000-2003 (gäller inte renar)

Bilaga 4

Förvaltningsplanerna för stora rovdjur i Sverige, Norge och Estland

Sverige, Norge och Estland har fastställt förvaltningsplanerna för stora rovdjur.

Skötseln av stora rovdjur i Sverige bygger på en regeringens proposition 2000/01:57 Sammanhållen rovdjurspolitik, som Sveriges riksdag godkände våren 2001.

Norges förvaltningsplan bygger på rapporten "Rovvilt i norsk natur" (Storstingsmelding nr 15, 2003–2004) som fastställdes 12.12.2003.

Estlands plan för rovdjur beskrivs i rapporten "Management of Large Carnivores in Estonia" som har skrivits av Asko Lohmus (Asko Lohmus 2002).

Sveriges, Norges och Estlands mål i förvaltningsplanerna:

Land	Varg	Björn	Lodjur	Järv
Sverige	etappmål 20 kullar per år	minimimål 100 kullar per år	minimimål 300 kullar per år	etappmål 90 kullar per år
Norge	minst tre norska kullar per år + gemensamma kullar med Sverige i gränsområdena	minst 15 kullar per år	minst 65 kullar per år	minst 42 kullar per år
Estland	100–200 individer	minst 500 individer	minst 500 individer	-----

Bilaga 5

Arbetskrafts- och materialkostnaderna för ett elstängsel per kilometer (Moisio 2005), kostnaderna för underhåll och motsvarande arbete borträknade. Priserna för materialet enligt prisnivån i början av år 2005.

A. MATERIALKOSTNADERNA

1. Nylonstängsel 90 cm/50 cm, 14 stolpar, á 95 euro
Kostnaderna per kilometer $20 \times 95 = 1\,900$ euro
2. a) Galvaniserad vajer 500 m, á 28 euro, 6 000 m, 12×28 euro = 336 euro
b) Trästolpar 180 cm, á 4 euro, avståndet mellan stolparna 6 m, = 166 stolpar, 166×4 euro = 664 euro
c) Ringskydd 100 st., á 19 euro, $166 \times 6 = 966$ st., 10×19 euro = 190 euro
d) + spännfjädrar och trådklämmor
Kostnaderna per kilometer $a+b+c = 1\,190$ euro
3. Elledande band 5 mm/400 m, á 18 euro; 10 mm/200 m, á 12 euro; 12 mm/200 m, á 18 euro; 20 mm/200 m, á 25 euro och 40 mm/200 m, á 40 euro

B. ARBETSKOSTNADERNA

Alternativ 1 Kostnaderna för byggande av ett elstängsel per kilometer, timlön (100 meter stängsel per dag)

- två personer, timlön 12 euro
- arbetsgivarens bikostnader 50 % per timme
- 20 arbetsdagar (160 arbetstimmar)
- kostnaderna har beräknats utgående från att en del av verktygen är arbetstagarnas egna, kostnadsersättning inte medräknad

Arbetskraftskostnaderna sammanlagt 2 880 euro

Alternativ 2 Kostnaderna för byggande av ett elstängsel per kilometer, frivilligt arbete (143 meter stängsel per dag)

- arbetsledarens timlön 17 euro, bikostnaderna 50 % per timme, 7 timmar, totalt 178,5 euro
- sex frivilliga, resekostnaderna för en person utan studentrabatt t.ex. Helsingfors–Joensuu–Helsingfors 105,40 euro (IC-tåget), $6 \times 105,40 = 632,40$ euro
- kostnaderna för gårdsägaren (arbetstagarens kost och logi) 15 euro per dag, 6 personer $\times 15$ euro = 540 euro
- sex arbetsdagar, 252 arbetstimmar

Arbetskraftskostnaderna sammanlagt 1 350,90 euro

Kostnaderna för schaktningsarbetet som utförs med en grävmaskin (40–55 euro per timme) + 22 % moms ingår inte i någotdera alternativet. Utjämningen av terrängen och hålen för stolparna som utförs med grävmaskinen gör stängslet mer användbart och minskar underhållskostnader.

Sammanfattning

Vargen är en viltart i Finland. Det ligger på jord- och skogsbruksministeriets ansvar att se till att vargstammen sköts och bevaras. På landskapsnivå är det viltvårdsdistrikten som svarar för skötseln av viltbestånden. Distrikten är regionala administrativa enheter för den finländska viltförvaltningen och samtidigt för den lagstadgade jägarorganisationen.

I Finland har vargar ökat i antal och brett sig ut i nya områden. Detta har under de senaste åren medfört nya utmaningar för skötseln av vargstammen. Så här många vargar har vi senast haft på 1800-talet. Till skötseln av vargstammen anknys stora kontroversiella målsättningar såväl på nationell som på internationell nivå.

När förvaltningsplanen för den finländska vargstammen utarbetades tillämpades den ständiga kommitténs rekommendation nr 59 (1997) och nr 74 (1999) i konventionen om skydd av europeiska djur och växter, Det internationella naturskyddsförbundets (IUCN) principer för hållbart nyttjande samt kraven i rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (det s.k. naturdirektivet) 92/43/EEG så att Finlands internationella skyldigheter om skötseln av vargstammen uppfylls. Under arbetet togs lokalbefolkningens, de regionala aktörernas och de nationella intressentgruppernas åsikter i beaktande.

Förvaltningsplanen för vargstammen i Finland är tudelad. Den första delen drar upp linjerna för jord- och skogsbruksministeriets vargpolitik. I den beskrivs också vargens biologi och vargstammens situation utgående från den aktuella finländska forskningen och jämförs Finlands situation med den internationella forskningen. Därtill handlar den första delen om nationell lagstiftning, internationella skyldigheter, internationella samarbetsformer, skötselåtgärder samt sociologisk och samhällsmässig forskning om stora rovdjur. Den viktigaste delen av bakgrundsmaterialet är den socioekonomiska delen som grundar sig på diskussionsmöten och som bygger en bro till den egentliga förvaltningsplanen.

I förvaltningsplanen presenteras grundläggande socioekonomiska linjeringar som är viktiga och bygger på vargens biologi. Genom att följa dessa linjeringar fortsätter Finland att planmässigt sköta vargstammen och att permanent etablera vargstammen i vår natur och dess mångfasetterade biosamhälle. Det grundläggande målet för skötseln och skyddet av vargen är att bevara den gynnsamma skyddsstatusen. Detta mål uppnås genom olika sammanhängande uppsättningar åtgärder. Det föreslås åtgärder som rör skötsel av varg på regionnivå, förebyggande av skador och skadornas kostnader, ersättning av skador, undantag från skyddet av varg, uppföljning av vargstammen, forskning och utveckling av forskningen, utbildning, rådgivning, information, övervakning av jakt, utplantering av vargar, hybrider, utnyttjande av varg i naturturism, sjukdomar, samarbete mellan olika aktörer, uppdatering av förvaltningsplanen och ansvarsfrågor. Även ekonomiska, sociala och kulturella krav samt regionala och lokala särdrag beaktas. Avsikten är att realiseringen av planen följs upp och planen utvecklas vidare vid behov.

Publikationer av Jord- och skogsbruks- ministeriet 2005

Viimeisimmät julkaisut:

- 2/2005 EU-ohjelmat maaseudun naisten elinolosuhteiden tukena: selvitys maaseudun kehittämisohjelmien tuloksista ja hyvistä käytännöistä
ISBN 952-453-210-7
- 3/2005 Kalastusmatkailun nykytila, kehittämissaasteet ja hanketoiminta Suomessa
ISBN 952-453-216-6
- 4/2005 Kansallinen metsäohjelma 2010. Seurantaraaportti 2004
ISBN 952-453-221-2
- 5/2005 Kansallisen metsäohjelman väliarviointi
Loppuraportti
ISBN 952-453-224-7
- 5a/2005 Interim evaluation of the National Forest Programme
ISBN 952-453-230-1
Vain verkkoversio
- 6/2005 Suomen vesihuoltolaitosten liiketaloudellinen analyysi
ISBN 952-453-228-X
- 7/2005 Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen laajennettu metsätyöohjelma ja sen toimeenpano Suomessa
ISBN 952-453-233-6
- 8/2005 Eläintaudit ja eläinten hyvinvointi Suomessa 2004
ISBN 952-453-238-7
- 8a/2005 Animal diseases and animal welfare in Finland 2004
ISBN 952-453-239-5
- 9/2005 Maa- ja metsätalousministeriön strategia
ISBN 952-453-243-3
- 10/2005 Elintarviketalouden laatutietojärjestelmät. Tavoiteohjelma 2005–2010
ISBN 952-453-248-4
- 11/2005 Suomen susikannan hoitosuunnitelma
ISBN 952-453-246-8